

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
MEDYA VE İLETİŞİM BİLİMLERİ PROGRAMI**

**KADIN ODAKLI HABERCİLİK BAĞLAMINDA TÜRK
MEDYASINDA MAHSA AMİNİ HABERLERİNE
YÖNELİK ELEŞTİREL BİR ANALİZ**

Yüksek Lisans Tezi

Nilay TOPAL

Danışman
Doç. Dr. Ahmet OKTAN

SAMSUN
2023

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
MEDYA VE İLETİŞİM BİLİMLERİ PROGRAMI

KADIN ODAKLI HABERCİLİK BAĞLAMINDA TÜRK
MEDYASINDA MAHSA AMİNİ HABERLERİNE YÖNELİK
ELEŞTİREL BİR ANALİZ

Yüksek Lisans Tezi

Nilay TOPAL

Danışman

Doç. Dr. Ahmet OKTAN

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Nilay TOPAL tarafından, Doç. Dr. Ahmet OKTAN danışmanlığında hazırlanan “KADIN ODAKLI HABERCİLİK BAĞLAMINDA TÜRK MEDYASINDA MAHSA AMİNİ HABERLERİNE YÖNELİK ELEŞTİREL BİR ANALİZ” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 14.9.2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Günseli BAYRAKTUTAN Giresun Üniversitesi İletişim Teknolojileri Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Sinan KAYA Ondokuz Mayıs Üniversitesi Gazetecilik Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Ahmet OKTAN Ondokuz Mayıs Üniversitesi Radyo, Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır

06 /07 /2023
Nilay TOPAL

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : KADIN ODAKLI HABERCİLİK BAĞLAMINDA TÜRK MEDYASINDA MAHSA AMİNİ HABERLERİNE YÖNELİK ELEŞTİREL BİR ANALİZ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 06.07.2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 16

Tek kaynak oranı : % 1 çıkmıştır.

06 /07 / 2023
Doç. Dr. Ahmet OKTAN

ÖZET

KADIN ODAKLI HABERCİLİK BAĞLAMINDA TÜRK MEDYASINDA MAHSA AMİNİ HABERLERİNE YÖNELİK ELEŞTİREL BİR ANALİZ

Nilay TOPAL

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İLETİŞİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Medya ve İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans, Haziran/2023

Danışman: Doç. Dr. Ahmet OKTAN

Kadın sorunlarının arttığı günümüz dünyasında medyanın rolü gittikçe önem kazanmaktadır. Kadın görünürlüğü, kadınların sesi olma ve mevcut soruna çözüm yolları sunma noktasında da önemli bir yer teşkil etmektedir. Nitekim medyanın bir uzantısı olan haber medyası, kadın sorunlarını açığa çıkarma noktasında etkili bir araç görevi görmektedir. Ancak mevcut medyanın eril egemen söylemi yeniden inşa ederek sunması ve dolaşıma sokması kadına yönelik haberlerde sorun temelli bir dili ortaya koyabilmektedir. Buna karşılık kadın odaklı habercilik kavramı, kadın merkezli ve kadının özne olarak haber metinlerinde yer alması bilincinden beslenir. Deyim yerindeyse ataerkil düşünce sistemine karşıt bir şekilde kadının birincil konumda yer alması temel amaçları arasındadır.

Bu araştırma konusunu; 16 Eylül 2022 tarihinde başörtüsünden saçının gözüktüğü gerekçesiyle İran ‘Ahlak Polisi’ tarafından öldürülen Jina Mahsa Amini’nin ardından dünya genelinde kadınların destek ve hak mücadelelerine yönelik haberlerde yer alış biçimleri oluşturmaktadır.

Medyada güncel bir sorun olan bu konunun seçilmesindeki amaç; kadın odaklı habercilik bağlamında Mahsa Amini olayında kadın eylemlerine dair üretilen haber dilinin yapısını ortaya koymaktır. Araştırma evrenini farklı yayın politikalarına ve ideolojilerine sahip olan internet haberleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda birbirine daha yakın bir haber anlayışına sahip olan Yeni Akit ve Milliyet ile birbirine daha yakın bir haber anlayışına sahip olan Bianet ve Sözcü internet haber sitelerindeki kadınların hak eylemleri araştırma kapsamında incelenmiştir. Araştırmada 16 Eylül 2022 ve 15 Kasım 2022 tarihleri arasında Mahsa Amini ve İranlı kadınlar için destek veren kadınların hak eylemleri ile sınırlandırılmış olup 15 haber incelenmiştir. Mevcut haberler Teun A. van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda kadınların hak eylemleri, Yeni Akit haber sitesinde değersizleştirilerek ve kutuplaştırıcı bir dil ile sunulmuştur. Milliyet haber sitesinde ise haberler kadın ağırlıklı bir şekilde sunulsa da erkek egemen düşüncenin gizlenerek haber metinlerine yerleştirildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bianet ve Sözcü’nün haberlerinde ise kadın odaklı haberciliğin benimsendiği söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Kadın Odaklı Habercilik, Mahsa Amini, Eleştirel Söylem Çözümlemesi, Hak Eylemleri

ABSTRACT

A CRITICAL ANALYSIS OF MAHSA AMINI NEWS IN TURKISH MEDIA IN THE CONTEXT OF WOMEN-ORIENTED JOURNALISM

Nilay TOPAL
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Communication Sciences
Media and Communication Sciences Programme
Master, June/2023
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet OKTAN

In today's world where women's problems are increasing, the role of the media is becoming increasingly important. Women's visibility also has an important place in being the voice of women and offering solutions to the current problem. As a matter of fact, the news media, which is an extension of the media, serves as an effective tool to reveal women's problems. However, the fact that the current media reconstructs, presents and circulates the male-dominated discourse can reveal a problem-based language in news about women. On the other hand, the concept of women-oriented journalism is fed by the awareness that women are centered and include women as subjects in news texts. In contrast to the patriarchal thought system, so to speak, it is among its main goals that women are in the primary position.

The subject of this research; After the murder of Jina Mahsa Amini by the Iranian 'Morality Police' on September 16, 2022, on the grounds that her hair was visible from her headscarf, it constitutes the way in which women's support and rights struggles around the world are covered in the news.

The purpose of choosing this topic, which is a current problem in the media; in the context of women-oriented journalism, it is to reveal the structure of the news language produced about women's actions in the Mahsa Amini case. The research universe consists of internet news with different editorial policies and ideologies. In this context, women's rights actions on Yeni Akit and Milliyet, which have a closer understanding of news, and Bianet and Sözcü, which have a closer understanding of news, were examined within the scope of the research. In the study, between September 16, 2022 and November 15, 2022, 15 news articles were examined, limited to the rights actions of women who supported Mahsa Amini and Iranian women. Current news was analyzed by Teun A. van Dijk's critical discourse analysis method.

As a result of the research, women's rights actions were presented in a devaluing and polarizing language on the Yeni Akit news site. On the Milliyet news site, on the other hand, although the news is presented in a predominantly female way, it has been found that the male-dominated thought is hidden and placed in the news texts. In the news of Bianet and Sözcü, it can be said that women-oriented journalism has been adopted.

Keywords: Women-Focused Journalism, Mahsa Amini, Critical Discourse Analysis, Rights Actions

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmamda; her zaman bana güvenen ve beni destekleyen danışmanım Doç. Dr. Ahmet Oktan'a,

Çalışmamda emeği geçen ve her ne olursa olsun koşulsuz bir şekilde bana inanan değerli hocam Öğr. Gör. Dr. Nedim Serhat Bilecen'e,

Canım kız kardeşlerim; Edanur Erdoğan'a, Ceyda Özten'e ve Ezgi Türe'ye,

Benim canım kahramanım, canım annem, canım kadını... Hayatımda ne olursa olsun hep yanımda duranım ve hep destekleyenim biriciğim anneme,

Bu zorlu tez sürecim boyunca beni motive ettikleri, bana inandıkları ve güvendikleri için sonsuz teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunuyorum.

Bu tez çalışmamı bir kadın hakları savunucusu ve hayatı boyunca kadınlar için çalışacak biri olarak;

Mücadeleci kadınlara ve şiddete uğrayarak sessiz kalmak zorunda bırakılan kadınlara,

Eğitim hakkı elinden alınan kız çocuklarına,

Başta çalışmamın temel dayanağı olan Mahsa Amini olmak üzere öldürülen tüm kız kardeşlerime ve üniversite odasında öldürülen Akademisyen Ceren Damar'a,

Özgecan Arslan, Münevver Karabulut, Emine Bulut, Pınar Gültekin, Ceren Özdemir, Şule Çet,... ve sayamadığım canım kadınlara armağan ediyorum.

Nilay TOPAL

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	İ
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	İİ
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	İİ
ÖZET	İİİ
ABSTRACT	İV
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR	V
İÇİNDEKİLER	VI
SİMGELER VE KISALTMALAR	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	İX
1. GİRİŞ	1
2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE MEDYA	4
2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları	4
2.2. Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Tarihsel Gelişimi	7
2.2.1. Aydınlanmacı Liberal Feminizm	9
2.2.2. Marksist Feminizm	11
2.2.3. Sosyalist Feminizm.....	14
2.2.4. Radikal Feminizm.....	15
2.2.5. Kültürel Feminizm.....	16
2.3. İran İslam Devrimi ve Kadına Genel Bakış	18
2.4. Kadın Ve Medya	21
2.4.1 Bir Medyatik Güç Olarak Haber.....	21
2.4.2. Haberde Kadın Temsilleri	23
2.4.3 Medyada Kadına Yönelik Şiddet.....	24
2.4.4. Feminist Perspektiften Hegemonik Erkeklik.....	26
2.4.5. Haber Medyasında Kadına Yönelik Şiddet	27
2.5. Kadın Bedeni ve İktidar	30
3. İDEOLOJİ, SÖYLEM VE KADIN ODAKLI HABERCİLİK	32
3.1. İdeoloji.....	32
3.1.1. İdeoloji ve Yanlış Bilinç	32
3.1.2. İdeolojik Aygıtlar.....	34
3.1.3. Söylem ve İdeoloji	35
3.2. Hak Odaklı Habercilikten Kadın Odaklı Haberciliğe Doğru	37
3.2.1. Medyanın Hak İhlallerinde Yeri.....	39
3.2.2. İnsan Odaklı Habercilik	39
3.2.3. Kadın Odaklı Habercilik	42
4. ARAŞTIRMA TASARIMI	45
4.1. Araştırmanın Yöntemi	45
4.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme.....	50
4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	51
5. JİNA MAHSA AMİNİ İÇİN HAK MÜCADELESİ VEREN KADINLARIN HABERLERDEKİ YERİ	52

5.1. Yeni Akit “Mahsa Amini” Haberlerinin Makro ve Mikro Analizi.....	52
5.2. Milliyet “Mahsa Amini” Haberlerinin Makro ve Mikro Analizi.....	64
5.3. Bianet “Mahsa Amini” Haberlerinin Makro ve Mikro Analizi.....	74
5.4. Sözcü “Mahsa Amini” Haberlerinin Makro ve Mikro Analizi	83
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	94
KAYNAKÇA.....	99
ÖZ GEÇMİŞ	108

SİMGELER VE KISALTMALAR

BİANET	: Bağımsız İletişim Ağı.
CEDAW	: Declaration on the Elimination of Discrimination against Women/ Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi.
CEİD	: Cinsiyet Eşitliğini İzleme Derneği.
DİA	: Devletin İdeolojik Aygıtları.
KİA	: Kitle İletişim Araçları.
LGBTİ+Q	: Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transseksüel, İnterseksüel, Queer.
TDK	: Türk Dil Kurumu.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 5.1. Yeni Akit “İran’da Şeriat Karşıtı Protestolar Sürüyor”	53
Şekil 5.2. Yeni Akit “Kadıköy’de çirkin provokasyon! LGBT bayrağı açıp ‘çarşaf yaktılar!’”	57
Şekil 5.3. Yeni Akit “Orta Parmakçı Melek Mosso’dan yeni şov! Hadi oradan edepsiz”	60
Şekil 5.4. Yeni Akit “İran’da Özgürlük için Saç Kes Türkiye’de Kılımı Kıpırdatma”	63
Şekil 5.5. Milliyet “İran Başkonsolosluğu önünde ‘Mahsa Amini’ protestosu”	65
Şekil 5.6. Milliyet “Ağlatan destek”	68
Şekil 5.7. Milliyet “İranlı akademisyen Akhavan Cebelitarık’ı geçti: Kulaçlar Mahsa için”	70
Şekil 5.8. Milliyet “İranlı sporculardan protestolara destek”	73
Şekil 5.9. Bianet “Türkiye’deki İran’lı kadınlar siyah çarşafalarını yaktılar”	75
Şekil 5.10. Bianet “Türkiyeli kadın ve LGBT+ sinemacılardan İran’daki protestolara destek”	77
Şekil 5.11. Bianet “Kadınlardan Mahsa Amini için eylem”	80
Şekil 5.12. Bianet “Yaşam ve özgürlük artık Jina Mahsa Amini’nin zülûfleriyle örülüyor”	82
Şekil 5.13. Sözcü “Kadınlar Amini için saçlarını kesti”	84
Şekil 5.14. Sözcü “Türkiye’de Mahsa Amini Eylemi”	88
Şekil 5.15. Sözcü “Mersin’de Kadınlar Saçlarını Kesti”	88
Şekil 5.16. Sözcü “Fransa’da ünlü kadınlar, İran’a destek için saçlarını kesti”	91

1. GİRİŞ

Günümüzde kitle iletişim araçları (KİA), toplumsal işleyişin devamlılığı noktasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu araçların bir uzantısı olarak haber medyası, bilgi akışı sağlama görevini üstlenerek şeffaf ve tarafsız bir şekilde toplumsal devamlılığı sürdürmektedir. Nitekim medyanın; sahiplik, ekonomi politik ve ideolojik yapısı bilginin yapısının oluşmasında rol oynamaktadır. Bu süreç içerisinde haber metnine; muhabir, editör, yazı işleri müdürü, genel yayın müdürü, gazete sahibi ve mevcut iktidar nezdinde sürekli olarak müdahale edildiği söylenebilir. Deyim yerindeyse medya, egemen gücü elinde bulunduranlara hizmet etmektedir.

Varol'a göre (2013: 10-11), KİA'larda ağırlıklı olarak kadının, cinsel bir seyir nesnesi, magazin malzemesi, alternatif olarak geleneksel rollerde eş ya da anne rollerinde yer alması kadın hayatlarına dair dengeli bir resim sunulmaması anlamına gelmektedir. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyetçi kalıplar yeniden üretilmekle kalmayarak kadın kimliğini belirli rollerle sınırlandırmaktadır. Bu doğrultuda iletişim araçlarında kadın, seyir nesnesi olarak bakılacak nesnelere ve pasif bedenler şeklinde gösterilmektedir. Nitekim kadın sorunlarının ataerkil bir sistem üzerinden ele alınması ve haber içeriklerinde kadınların görünmez hale getirilmesi bu durumun bir sonucudur.

Yılmaz ve Ören'in (2021: 51) de ifade ettiği üzere medya kadına yönelik şiddet ve cinayet haberlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Kadınlar yapılan araştırmalar neticesinde haberlerde en çok mağdur ve maktul şeklinde gösterilmektedir. Haberlerde; başlık seçimine, kadınların konumlandırılma biçimlerine, mağduru suçlama, özensiz sözcük kullanımı, görsel nesnelere detaylandırılarak verilmesi, olayı hafifletmek için nedene odaklanma şeklindeki tutumlar kadının toplum açısından doğru konumlandırılmasına dair sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir deyişle kadın güçsüz bir şekilde değersizleştirilerek haber metinlerine konumlandırılabilirken erkek ise güçlü bir şekilde haber içeriklerinde yer almaktadır.

Medya, ekonomi politik bağlamda hegemonik bir yapıya karşılık gelen erkek egemen sistemin norm ve değerlerince işlemekte ve habercilik pratikleri de bu ekseninde gerçekleştirilmektedir. Dalgalıdere (2011: 73) medyaya sahip olanların, demokrasinin hayatta kalabilmesi için gerekli olan bilgi akışını ve açık olan tartışmayı kısıtlamak üzere ekonomi politik çerçevede mülkiyet haklarını kullanabileceklerini belirtir. Buna bağlı olarak da devleşen şirketler basının hükümdarları olmayı başarmıştır.

Hükümdarlık ise kültürel ürünler ve toplumsal ürünlerin tek bir elden çıkmasına yol açmaktadır. İzler kitle ise basına hükmeden tek gücün baktığı yerden bakmak zorunda kalır.

Tüm bunlara karşılık geliştirilen kadın odaklı habercilik kavramı insan, kadın ve çocuk merkezli bir habercilik anlayışını benimsemektedir. Kadın sorunlarına çözüm odaklı bakan bu habercilik pratiğinin hak ihlallerinin önüne geçilmesi açısından önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Bu nedenle kadına yönelik haberler göz önünde bulundurulduğunda yapılan ihlaller, temel bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak yukarıda da değinildiği üzere medyanın egemen yapısı, hak odaklı haberciliğin yapılabilmesinde engel teşkil edebilmektedir. Hak haberciliği ise sorunun ana öznesi üzerinde durarak onu ön plana çıkarma amacı taşımaktadır. Genel bir ifadeyle kadın odaklı habercilik kapsamında, medyada kadının sorunlu olan temsil ediliş biçimlerinin yerini başarı ve çözüm odaklı bir habercilik anlayışının alması beklenmektedir.

Bu kapsamda Puspitasari vd., (2022: 607-608) göre insan hakları, doğdukları andan itibaren insanın doğasında vardır ve hak evrensel olup kimsenin elinden alınamaz. İnsan hakları pozitif hukuk tarafından tanınır ve korunur. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile haklar güvence altına alınmıştır. Buna karşılık özgürlük hakkının ihlal edildiği görülmektedir. Nitekim başörtüsünü gerektiği gibi takmadığı kabul edilen ve tutuklanan Mahsa Amini, buna bir örnektir. Mahsa Amini'nin öldürülmesi hem İran'da hem de diğer ülkelerde toplumun gündemine oturmuştur. Salahuddin'e (2023: 213) göre kadınlar bu protestolar esnasında saçlarını keserek ataerkil sisteme karşı tepkilerini ortaya koymuştur. Saçları kesmek, yumrukları sıkmak ve kadınlar arasında el ele vermek gibi farklı eylemlerin varlığı, protestoların gerçekliğini de ortaya koymaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere 16 Eylül 2022 tarihinde başörtüsünden saçının gözüktüğü gerekçesiyle İran 'Ahlak Polisi' tarafından öldürülen Mahsa Amini olayı dünya genelinde medyanın üzerinde durduğu temel konulardan birisi haline gelmiştir. Her yerde kadınlar 'beden'leri üzerine yapılan saldırılara karşı mücadelelerini geniş bir alana yayarak medyada gündem haline gelmiştir. Medya içeriklerinde geniş bir yer kaplayan bu güncel sorun kadın odaklı habercilik kapsamında araştırmaya değer bir nitelik taşımaktadır.

Bu tez çalışması, kadın odaklı habercilik bağlamında Mahsa Amini olayında kadın eylemlerine karşı üretilen haber dilinin yapısını ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu kapsamda yukarıda bahsedilen unsurlar göz önüne alınarak araştırmada; ataerkil temsil biçimlerinin haber diline yansıtılma durumu (kadın haberlerinde), çözüm odaklı habercilik perspektifinden kadın haklarının haberlerde yer alış biçimleri ve kadın sesinin görünürlüğüne dair haber yapısı, eleştirel bir bakış açısıyla incelenmiştir. Nitekim yapılan haberlerde tiraj ya da tıklanma kaygısının gözetilerek; başlıkların sansasyonel olup olmadığı, haber sunumunun cinsiyetçi kodlarla sunulup sunulmadığı ya da haber dilinin magazinleştirilmesi gibi bir dizi sorun da eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi çerçevesinde incelenmiştir. Bu habercilik pratiği, şiddet dilini destekleyen habercilik pratiklerinin aksine özne olarak kadın yaşantısına ve söylemlerine odaklanarak kadın görünürlüğünü arttırmaya yöneliktir. Daha genel bir ifadeyle ise araştırma, Mahsa Amini'nin öldürülmesine dair eylem yaparak hak mücadelesi veren kadınlar üzerinden Türkiye'de yapılan haberlerin söylem pratiklerini internet haberleri üzerinden incelemeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla araştırmada eleştirel söylem analizi yöntemi ile haberlerin arka planındaki egemen ideoloji açıklanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda birbirine daha yakın bir haber anlayışına sahip Yeni Akit ve Milliyet haber siteleri ile birbirine daha yakın bir haber anlayışına sahip olan Bianet ve Sözcü haber siteleri karşılaştırılarak eleştirel bir şekilde incelenmiştir. Bu haber sitelerinin seçilmesindeki neden ise farklı yayın politikaları ve ideolojilerine sahip olmalarıdır. Bu kapsamda bu tez çalışması kadın odaklı habercilik kapsamında şu soruların yanıtını aramaya çalışmıştır:

1) 'Mahsa Amini'nin ardından kadınların eylemleri üzerinden hak mücadeleleri medyada nasıl yansıtılmıştır?

2) Kadın görünürlüğü açısından medyanın tutumu nedir?

3) Medyada 'Mahsa Amini' kapsamında kadınların hak mücadelelerine yönelik haberlerde hak ihlalleri mevcut mudur?

Çalışma bu güncel problemi işleminin yanında, bu örnekten hareketle haber diline ilişkin kadın odaklı habercilik bağlamında eleştirel bir inceleme gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Araştırma, literatürde kadınların hak eyleminin Türk internet haber mecralarında yansıtılış biçimlerine dair bir inceleme yapılmamış olması nedeniyle farklılaşmaktadır.

Bu tez çalışması altı bölüm halinde planlanmıştır. Birinci bölümünde araştırma problemi, araştırma konusu ve önemi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde toplumsal cinsiyet kavramı açıklanarak feminist teori ve medyada kadının konumu açıklanmıştır. Üçüncü bölümde haberlerin arka planındaki ideoloji kavramı açıklanarak araştırmada önemli bir yer tutan söylem kavramına değinilmiştir. Dördüncü bölümde araştırmanın yöntemi olan Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analizi açıklanarak beşinci bölümde haber analizleri başlıklar halinde incelenmiştir. Altıncı bölümde ise araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde sonuca ulaşılmıştır.

2. TOPLUMSAL CİNSİYET ve MEDYA

Araştırmanın bu bölümünde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet, kadın hakları ve feminizm kavramları açıklanmıştır. Ayrıca kadın hakları çerçevesinde bu çalışmanın amacı olan Mahsa Amini'nin İranlı olması nedeniyle İran İslam Devrimi ve Kadına Genel Bakış başlığına da yer verilmiştir. Haklar başlığı altında yer verilmesinin nedeni ise İran'daki kadın hakları gelişiminin önemli bir yer tutmasıdır.

2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları

Toplumsal döngünün her alanında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet normları ile karşılaşmaktayız. Gerek aile ve iş hayatımızda gerekse sosyal yaşamımızda sıklıkla karşılaştığımız bu kavramların iç içe geçtiği de söylenebilir. Nitekim biyolojik farklılıklarımız cinsiyet kavramına karşılık gelirken toplumsal cinsiyet ise doğduğumuz an itibariyle bize atfedilen rollere karşılık gelmektedir. Dolayısıyla her iki kavramın da geniş bir alana yayıldığı ve iletişim araştırmalarında önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Türk Dil Kurumu (TDK) cinsiyeti, üremede ayrı görevler vererek erkekle dişiye ayırt eden yaradılış özelliği olarak tanımlarken toplumsal cinsiyet kavramının ise karşılığı bulunmamaktadır. Buna karşılık erkek yetişkin adam, bay, er kişi olarak tanımlanırken kadın ise erişkin, dişi insan, hatun, analık görevini yerine getiren kişi ya da zen olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2020). Bu tanımlamadan da yola çıkarak cinsiyetçi kavramların ön plana çıkarıldığı söylenebilir. Kadına yüklenen anlamlar kadını cinsel bir varlık olarak ele almakta ve ataerkil yapıyı desteklemektedir.

Cinsiyet (sex), kadın veya erkek olarak gösterilen genetik, biyolojik ve fizyolojik bir kavram iken toplumsal cinsiyet (gender) ise toplumsal olarak belirlenen roller ve sorumluluklar bütünüdür. Toplumsal cinsiyeti toplumun kadın ve erkek olarak; bizi

nasıl algıladığı, düşündüğü, gördüğü ve nasıl davranmamız gerektiği ile ilgili bir dizi unsurla açıklamak mümkündür (Akın, 2007: 2). Biyolojik özellikler farklılıkları ortaya koyarken diğer farklılıklar büyük oranda toplumun yarattığı kültürel farklılıklardır (Dökmen, 2019: 23). Toplumsal cinsiyet Bhasin'e (2003: 9) göre de insan icadıdır ve sosyokültürelidir. Dolayısıyla mekana, kültüre, aile ve zamana göre değişebilmektedir. Cinsiyete karşı stereotipler kişinin kadın ya da erkek olmalarına yönelik olabilirken toplumsal cinsiyetin ise toplumsal kurgunun bir sonucu olduğu da belirtilebilir. Nitekim bireyler toplumdan bağımsız düşünülmediği için onlara yüklenen roller çerçevesinde hareket edebilmektedir.

Heywood'a (2007: 298) göre kadının sosyal konumu ile ilişki kurulan biyoloji faktörü, çocuk doğurabilme kapasitesi ile ilintilidir. Bir çocuğu dünyaya getirme ve emzirme kadın cinsiyetine aittir. Kadınlar anne olmayı tercih edebilirler fakat kendilerini ev ve aileleri için feda ederek çocuğun bütün sorumluluklarını almak zorunda değildir. Bir çocuk doğurmak çok kültürel bir yapıya sahiptir. Ailelerin geleneksel yapısına göre kadınlardan evde kalmaları ve çocukların bakımlarından sorumlu olmaları beklenmektedir. Ancak simetrik aile yapısı ile bu sorumluluklar eşit şekilde paylaşılabilir. Dolayısıyla ev kadını ve annelik rolleri arasındaki keskin ayrım erkeğin de bu sorumluluklara dahil olmasıyla ortadan kalkabilir.

Kadınlar, doğurmak ve emzirmek gibi fizyolojik görevlerle daha fazla ilgilendiğinden bu ortama daha yakın oldukları düşünülmektedir. Kadınlar genellikle çocukların bakımını üstlendikleri için yaşamlarının büyük bölümlerini bu uğurlaşmamış güçlerle geçirirler. Erkekler kişi olarak görülürken kadınlar ise erkek olmayan ve toplumsal kültür rolünü alan belirsiz bilinçli varlıklar olarak görülmektedir (Davidoff, 2021: 150). Butler'a (2008: 52) göre ise toplumsal cinsiyet yalnızca verilen bir cinsiyet üzerine inşa edilmemekle birlikte cinsiyetleri oluşturan bir üretim sistemidir.

Normlaştırılmış heteroseksüellik ikiye bölünen cinsiyetle örtüşmelidir. Toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyeti tercüme etme işlevi görür. Uygar transseksüellerin kendilerini ait hissettikleri karşı cinsiyet ile uyum sağlayabilmeleri için cinsiyetlerini değiştirme yoluna gitmeleri bu nedendendir (Hirata vd., 2015: 78). Feminist araştırmacılara göre kadınlığın biyolojik etkileri oldu bitti şeklinde değil, kültürel açıdan geleceğe ve dönüşüme açıktır. Bu nedenle de kimliğin biyolojik olan cinsiyet ile örtüşmesi zorunlu değildir. Günümüzde feminist teori olan gay ve lezbiyen

çalışmalarında toplumsal cinsiyetin bir kurgudan ibaret olduğu sorunsallaştırılmıştır (Alankuş, 2007b: 28-29). Başka bir deyişle cinsel yönelim olarak adlandıracağımız LGBTİ+Q (lezbiyen, gay, biseksüel, transseksüel, interseksüel, querr) üçüncü cinsiyet kavramı bu tartışmaların içerisine dahil olabilmektedir.

Buradan hareketle rol kavramına da değinmek gerekir. Rol kavramlarının ana fikri kadın veya erkek olmanın anlamı, bireyin cinsiyetiyle belirlenen genel rolün canlandırılması olup cinsiyet rolünü ifade eder. Her bağlamda cinsiyet rolleri ‘erkek rolü’ ve ‘kadın rolü’ olarak ayrılır. Daha az yaygın olmakla birlikte ise ‘eril rol’ ya da ‘dişil rol’ de aynı anlama gelmektedir (Connell, 1998:78).

Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü ise Bhasin (2003: 30-31) üretim, üreme ve kamusal işler olmak üzere üç bölümde inceler. Üretim; mal ve hizmet üreterek ticaret ve tüketime destek olmak anlamına gelmektedir. Fabrikalar, bürolar ve tarlalarda yapılan tüm işler bu kategoride yer alır. Biyolojik anlamda yeni bir insan dünyaya getirmek ise üreme anlamına gelir ve insan emeğinin üretilmesi ve yeniden üretimi söz konusudur. Son olarak toplumsal yaşamın denetiminde görev alan kamusal işler ise “erkek işleri” ve “kadın işleri” olarak yine bir sınıflandırmaya dahil olabilir.

Söz konusu ayrımcılık sanayi devrimiyle birlikte daha görünür olmuştur. Kadınlar çalışma yaşantısında varlıklarını göstermeye çalışırken erkeğin yönetiminde olan kamusal alanlarda sosyal konumları için mücadele etmişlerdir. Yine de kadınlar bu dönemde önemli kazanımlar elde etse de erkek egemenliğindedir (Sankır, 2010: 14).

Yaşadığımız kültürde; eğitim, yaş, sınıf gibi kavramlardan bağımsız olarak kadınlık, ev üzerinden açıklanır ve yeniden üretilir. Kadın öznelliğinin kurulmasını anlayabilmek için ev içi içi sorumluluklar kilit bir alan olarak karşımıza çıkar. Burada kurulan ilişki, kadını ait olduğu sınıfa, kuşağa, statüye ya da eğitim düzeyine göre farklılıklar gösterebilir (Bora, 2021: 53).

Kısacası toplumsal cinsiyet insanın doğduğu andan itibaren toplum tarafından atfedilen rollerin tamamıdır. Toplumdan, eğitimden ve kültürden bağımsız düşünilemeyen roller her dönem kendini yeniden üretebilmektedir. Bu üretim biçimleri de erkeğin üstünlüğünü kabul ederek aktif bir konuma taşımaktadır. Buna karşılık ise yukarıda bahsedildiği üzere feminist çalışmalar kadın erkek ayrımcılığının ortadan kaldırılması için mücadele alanlarında yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet ise

cinsiyetçi iş bölümlerini ortaya çıkarır. Kadının ve erkeğin; aile ve ev içi rolleri, iş ve sosyal görevleri toplum yaşamlarında önemli bir yeri kaplayabilmektedir. Nitekim yukarıdaki bölümlerde kadına annelik, dişilik görevleri atfedildiğini görmüştük. Başka bir deyişle erkeğin kadın üzerindeki tahakkümü kadının özne olarak varoluşunu en aza indirgeyerek nesnelleştirebilmektedir.

2.2. Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Tarihsel Gelişimi

Feminizm kavramının kadınların vermiş olduğu bir mücadelenin sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Temelinde ise kadınların; toplumsal, siyaset, ekonomik ve sosyal hayatlarında erkeklerle eşit haklara sahip olmaları yatmaktadır. Başka bir deyişle de ataerkil sistemi yapı-bozumuna uğratarak eşit bir dünya isteğinden hareket etmektedir. Kadınlara karşı üretilen söylem pratiklerinin kendisini tekrar tekrar inşa etmesi, bu alana dair mücadele kapsamının daha geniş ölçekte ele alınması gerektiğini ortaya koyabilmektedir.

Feminizm, Latince “femina” kelimesinden türeyerek gelmektedir. Femina kökünün anlamıyla birlikte Fransızcada (1837), İngilizcedeki (1890) “womanism (kadıncılık)” kavramıyla anılmaya başlanmıştır (Kayhan, 1999: 9). Marshall (1999: 240), sosyoloji sözlüğünde feminizm kavramına yer vererek 18. Yüzyıl İngiltere’inde ortaya çıkan, her iki cins arasındaki eşitliği kadın haklarının gelişmesiyle sağlamaya yönelik bir toplumsal hareket olduğunu belirtir. 1890’lı yıllarda kadınların oy hakkı, eğitim ve çalışma hakkı elde etmeleri için kullanılan kavram daha sonra kamusal alanda erkeklerle eşit haklara sahip olma hedefi taşımıştır.

Feminizm kavramının ilgi merkezi, kadın ve erkek arasındaki farklılığın anlamını, nedenlerini ve sonuçlarını araştırmaktır. Toplum tarafından yaratılan bu farklılık gelenekselden gelen ideoloji tarafından yaratılmakta olup yeniden üretilmektedir. Buradaki siyasal ideolojinin ne olduğunu anlamak, feminizm hareketinin karşı çıktığı cinsiyet olgusunun neden ve sonuçlarını anlamaya yardımcı olacaktır (Arat, 2010: 29). Başka bir söylemle feminizm bünyesinde; kadınların özgürleşmesi gerektiğini, baskı altında tutulmalarının önüne geçilmesi, haklarını meşru kılmalarını, özel veya kamusal alandaki eylemlerinde eşit haklara sahip olma durumunu kapsayan bir harekettir (Taş, 2016: 165). En genel tanımlamayla feminizm, kadınların kendi gözleriyle dünyaya bakmalarını sağlayarak hayatlarına kendi elleriyle biçim vermelerini ve yaşam biçimlerini seçerek özgür bir şekilde belirlemelerini ister.

Öyle ise feminizm, insan hakları çerçevesinde haklarını gerçek anlamda alma ve kullanmalarının düşünsel temelidir (Tanrıverdi, 2015:8). Bu çerçevede feminizm hareketinin başta kadın-erkek eşitliğinin sağlanması olmak üzere kadın ezilmişliğinin ya da sömürsünün önüne geçmek olduğu söylenebilir. Kadınların kendi hayatlarının karar mekanizmasında özne konumuna gelmeleri gerekliliğinden yola çıkarak eril düşüncelerin kırılması noktasında önemli bir yere sahiptir.

17. yüzyıl kadınlar Aydınlanma çağı yaşayarak bilinçli bir şekilde toplumdaki eşitsiz düzeni kabul etmeyerek mutlak ataerkil düzeni sorgulama cesareti göstermişlerdir. Din ve gelenek kavramlarının gittikçe sorgulanabilir hale gelmesiyle birlikte değişen şartlar kadının rolü üzerinde etkili olmuştur. 19. Yüzyıl İngiltere’inde ‘Sanayi Devrimi’nin gelişmesi, kadının ucuz iş gücü ile emeğinin sömürülmesine neden olmuştur. Sonuç olarak da mücadeleci kadınlar hak aramaya başlamıştır (Büyükgürses, 2019: 7).

Kuramsal ardalanda feminizm hareketinin ortaya çıkışına dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Fransız İhtilali (1789) ile birlikte kadınlar kendilerine eşit-adil bir şekilde belirli hakların verilmesini beklemenin ötesinde aktif olmayı tercih etmişlerdir. Soylu insanlar hariç baskıya maruz kalan kadınlar eğitim ve iş olanaklarından faydalanabilmek için dergi kurmalarına rağmen insan hakları düşüncesinden yararlanmalarına izin verilmemiştir. İlk kadın feminist yazar Olympe de Gouges ise Kadın Beyannamesini kaleme alarak İnsan Hakları Bildirgesi’ne karşıt bir beyanname ortaya koymuştur. Bu belgede kadınların erkeklerle birlikte aynı haklara sahip olması gerekliliğini vurgulayarak kadınlara seçme-seçilme yani oy hakkı verilmesini talep etmiştir (İlter, 2014: 7). Ataerkil düşünce yapısına karşı düşünce geliştirmesi ve kadınların eşit haklar mücadelesine destek vermesi nedeniyle Gouges giyotinle idam edilmiştir. Bu nedenlerden dolayıdır ki Fransız Devrimi kadınların haklarının bilincinde olması ve kendi konumlarının, statülerini sorgulamaya başlaması anlamında önemli bir yere sahiptir. Zira kadınlar haklarının bilincinde olarak erkekler gibi yönetici kademesine yükselebilecektir (Aslan, 2016: 16). ‘Declaration of Sentiments’ bildirgesi bu anlamda önem taşımaktadır. Bildirgede, kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğundan bahsedilmektedir (Baki, 2019: 19).

Feminizm hareketi tarihsel süreç içerisinde; liberal feminizm, marksist feminizm, sosyalist feminizm, radikal feminizm ve kültürel feminizm olmak üzere türlere ayrılmaktadır.

2.2.1. Aydınlanmacı Liberal Feminizm

Liberal feminizm kavramı birinci dalga akımı ekseninde 19. yüzyılda ortaya çıkan bir kavramdır. Fransız devrimi ile başlayan ve 20. Yüzyıl ile birlikte devam eden hareket; kadın ezilmişliğine dair farkındalık yaratma, erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olma sürecini içerisinde barındırır (Erdoğan, 2011: 15). Aydınlanma çağı olarak adlandırılan ilk dönem feminizm hareketi temelinde eşitlikçi bir düşünce sisteminin yer aldığı söylenebilir. Nitekim buradan da anlaşılacağı üzere temel hedefleri birey merkezli bir şekilde kadın görünürlüğünün arttırılabilmesidir.

Stuart Mill'e (2017:15) göre erkek cinsiyetine olan bağımlılığı içinde geliştiğinden kadın cinsiyeti yapaydır. Günlük yaşamın geniş bir alanına sızmış baskı, kadınları güçlendirirken diğer niteliklerini zayıflatmış olabilir. Bu bağımlılık türü erkek cinsini kadınlar konusunda kör cahil yapar. Asıl konuşan kadının kendisi olmalıdır. Ancak bunun aksine kadın şu ana kadar, yaşadığı toplumda kendisinden beklenenleri yerine getirmiştir. Mill, kadına atfedilen eş ve anne olması düşüncesinin tersine kadınların bu şekilde bir amaç edinmeye zorlandığını söyler.

Bu dönemde kadınların eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğunu belirten Mary Wollstonecraft "Bir Kadın Hakları Savunusu" adlı eserini ortaya koymuştur. Kadın-erkek eşit haklara sahiptir ve eğitim bu ölçüde önemli bir yere sahiptir. Toplumun refah içinde olabilmesi için kadın ve erkeğin aynı ilkelere ve erdeme sahip olması gerekir. Toplum sözleşmesinde yer alan eşitliği mümkün kılabilmek için aydınlanmacı bir yaklaşımla kadının bilgi temeli üzerinde erdem kurmasına olanak sağlanmalıdır. Zira kadınlar erkekler ile aynı eğitimi alamadıkları için bu mümkün olamayacaktır. Cehaletleri ve değersiz arzuları sebebiyle kadın, erkeklerle eşit sayılmayarak görmezden gelinmektedir. Diğer bir deyişle şeytani bir kurnaz olarak kadın, bilgi ağacına yalnızca erkekleri baştan çıkarmak için tırmanan kişi olarak görülebilmektedir (Wollstonecraft, 2019: 123-124). Eşit haklar ve eğitimin önemli bir alanı kapsadığı liberal feminizmde kadın görünürlüğünün arttırılması için mücadeleler verdiği belirtilmelidir. Nitekim eğitim, kadınların bilinçlenmesi, haklarını savunmaları ve hayatlarına dair kararları sorgulamaları anlamı taşımaktadır.

Wollstonecraft ve J.Stuart Mill'e göre insanları diğer canlı türlerinden ayıran temel fark akıldır. İnsanların kadın ve erkek olarak bir ayrımcılığa maruz kalmamaları gerektiğini ve kadın-erkek doğasından ziyade insan doğasından bahsetmenin doğru

olacağını söylemişlerdir. Grimke'ye göre ise ne aklın ne de zihin gücünün cinsiyeti vardır. Liberal feministlere göre kadın ve erkeklerin akıl ve ruh yetenekleri aynıdır (Sevim, 2005: 56).

Josephine Donovan'a (2015: 33) göre liberal feminizmin temel düşünceleri şu şekildedir:

1) Akla olan inanç sistemiyle değerlendirilmektedir. Wollstonecraft gibi bazı kuramcılara göre tanrı ve akıl eş anlamlıdır. Kişi kendi aklının içerisinde kıvılcım barındırır ve bu kişinin kendi vicdani sorumluluklarıdır.

2) Kadın ve erkeğin yetenekleri bakımından akıl ve ruhları aynıdır.

3) Toplumsal değişimin sağlanabilmesi için eleştirel bir düşünce yapısına sahip olmak gerekir. Bu da eğitime olan inanç ile sağlanabilir.

4) Birey gerçeği akılcı ve bağımsız bir şekilde aramalıdır. Liberal kuramlar doğal haklar bilincinden hareket eder.

Liberal feminizm temelinde reformist bir yapıya sahiptir. Ataerkil sisteme karşı meydan okuyan feminizmden ziyade kadın ve erkek arasındaki eşitliğin sağlanabilmesi için kamusal hayatta eşitlik amacıyla hareket eder. Liberaller kamusal ve özel hayat arasındaki ayrımı ortadan kaldırmayı hedef haline getmezler. Aksine reform için kamusal alanda eşit hakları yerleştirerek güvence altına almayı amaçlarlar. Seçme seçilme, eğitim ve kariyer imkanlarından yararlanmak bu hareketin ilgilendiği temel noktalar (Heywood, 2007: 305). Özel alan kadının alanı olarak görülürken kamusal alan ise erkek egemen bir sistemin yani devlet otoritesinin ürünüdür. Yani kamusal alan kamu erkiyle sınırlandırılabilirken özel alan ise toplumsal emeğin geniş biçimde üretildiği mahremiyeti kapsamaktadır (Habermas, 1999: 97-98). Deyim yerindeyse kadının özel alanından çıkarak kamusal alandaki sosyal, siyasi ve eğitim alanlarındaki temsil yetlerini ortaya çıkarmaktadır.

Liberal feministler iş ve eğitim kurumları olmak üzere medyada kadınları hedef alan cinsiyetçi ve ayrımcı yapıya karşı savaş açmıştır. Fırsat eşitliğini yaratarak yasal ve demokratik yollar çerçevesinde güçlerinin kullanma eğilimi gösterirler. Reformlara mevcut düzen içerisinde çözümler getirerek hedefleri ve kullandıkları yöntem nedeniyle daha ılımlı bir yapıdadır (Giddens, 2012: 517).

Özetle liberal feminizmin asıl amacı toplum karşısında kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasıdır. Her alanda cinsiyetçi yargıların kaldırılması ve kadınların kendi akıllarını kullanabilmeleri için eğitim haklarını kazanmaları liberallerin önemli düşünceleri arasındadır. Kadının ev içi rolünden uzaklaşarak (iyi bir anne, iyi bir eş, iyi bir ev hanımı) kariyer basamaklarına çıkmalarının önemli olduğu belirtilebilir. Aslolan; siyasi, sosyal, toplumsal, ekonomik ve eğitim haklarının eşit olabilmesidir.

2.2.2. Marksist Feminizm

Marksist feminizm kavramı ikinci dalga akımı içerisinde yer almaktadır. Bu dönem feminizm akımında kadın sorunlarının daha çok ön planda tutulmaya çalışıldığı söylenebilir. Kadın hareketlerinin görünürlüğünün arttığı bu dönemde kadın dayanışmasına önem verilerek ataerkil yapıya karşı bir tutumun sergilendiği ifade edilebilir.

Tarihsel ardalanına bakıldığında 1960'lardan sonra gelişim göstermeye başlayan "İkinci Dalga Feminist Akımı" temelinde farklılık bilincini barındırmaktadır. Mücadele tüm kadınların sesi olabilmek için yapılmaktadır. Kadınlar kendilerini ilgilendiren tüm konularda (kürtaj) sorgulamaya yönelik tutumlar sergilemektedir. Bu kapsamda baskı altında tutulma biçimini politika yoluyla ortadan kaldırma amaçları söz konusudur. Farklı kültürden olan kadınların (siyasi, sosyal, yaşam tarzları) ortak bir noktada bir araya gelmesiyle bilinç yükselmesinin yaşanması 'Kız kardeşlik' algısını da ortaya koymuştur (Taş, 2016: 170).

Farklılık kültüründen yola çıkılarak hareket edilen bu dönemde 'Özel olan politiktir' sloganıyla da kadın sorunlarına dikkat çekildiği söylenebilir. Kadınların istenmeyen bir gebeliğe kendi iradeleriyle son vermelerinin yanı sıra bu hakkı kişisel güvenlikleri için kazanmalarının denetim altında tutulmaya çalışılması politiktir. Bu sebeple kadınların politik alandaki isteklerinin gün yüzüne çıktığı bir dönemdir (Hırata vd., 2015: 218). Başka bir deyişle de bu dönemde ortaya çıkan sloganın eril temsillerin mevcut egemen güçlerine karşı bir direniş aracı olarak kullanıldığı görüşünün hakim olduğu söylenebilir.

Serpil Sancar'a (2011: 66) göre ikinci dalga feminist hareketin bir diğer önemli noktası ise hem orta sınıf meslek sahibi hem de işçi sınıfı kadınların evde ve işte çift vardiya çalışır gibi bir durum içinde yer almasıdır (çift kariyer ve çifte kimlik). Bu durumun bir sonucu olarak da farklı sınıftan olan kadınlar eşit işe eşit ücret talebinde

bulunarak ev işleri sorumluluklarıyla ilgili eşit çalışma koşulları için mücadele etmişlerdir. Bu dönemin politik aklı ve dili, kadının aile-evlilik-annelik üçgeninde sıkıştırılmışlığına ve de özel alanın dışisel kılınmasına karşı somut bir eleştiri niteliği taşımaktadır. “Özel alan politiktir” halen feminist eleştirinin gücünü şekillendirmektedir.

İkinci dalga feminizm hareketi içerisinde tartışılan konular eşitsiz ücret ilişkilerinden kürtaj hakkıyla (doğum kontrol hapları) ilgili tartışmalara ve kadına karşı şiddet konularına kadar bir dizi sorunun gündemde olması bakımından önemlidir. Bu dönemde cinsiyet rolleri yeniden tanımlanmış ve hatta mevcut baskı eylemlerine karşı Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ile kadınların hakları güvence altına alınmıştır (Akan, 2020: 26).

Bu dönem içerisinde de Simone de Beauvoir’ın ‘İkinci Cinsiyet’adlı kitabının önemli bir yer kapladığı söylenebilir. Beauvoir (2021: 13), kadın doğulmaz kadın olunur diyerek insan dışısının toplum içinde büründüğü biçimini belirleyen herhangi bir biyolojik, ekonomik ya da ruhsal yazgının olmadığına dikkat çeker. Ona göre kadınsı olarak nitelendirilen bu yazgıyı yaratan uygarlığın kendisidir. Birey ise sadece başkalarının söylemiyle ‘Başka’ olur. Doğrusu buradan yola çıkarak kadın eylemlerinin biyolojik olarak gerçekleşmediğini yaşanan toplum ve kültür içerisinde kendisini ürettiği ifade edilebilir.

Kısaca özetlemek gerekirse birinci dalga feminizm hareketine karşı ikinci dalga feminizm hareketinde kadın sorunlarının temelinde kadar inildiği söylenebilir. Kadınların sınıfsal farklılıklarının ve iş-aile çatışmalarının önem kazanması cinsiyetçi işbölümüne karşı da bir hareket niteliğindedir. Deyim yerindeyse kadınların kendi bedenleri üzerinde tek söz sahibi olduklarının farkına varmaları ve harekete destek vermelerinin görünürlükleri açısından ehemmiyeti olduğu söylenebilir. Nitekim kadın hakları çerçevesinde eşit işe eşit ücret ve özel alan kavramlarının günümüzde halen devam eden tartışmalar olduğu belirtilebilir. Bu kapsamda ikinci dalga feminist dalga akımlarına da değinmek gerekir. Bunlar sırasıyla şu şekildedir: Marksist Feminizm, Radikal Feminizm ve Sosyalist Feminizm.

Marksist feminizm kavramı liberal feminizm hareketine karşı bir nitelik taşımaktadır. Kadın ezilmişliğinin asıl sebebi kapitalist sistemin getirdiği sınıflı toplum ve ekonomidir. Bu nedenle de marksist feminizm kavramıyla durum gün

yüzüne çıkarılmaya çalışılır. Erkek burjuvazi konumunda yer alırken karısı ise proletaryayı temsil eder. Bunun sebebi ise erkeğin maddi bir güce sahip olmasıdır. Mevcut durum sadece kırsal alanda kalmayarak modern endüstriyel hayatta da geçerlidir. Kocanın hayatı kazanarak aileye bakma görevleriyle kendisini üstün görmesi nedeniyle ev yönetimi niteliğini kaybederek kadının toplumsal alanda fayda getirmediğine inanılarak üstlenmemesine ve özel alana itilmesine sebep olur. Bu nedenle de kadın baş hizmetçidir (Sevim, 2005: 64-65). Marksist feminizmde özel alana hizmet ettiği düşünülen kadının hem ekonomik hem de ev içi sorumluluklarıyla ilgili tartışmaların yer aldığı ifade edilebilir.

Marksist feminist teoride iki önemli isim vardır: Marx ve Engels. Marksist feminizm kavramı üç ana temaya dayanır: Kapitalizmin işçileri sömürmesiyle erkek üstünlüğünün de kadını sömürmesi (maddeci determinizm). İkincisi erkek tarafından kadın emeğinin sömürülmesi ve kadının kendisine yabancılaşmasından hareket eder. Bunun çözümünü de emek sömürsüne neden olan aile birliğinin ortadan kalkmasında bulurlar (yabancılaşmış emek/Lise Vogel, Margeret Benston, Aangela Davis vd.). Üçüncüsü ise dışarıda çalışan erkekle evde çalışan kadına erkekle aynı ücretin verilmesi gerektiğine dair teoridir (ailenin, devlet ve özel mülkiyetin sağlanması) (Öztürk, 2011: 86-90). Buradan hareketle kapitalist sistemin getirisi eril ekonominin kadının yerini sorunlu hale getirdiği ve maddi gücün ortadan kaldırılması yönünde bir amacın varlığından söz edilebilir.

Marx, acıklı bir yabancılaşmanın aksine emeklerinin ürünleriyle birlikte daha bütünsel bir ilişki kurabilecekleri ve üretim tarzları ile olan sınıf ilişkileri nedeniyle artık birbirlerine karşı bölünmüş olamayacakları “sınıfsız bir toplum” yani yabancılaşmamış komünist bir dünya tasavvur eder (Donovan, 2015: 141).

Marksist feminizm kavramına bakıldığında emeğe dayalı bir tür olduğu anlaşılabilir. Marksist feminizm anlayışına göre kapitalizmin getirisi olarak kadınların erkeklerden daha fazla ezilmelerinin nedeni sömürü sistemi içerisinde yer bulan yabancılaşma olgusudur. Yabancılaşmanın geneline bakıldığında kişinin hayatını anlamsız bulması ve yaptığı işleri bütünlük içerisinde kavrayamamasından kaynaklanan bölünmüşlük hissiyatı kast edilmektedir. Kapitalizm ile dayatılan işbölümü kişileri, emeklerine göre ayırarak sisteme yabancı hale getirmektedir (Demir & Acar, 1992: 377). Deyim yerindeyse özel alan ve kamusal alan arasında kalan

kadının emeğinin görülmemesi kendisine karşı bir sorgulama içerisine girmesine yol açabilmektedir.

Kadınların baskı altında tutulmalarının en önemli nedeninin toplumsal üretim faaliyetlerinden dışlanmaları olduğunu benimseyen marksist feministler, özgürleşmek için ortaya konulacak mücadelenin proletaryanın kapitalizmi yok etmek için verdiği savaşın vazgeçilmez bir parçası olduğu konusunda hemfikirler. Kadınlar marksist feminizme göre kapitalist sistemden kurtulamazlar. Deyim yerindeyse kapitalizm içerisinde cinsiyetçilik düşük iş gücü olarak kendisini gösterir. Buna bağlı olarak çocuk, hasta ve yaşlı bakım gibi işlerin kamusallaşması gerekliliğinden hareket ederler (Kara, 2006: 7).

Marksistlere göre emeğini satarak yaşamını devam ettirmek zorunda kalan insanlar, neleri nasıl ve ne kadar yapacaklarına başkaları karar verdiği için kendi öz emeklerine yabancılaşabilmektedir. Daha ziyade uzmanlaşma ve iş bölümünün getirisi olarak insanlar bütünü ve diğer bireylerle bağlarını kaybederek bu yabancılaşma içerisine dahil olabilmektedir. Feministlere göre erkeklere nazaran kadınlar bu yabancılaşmaya daha fazla maruz bırakılmaktadır (Demir, 1997: 57).

2.2.3. Sosyalist Feminizm

Sosyalist feminizm kavramına bakıldığında her ne kadar Marksist feminizm ile eşdeğer olarak görülsede bir nokta da ayrı düşmektedirler. Demir'e (1997: 73) göre sosyalist feministler, bir kavramsal sisteme gereksinim duymadan kadın-erkek ilişkilerinin açıklanabileceği ve kadınların ezilmişliğinin sınıfsız toplum ile ortadan kalkacağı iddiasını yetersiz bulmaktadır. Nitekim ekonomi ve sınıf kategorileri onlar için yetersizdir. Sosyalist feministlere göre kadınların ezilmesine sebep olan patriyarkal düşünce sisteminin varlığıdır. Onlara göre erkek egemenliği altında tutulan kadını sınıf ilişkilerine indirgemek sorunludur.

Marksist feminizm hareketini yetersiz bulan sosyalist feminizm kadın sorununu toplumsal düzlemde ele alarak tezat bir tavır sergilemektedir. Sosyalist feministler, kapitalist bir sistem eleştirisi yaparak kadın ezilmişliğini sınıf temelli bir yaklaşımla açıklarlar. Bu nedenle de proletarya ile kadın ezilmişliği arasında benzer bir bağ olduğunu savunarak bu iki mücadele alanının ortak bir noktada buluşması gerektiği düşüncesinden hareket eder (Turan, 2019:12).

Kısaca açıklamak gerekirse ataerkil sistemin kadınları denetim altında tutma isteklerinin ortadan kaldırılması tek başına kadın ezilmişliğini ortadan kaldırmaya yeterli değildir. Bu noktada Marx ve Engel'in maddi güç olan sınıf ve ekonomi ilişkilerini güçsüz bulabilmektedirler. Onların ana konusu eril tahakkümün varlığı ve kadın ezilmişliğinin tarihsel arka planının net bir şekilde açıklanamayacağıdır. Kadının hem evde hem de dışarda emek harcaması ve bunun karşılığını bulamayarak sömürülmesi ana sorunlarıdır.

2.2.4. Radikal Feminizm

İkinci dalga içerisinde yer alan bir diğer hareket ise Radikal feminizmdir. Radikal feminizmin ilk akla gelen anlamının köktenci bir değişiklik bilinci ve ataerkil düşünce sistemine karşıt bir düşünceden beslendiği söylenebilir.

Radikal feminist kuram 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında New York ve Boston'da eski hareketten bir grup kadın tarafından geliştirilmiştir (Donovan, 2015: 265). Radikal feminizm özünde; kadının özgürleşmesi, ataerkilliğin ortadan kalkması, kızkardeşlik, kişisel olanın siyasi olduğu, özel alanın değiştirilmesi gerektiği, cinsiyet siyaseti, devrimci bir değişim ve bilinç yükseltme gibi unsurları barındırır (Heywood, 2007: 314).

Radikal feministlere göre kapitalizmden kurtulmak, patriyarkal dünyadan kurtulmak için yeterli değildir. Temelinde erkek egemenliğinin bir bağlantısı olan savaşlar, ırkçılık ve çevre kirliliği gibi bir dizi sorunlar çözülmedikçe dünya düzelmeyecektir. Radikal feministler gerçek anlamda bir teori ortaya koyamasa da annelik, evlilik, cinsellik, teknoloji gibi alanlara kadar uzanan yerleşik anlayışa itiraz etmektedir (Sevim, 2005:85).

Kreps (1973: 239), radikal feminizmin önemine dikkat çekerek, erkeğin kadını kendisi açısından değil onunla ilişkili olduğu için tanımladığını vurgular. Kadın özerk bir varlık olarak görülmez, o ötekidir. Ötekilik insan düşüncesinin temel bir kategorisidir. Böylece iyi-kötü, doğru-yanlış, milliyetçilik-ırkçılık ve erkek baskısı gibi sorunlar ortada oluyor. Bu da kadının ikincil ve farklı olduğuna dair geleneksel görüşü kabul eder nitelikte gözükmektedir.

Erkek merkezli bir değer sisteminden ayrılmak radikal feminizmi önemli hale getirmektedir. Yukarıda bahsedilen kadının özerk bir varlık olmasının yolu eril

tahakkümü reddetmek ve ataerkil sistemden hak talep etmeyi bırakmaktır (Tekin, 2007: 43).

Kadınlar bedenleri üzerine yapılan tahakküm biçimini reddederek; kadınların çocuk doğurması, kürtaj olması gibi alanlarda özgür olması şeklinde radikal bir tavır sergilemektedir. Bu nedenle de biyolojik farklılığı savunan eril düşünce sistemi yerinden sarsılmıştır (Büyükürses, 2019: 13). Arat (2010: 22), radikal feministlerin; eşitlikçi olduklarını ve sosyalist feministleri başarısız gördüklerini, kadınların kurtuluş yolunun tüm kadınların tüm erkeklere karşı ayaklanmasıyla olabileceğini belirtir.

Sonuç olarak radikal feministlerin ataerkil düşünce sistemine karşıt olarak kadın bedeninin özgürleşmesi ve siyasi alanda kadın görünürlüğünün ön planda olması yönünde bir hareket olduğu söylenebilir.

Üçüncü Dalga Feminizm hareketi ise 1990'lerden itibaren belirgin kazanmıştır. Bir tepki niteliğinde ortaya çıkan hareket feminizmin gelişmesi inancını benimser. Bundan önceki akımların orta-üst sınıflar bazında ele alınması ve beyaz kadınlara odaklanması bu hareketi ön plana çıkarmaktadır. Bu dönem içerisinde postmodernist bir yapının olduğu söylenebilir. Üçüncü dalga akımındaki amaç farklı sınıflara ait kadınların sorunlarını ortaya çıkararak gündemde tartışma ortamı yaratmaktadır. Kadınlara çevre sorunları, adalet ve eşitlik gibi konularda kendilerini geliştirme olanağı sağlanmaktadır (Taş, 2016: 171-172). Üçüncü dalga feminizm ile birlikte kadına şiddet gibi konuların tartışıldığı ve bu doğrultuda bir düşünce benimsendiği söylenebilir.

Feminist kuramın iletişim araştırmalarına sunduğu katkılar şu şekildedir: İktidar ilişkilerinin çözümü. Cinsel farklılığın toplumsal ve kültürel inşasını açıklayan toplum kuramı. Cinsiyet farklılıkları konusunda; sınıf, cinsiyet, yaş, ırk ve etnik kökeni bağlayan deneyimlere ulaşabilme. Belirli bir gündem ile toplumsal değişime değinme (Mutlu, 2017: 118).

2.2.5. Kültürel Feminizm

Kadın sorunlarının temelinde yer alan eşitsizlik kavramı, toplumun normları bağlamında değerlendirilmelidir. Toplumsal yapının bir ürünü olan kültür, insanların nasıl düşüneceğine ya da nasıl davranacağına şekil vererek varlığını sürdürmektedir. Bu döngü içerisinde kadın ve erkeğe atfedilen cinsiyetçi roller ise her dönem yeniden üretilebilmektedir.

Kültürel feminist düşüncede, kadınlar ve erkekler arasındaki benzerliklerden ziyade kadınların farklılıklarına odaklanılmaktadır. Kültürel feminizm, liberal feminizm kavramının temelinde yer alan kadın hakları görüşünün ötesinde bir bakış açısı getirir. Bu görüşüyle de kültürel feminizmde, toplumsal reform eğilimi söz konusudur. Bu feminist bakışa göre insanların ideolojisi üzerinde değişim ve gelişim sağlanmalıdır. Bu değişim ise erkeklerin kadınlar hakkındaki perspektifini değiştirmekle sağlanabilir (Yüksel, 2004: 62). Bu kapsamda kadınlar için bakım-özen etiği özelinde farklılık söz konusuysa erkekler için de adaletle dayalı bir etik konsepti mevcuttur. Kadınlar; insan ve çevre ilişkileri ile ihtiyaçları giderme noktasında haklardan ziyade bir sorumluluk alırken erkekler ise haklara sahip çıkma ve mücadelede yer almaktadır. Bu noktada da kadın ve erkekler ayrılır (Heper, 2014: 20).

Kadınların neden ikincil ve baskı gören konumunun toplumdaki kültür yapısına göre şekillendiğini açıklamaya çalışan kültürel feminizm, cinsiyet kimliğinin biyolojik bir farklılıktan ziyade toplumsal sorunlardan ve kültürel bir yapıdan geldiğini savunur (Aktaş, 2013: 65). Ancak kadın kendi potansiyel gücünün bilincine ya da farkına vardığında gideceği yol erkeğin yolu olmayacaktır. Kültürel feminizm bu noktada kadına doğayı göstermektedir. Kadın, doğadan esinlendiğinde kendi varoluşuna ilişkin biricik benliğine ulaşacak ve kendisini inşa edecektir (Güneş, 2018: 147).

Margaret Fuller, 19. Yüzyılda *Women in the Nineteenth Century* (1945) adlı eseriyle kültürel feminizmi başlatan ilk kadındır. O aydınlanma düşüncesinin temelinde yer alan bilginin akıldan kaynaklanan nesnel tutumunu eleştirerek; sezgisel, duygusal ve organik olduğu görüşünü savunur (Yörük, 2009: 66). Fuller'in görüşüne göre her birey, damgalanmış eşsiz bir tohum olarak dünyaya gelir. Kadının kendisine dış dünya tarafından dayatılan kurallar ve baskıyla yönetilmesi düşüncesinin aksine, içten gelen kuralları öğrenmesi gerektiğini ileri sürer. Bu öğrenme süreci ile kadının dünyayla karşılaşmasında kişisel bir kuvvet geliştirmesi amaçlanır. Özbelirlenim ile kadın kendi ayakları üzerinde durabilir (Donovan, 2015: 76-77).

Kültürel feminizm kavramının üzerinde durduğu bir diğer konu ise annelik üzerinedir. Wollstonecraft gibi Fuller da geleneksel rollerde evde eş ve anne görevi üstlenen kadına saygı duyuyordu. O, kadınların çoğunun evde kalacaklarını varsayıyor ama ev işlerinin tüm hayata yayılmaması gerektiğini düşünmekteydi. Eş ve anne rolü dışında erkeklerle eşit değerde saygı görmeleri bilinci ile evdeki işlerde paylaşım ve karşılıklı değere vurgu yapmaktadır (Arat, 2010:66).

Kültürel feminizm kavramının bir diğer önemli ismi ve özellikle din üzerine eleştiriler yapan Elizabeth Cady Stanton'dur. *Woman Church and State* (Kadın, Kilise, ve Devlet ve Kilise, 1983) adlı eserinde kadının bir din kitabı olan İncil'i doğal haklar öğretisinde radikal bir bağlamda nasıl kullanacağını açıklar. İncil'in kadını aşağı bir cins olduğu yönündeki ilkesine körü körüne bir bağlılığın kadın sorununun merkezinde yer alan bir güç olduğunu vurgular. Bu problemin çözülmesinde siyasi haklara ek olarak toplumsal ve dini bir devrim gerçekleşmelidir (Donovan, 2015: 83).

Toplumun düşünce ve kültür yapıları din merkezli oluşturulur. Nitekim kadına bakış açısının değiştirilmesinde din önemli bir yere sahiptir. Bir baskı aracı olarak dayatılan kurallar çerçevesinde kadın ikincil bir yere konumlandırılabilir. Bu çalışmanın da konusu olan Mahsa Amini'nin başörtüsünden saçının gözükmemesi sonucu öldürülmesi, dinin bir baskı aracı olarak kullanıldığının da göstergesidir. Dolayısıyla kültürel feminizmde kadının kendi varlığının farkında olması, şiddet unsurlarının önüne geçilmesinde etkili bir hal alabilir. Kültür insanların yönlendiren ve yöneten bir etkiye sahip olduğuna göre, kadına bakış açısı toplumsal düşünce sisteminin değiştirilmesiyle mevcut olabilir. Bu kapsamda İran'da kadın hareketlerine de yer vermek araştırma açısından önemli bir yer tutmaktadır.

2.3. İran İslam Devrimi ve Kadına Genel Bakış

Ayetullah Humeyni liderliğinde, 1979 İran Devlet Devrimi 20. İslam tarihinin ve 20. Yüzyılın önemli ve istisnai bir halk ayaklanmasıdır (Gökalp, 2016: 90). Devrim, radikal dönüşümü ile dini bir geleneğe dayanmaktadır. Siyasal otorite mevkiilerine dini kurumların gelmesi ve devlet organlarına din adamları sınıfının hakim olması, devrime köktenci bir görünüm kazandırır (Kanadıkırık, 2019: 143).

Devrimin ana çıkış noktası ise ekonomik sorunlardır. 1963 yılında Ak Devrim ile yeni bir ekonomik düzene geçilse de başarılı bir sonuca ulaşılamamıştır. Devam eden 1973 petrol krizi de durumu daha kötüye götürmüştür. Kadrodaki yöneticilerin yolsuzluk ile kazandıkları zenginlikleri halk ile paylaşmaması, topluma harcama yapmak yerine askeri alana harca yapması, isyanın başlamasına sebep olmuştur (Cülük, 2018: 95). İranlı kadınlar rejim sonrası modern hayatta siyaset ve ekonomi anlamında aktif bilince sahip kadınlar yaratmak istemişlerdir. Eğitim sisteminden geleneksel ve dini olarak ihtiyaçlarına hizmet etmesi beklenmektedir. İslam rejimi İslam ideolojisini baz alarak İranlı bireylerin yetiştirilmesini temel almıştır. Bu

kapsamda kadınların politik sosyalizasyonu siyasal sistem doğrultusunda işlemektedir (Aşık, 2006: 152). İslam devriminden sonra cinslerin tecriti ilkesi ile kadınların çalışma yaşamına sınırlamalar getirilirken diğer yandan da kadınlara özgü ücretli çalışma alanları da zorunlu kılınmıştır. Tecrit gereği ise kadınların, sağlık, eğitim ve güvenlik gibi konularda uzman kadınlara gereksinim duyulmuştur. Bu da feminize sektörler olarak adlandırdığımız kadın istihdamını zorunlu hale getirmiştir (Üşür, 1991: 223).

Sinkaya'ya (2010: 51-52) göre, devrimin akıllardan çıkmayacak en önemli sembolü, kadınların bütün vücudu örten kara çarşaf giymeleri ve ellerinde silah tutan kadın görüntüsüdür. Devrimin nedenlerinden biri de Batı'nın dayatmış olduğu kültürel empeyalizme direnmektir. Toplumun arındırılması ve ahlaki düşüklüğünü ortadan kaldırmak için yeni rejim, islamileştirme hareketine yönelmiştir. Kadınlar, halkın görünür yüzü olarak milletin onuru olarak nitelendirildiler. Bu şekilde kadınların toplumdaki statüsü islamileşme üzerinden tanımlanmıştır.

Devrimin gerçekleşmesinden günümüze kadar olan süreçte, İran'da güçlü bir kadın hareketinin olduğundan söz edilebilir. 1996 Meclis ve 1997 İran Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kadın seçmenlerin etkin rolleri söz konusudur. Reformun görünürlük kazanan hareketi ise 'Light Hicaplı'(saçı olduğunca açıkta bırakan başörtüsü) kadınlardır. İran devriminin kadınlar nezdinde çelişkili sonuçları da mevcuttur. Humeyni'nin kadınları devrimci gösterilere davet etmesi üzerine kadınlar, siyaset ve sokakla tanışmış oldular. Bu dönemde çarşafı ile gösterilere katılan kadınlar arasında orta sınıf-yoksul kesim ayrımı ile sınıfsal ve kültürel ayrımlar söz konusudur (Taşkın, 2008: 34).

Devrimin başlarında İran'daki kadınların değişime öncülük ettiği iddia edilse de bu özgürlüğe gidilen yol zorludur. 1906 Anayasası'nda tüm İranlılar eşit kabul edilse de kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmeyerek açık bir şekilde reddedilmiştir. 26 Şubat 1979 tarihinde Aile Koruma Kanunu yürürlükten çıkarılmıştır. Humeyni, kadınların şeriat gereğince yargıç olamayacaklarını duyurarak iş yerlerinde hicap giyme şartını duyurmuştur. Bu kanunun kaldırılmasıyla evlenme yaşı 13'e düşürülerek kadınların haklarına sınırlamalar getirilmiştir (Okyar, 2017: 123).

Afary ve Anderson'a göre (2012: 149) göre İran'da kadınların hareketlerine karşı olarak Humeyni'nin getirdiği yasaklara ek olarak boşanmanın sadece erkeklere

ait olduğu söylenerek spor yapan kadınlara yasaklar getirilmiştir. Kadınlara çarşaf giymeleri emredilerek ulusal ve uluslararası anlaşmazlık ateşleri de atılmıştır. Böylelikle 8 Mart Dünya Kadınlar gününde dindar kadınların giydiği geleneksel çarşaf zorunluluğuna karşı İranlı kadın aktivistler ve onları destekleyen erkekler gösteriler düzenlemiştir. Kadınların etrafında kordon oluşturan erkekler ‘Allah’ın Partisi’, diyerek tepkilerini göstermiştir. Göstericiler, ‘Çarşafa Hayır, Kahrolsun Diktatörlük’ sloganları atarken ‘Özgürlük için Devrim Yaptık Fakat Elimize Geçen Tutsaklık’ ifadelerini de kullanmıştır.

Devrim sonrasında eski yönetim kurumlarının yeni bir yapıya dönüştürülmesi önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim yeni rejim, toplumda yerini sağlamlaştırarak toplumda yerini aldı. Nihai koalisyonun dağılması sonunda 30 Mart 1979’da halk referandumuyla birlikte Şahlık sistemi kaldırılarak İslam Cumhuriyeti kurulmuştur (Fekri, 2011: 189). Devrim sonrası İran-İrak savaşının yarattığı havada, kadın hakları mücadelesi ikinci plana itilerek yapılmayacağı söylenen uygulamalar ortaya çıkarılmıştır. Kadınlar her ne kadar kamusal alana çıksa da iffetli kadın, anne olarak davranma konusunda baskı altında kalmıştır. Erkek egemen değerlerle yapılan devrimde kadınların özerk talepleri kabul edilmemiştir (Kahraman, 2014: 83).

Kadınlar İslam devriminde en az erkekler kadar hem öncesi hem sonrasında aktif rol almışlardır. Buna rağmen 1979 tarihinden günümüze kadar olan süreçte, öncelikle anayasada, yasalarda ve tüm sektörlerde kadınların yok olduğu gözlemlenmektedir. Devrim sonrası en büyük darbeyi kadınlar almıştır (Sekmen, 2019: 1). Bu kapsamda İslami yönetimin kadınlar üzerindeki baskısı ve kadınların bu baskılara karşın hak arayışları sürmektedir. İslamcı feministler, çalışma hakkı, cinsiyetçilik ve eşitlik kavramları üzerinde durmaktadır. 1980 yıllarında İran’ı terk etmek zorunda kalan diaspora kadınları, laik karşıt bakış hareketlerini yurt dışından devam ettirmektedir (Tulunay, 2006: 106).

Yakın döneme gelindiğinde İran kadın hareketinin önemli sembollerinden olan Vida Movahed’in 28 Aralık 2017 tarihindeki kamusal alanda başörtü takma zorunluluğuna karşı protesto hareketi önemlidir. İran’ın en yoğun caddelerinden birinde elektrik kutusunun üzerine çıkarak elindeki sopanın ucuna astığı beyaz başörtüsünü sallaması önemli eylemler arasında sayılabilir (Tandoğan, 2021: 222).

İran İslam Devrimi ile birlikte kadın hareketlerinin ön planda yer aldığı söylenebilir. Özellikle çarşaf giyme ve başörtüsü kurallarına karşı duruşları, Jina Mahsa Amini'nin öldürülmesine yönelik başlatılan hareketlerin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

2.4. Kadın Ve Medya

Medyatik gücün temelini araştırdığı kadın araştırmalarında niteliksel olarak dil söylemlerine ve bu dilin arkasındaki ataerkil güce odaklanıldığı söylenebilir. Kadına dair üretilen içeriklerden kadın bedeninin sunulmuş biçimine kadar olan bir dizi unsurun detaylıca incelenmesi için de gerekli olduğu söylenebilir. Bu bölümde ise medyada kadının konumu nedir? sorusunun cevabına ulaşılmaya çalışılmıştır.

Toplumdaki güç ilişkileri içinde inşa edilen ve yeniden üretilerek sunulan temsil pratikleri yoluyla medya, iktidar ve teorilerini meşru kullmaktadır. Kısaca medyanın görevi var olanı birbiri ile pekiştirmektir. Bu kapsamda medya, ataerkil kültür kalıplarını yineler ve yeniden üretir. Dolayısıyla bir anlamda da kadınlara değiştiremeyecekleri bir dünyayı kabul etmelerini öğretir (Uçak, 2020: 161). Kadınlara yönelik üretilen medyatik içeriklerde erkek egemen sistemin varlığı, kadını öteki konumuna yerleştirebilmektedir. Daha doğrusu kadın toplumsal hafızaya değersizleştirilerek yerleştirilir ve bunun da sonucu olarak eril söylemler tekerrür eder. Buradan hareketle bu bölümde haberde kadının nasıl temsil edildiği konusuna değinilmiştir.

2.4.1 Bir Medyatik Güç Olarak Haber

Bir medya aracı olarak haber kavramına odaklanmadan önce kitle iletişimini kısaca tanımlamak gerekebilir. Günümüzde en yaygın kitle iletişim araçları(KİA); telefon, televizyon, haber ve internet olarak kendisini göstermektedir. Bu araçlar vasıtasıyla ise ortaya konan iletişime kitle iletişimi denilmektedir.

Harold D. Laswell siyasal erk ve propaganda üstüne yaptığı çalışmada ilk kez kitle iletişimi terimini kullanmıştır. Kitle iletişiminde izlerkitlenin farklı kümelerden oluşarak kimliklerinin olmaması, içeriğin kamusal ve herkese açık olması, uzaktan iletişime açık olması gibi bir dizi özelliği vardır (Mutlu, 2017: 200).

Kitle iletişiminin başat kültürü bir etkinliğe kavuşturmak amacıyla topluma egemenlik yapısını yansıtan ve haklılaştıran bir hegemonik ideoloji sunmak ve benimsetmek işlevi ile değerlendirilmemelidir. Aynı zamanda bu işlevin yerine

getirilmesi için dinleyici, izleyici, okuyucu da bu sürece dahil olmalıdır (Oskay, 2000: 26). Buradan hareketle kitle iletişim araçlarının belirli bir kitleye dahil olan bireyler üzerinde etkili olduğu ve onları yönlendirdiği söylenebilir. Nitekim bir kitle iletişim aracı olarak haber medyası, insanlara bilgi aktararak onları yönlendirme işlevine sahiptir denilebilir.

Dursun'a (2005: 69-70) göre haber, gerçekte meydana gelen olaylar, kişiler ya da şeyler ile ilgili en yeni ve ilgi çekici bilgidir. Haberdeki enformasyonun; nesnelliği, dengeliliği ve tarafsızlığı sağlanmalıdır. Bunu yerine getirmek için de bu iş gazeteciye düşer ve profesyonel olarak kişilere yönelik mesafe koymalıdır. Gazetecinin etik ilkeleriyle ortaya çıkardığı ürünün kalitesi de sorgulanabilmektedir. Çünkü gazetecinin bir ayna gibi varolan olaya ilişkin bilgiyi yansıtabileceği düşünülür.

Gazetecinin yaşadığı olaylardan bağımsız olmamasını, onun kültürel değerleriyle iç içe yaşamasına bağlayabiliriz. Haberde oluşturulan cinsiyetçi ve ataerkil söylemlerin onun yaşadığı toplumdan geldiği ve bu şekilde öznelliğini ortaya koyduğu belirtilmelidir.

Tokgöz'e (2015: 245) göre gazeteci haber üretmek için eline geçen olay/olaylara ait olgular arasından bir seçim yaparak bu olayları esas çerçevesine oturtabilmek için gerçeklere dayandırmak durumundadır. Olayı aslına sadık olarak verebilmek için de haber/gerçek arasındaki ilişki kurulmalıdır.

Habere dair ise tartışılmalı olan iki nokta vardır: Liberal ve Eleştirel Yaklaşımlar. Liberal yaklaşımlar gazeteciliğin profesyonel habercilik kodlarını içeren; zamanlılık, yakınlılık, önemlilik ve insanın ilgisini çekme gibi değerlerle iç içe olduğundan bunlardan bağımsız düşünülemez. Liberal anlayış bu çerçevede anlamlarını oluşturur. Eleştirel yaklaşımlar ise medyanın kapitalist bir toplum düzeninde hareket etmesi ve belirli bir sınıfa hizmet etmesinden dolayı tarafsız ve nesnel olamaz (Dursun, 2005: 70).

Buradaki temel sorun aslında gerçeklik tartışmalarıdır. Medyadaki gerçeklik başkaları tarafından kurgulanmıştır. Gerçeklik basitçe verili olgulardır. Medya gerçekliği yeniden üreterek bunu tanımlar. Gerçeklik, yinleme, kategorize etme, formüle etme, izleyici üzerinde otorite kurabilme belirli dilsel pratiklerle desteklenerek yeniden üretilir. (Yurdıgöl, 2011: 17).

Bu doğrultuda haber söylemi; mevcut iktidarın hakimiyetini kurarak kamuoyu oluşturma ve yönlendirme aracıdır. Medya içeriği haberler ve öteki şeyler olarak bölünür. Bunun nedenini haberlerin seçiminden sunulmuş tarzına kadar olan yanıltmaca söylemler oluşturur. Gerçek dışı haberler dahi uygun biçimde sunulduklarında bireyleri inanmaya yöneltir (Girgin, 2003: 75). Kısacası hegemonik söylemlerin elinde olan medyanın gerçekliği sorgulanabilir hale gelebilmektedir. Bunların içinde gazetecinin duruşu, gazetenin genel yayın politikaları ve ekonomi politik ilişkilerin yapısı vardır.

Ham olay bir değiş tokuş sürecidir. Sanayisel üretim zinciri olan kitle iletişim araçları vasıtasıyla üretilmiş ve bir araya getirilmiş maddi göstergesel malzemedir. Üretim nesnelere süzülür, parçalanır, yeniden çözümlenir ve tüketilebilir hale gelir. Tıpkı bir makyaj gibi gerçek ama teknik öğelere dayatılmış anlamlamlandırmalar bütünüdür (Boudrillard, 2013: 146). Aynı şekilde gazeteci haberi ilk olarak olay yerinde yazar, daha sonra editöre teslim eder ve en sonunda da yazı işleri müdürü ile genel yayın yönetmeninin süzgecinden geçirir. Nitekim birden fazla süzgeçten geçen bir haberin, farklı kişilerin düşünce sistemi ile değiştirilmesi ‘gerçeklik’ kavramını sarsmaktadır.

2.4.2. Haberde Kadın Temsilleri

Temsil, göstergelerin ve anlamların yerine getirilme süreci anlamına gelmektedir. Bir şeyin ya da simgenin işareti olarak onun örneği olabilmektir. Daha ziyade o şeyi yeniden sunmaktır (Mutlu, 2017: 315). Örnek verilmesi gerekirse bir gösteride piyano çalan birinin resmini çizmek gerçeği yansıtmaz. Aksine resim ile onu çizen kişi arasında yeniden üretilir ve böylelikle kurgusal bir temsiliyeti ortaya koyar.

Temsil; göstegebilim, dilbilim, feminizm ve Marksizizm içinde kullanılan bir kavramdır. Bu kapsamda feministler temsilin, kalıpyargısal toplumsal cinsiyet kimliklerini sürekli ve yeniden yarattığını öne sürer (Giddens, 2012: 726). İletişim araştırmalarında yer alan kadın çalışmalarında kadın temsillerinin üzerinde durulmasının temel sebebinin bu yeniden üretim süreci olduğu söylenebilir.

Günümüz konumunda kadın medyada temsil edilirken çeşitli rollere büründürülmektedir (Yüce, 2008: 160-161). Deyim yerindeyse eril sistemin yönetiminde olan medyanın ideolojik görüşleri çerçevesinde hareket ettiği ve kadını çeşitli rollere dönüştürdüğü söylenebilir.

Tanrıöver (2007: 154-161) medyada kadın temsillerini kategorize eder:

- 1) Kadınlar iyi bir eş ve fedakar anne şeklinde geleneksel roller ile temsil edilir.
- 2) Kadınlar erkek bakışının cinsel bir nesnesi olarak gösterilir.
- 3) Öldürülen, aldatılan, tecavüze uğrayan kadının 'kurban' olarak tanıtılması.
- 4) Örtük söylemler ile kadının yalancı bir eşitlik içinde temsil edilmesi.
- 5) Kadınların medya metinlerinde yer almaması ve dolayısıyla da Thucman'ın da dediği gibi simgesel olarak yok edilmesi.

Programları kim pazarlayacak? Reklamların ilgi merkezinde ne var? Kadın. Kadınlar sadece görüntüsü olsun diye biblo gibi durarak eline şans topu verilerek sunulmaktadır. Buna ek olarak hava durumu sunuculuğu ve pembe dizilerde yine kadınlar yer almaktadır. Kadınlar sanki medya organları için bir hamur ve hazırlanan çeşitli programlara bu hamur şekil veriyor. Pazarlama aracı olan yine kadın. Kadın vasıtasıyla içeriklere konu olan maddi ve manevi şeyler satışa sunulurken, kadının yaşamına-fiziğine özenme ve bilinçaltına tanıtımı yapılan malı alma eğilimine girme biçimleri söz konusudur (Akdoğan, 2001: 51). Bir yanda çamaşır deterjanı reklamını yapan kadın imgesi varken diğer yanda da dizilerde anne rolünde kadın ve haberlerde trajik bir durumda olan kadın imgeleri karşımıza çıkmaktadır. Kuruoğlu'nun (2006: 243) ifade ettiği üzere erkek aklı ile kadın ise bedeni üzerinden medyada temsil edilmektedir.

2.4.3 Medyada Kadına Yönelik Şiddet

Michaud'a (1991: 5) göre şiddet, iki ana noktaya odaklanır: Şiddet bir taraftan olgular ve eylemleri ortaya koyarken diğer taraftan da gücün, duygunun ya da bir doğa unsurunun varoluşunu belirler. İlk manasıyla şiddet huzur karşıtı anlamına gelir. Onu bozarak tartışmaya açar. Söz konusu ikinci anlamı ise ölçüleri aşan, çiğneyen kaba bir güçtür.

Şiddet olgusunun bir güç kullanma mekanizması olduğu ve birey üzerinde tahakküm kurma anlamı taşıdığı belirtilebilir. Şiddetin görünürlüğü ya da tanımlamaları yaşanan topluma göre değişim göstermektedir. Herhangi bir toplumda hangi eylemlerin şiddet olarak algılandığı, o toplumun sosya-kültürel özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bir toplum içinde yaşayan insanların şiddet durumlarını şiddet eylemi olarak algılayıp algılamamaları yani değer yargıları da

şiddetin boyutunu bir nevi belirler (Şenol & Yıldız, 2013: 3). Bir başka ifadeyle de örf ve geleneklerin belirleyici rolünün olduğu söylenebilir.

Kadına yönelik şiddette belirleyici olan geleneklerin yanı sıra politik temeller de mevcuttur. Dünyanın birçok yerinde kadınlar yaşamın gerektirdiği temel fonksiyonlardan yoksun bırakılmaktadır. Erkeklerle göre daha kötü beslenirler, daha sağlıksızdırlar, cinsel tacize ve fiziksel şiddete daha yakındırlar. Erkeklerle göre daha eğitimsiz olmalarının nedeni ise profesyonel ve teknik eğitimden uzak olmalarıdır. Bu erkek dünyasına girmeye kalktıklarında ise hukuki yaptırımlardan uzak; aile veya eşin karşı çıkması, işe alınmada cinsiyet ayrımcılığı ve iş yerinde cinsel taciz gibi konularda da engellerle karşılaşır. Bunlar eşit olmayan sosyal ve politik koşulların sonucudur (Çakır, vd., 2008: 56). Gerek iş yerlerinde kadına yönelik uygulanan mobbing gerekse ev yaşantısında uygulanan psikolojik baskı kadının yalnızlaşmasına ve şiddet içerisine hapsolmesine neden olmaktadır.

Kadına yönelik şiddet türlerini Dilek Karal ve Elvan Aydemir (2012: 22) şöyle sıralamıştır:

- 1) Fiziksel şiddet; vurma, yaralanma, kavga etme.
- 2) Sözlü-Duygusal-Psikolojik Şiddet; aşağılama, dalga geçme, kişisel gelişimine engel olma.
- 3) Cinsel Şiddet; taciz, tecavüz, ensest, zorla evlendirme.
- 4) Ekonomik Şiddet; zorla çalıştırma, çalışmaktan alıkoyma ve kişisel malın izinsiz kullanımı.

Kadınlık ve erkeklik rollerinden kaynaklı yaşadıkları tüm şiddet türleri ve bunların yaşandığı tüm; ev, sokak, işyeri, okul, karakol, kışla gibi mekanlar toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kapsamına girer. Kadına yönelik şiddetin ise ana eksenini aile içi şiddetin oluşturduğu söylenebilir (Altınay & Arat, 2007: 16). Bu alıntıdan hareketle kadına şiddet türlerinin geniş bir alanı kapladığı belirtilmelidir. Nitekim kadınlara yönelik olarak şiddetin görünmemesinin en önemli nedeni eşitsiz eğitim koşullarıdır. Zira bireyler zaman zaman uğradıkları şiddetin farkında olmayarak buna sessiz kalmakta ve çoğunluğun söylemlerine göre uyum sağlamaktadır. Bu bağlamda kadına yönelik şiddetin kaynağı olan eril şiddetten de bahsetmek gerekir.

2.4.4. Feminist Perspektiften Hegemonik Erkeklik

Erkeklik bir toplumsal cinsiyet kategorisi olup biyolojik olarak başlayıp toplumsal ve kültürel araçlarla şekillenir. Erkek doğumdan itibaren erkek olmayı öğrenir. Bu öğrenme sürecinde ise kabul gören erkek olmak için; nasıl davranmaları, nasıl oturup kalkmaları, nasıl bir beden diline ve beden imajına sahip olmaları, nasıl konuşup düşünmeleri, nasıl hissetmeleri, ilgi alanları ve beğenilerinin ne olacağına, kimlerden hoşlanmaları ya da nasıl bir cinsellik yaşamaları gibi birçok konuda bilgilenirler. Bu eylemler ataerkil söylem tarafından erkekliğin temellerinin bizzat kendisiymiş gibi düşünülse de toplumsal ve kültürel dir. Zaman ve mekan için de değişebilir (Bozok, 2011:16). Hegemonik erkeklik tanımlamaları bu davranış kalıplarının şekillenmesinde yer alır. Hegemonik erkeklik, erkek ve kadın için belirlenmiş olan cinsiyet rolleriyle ilgili bir bakışı temsil eder. Erkek davranış normları, saldırganlık, bağımsızlık, cesaret, egemenlik, teknolojik beceri, grup dayanışması, macera, zihinsel ve bedensel dayanıklılık gibi değerler üzerine kuruludur. Bu davranış kalıpları da tek bir erkeklik biçimini dayatır (Akca & Tönel, 2011: 27).

Hegemonya kavramına da kısaca değinmek gerekir. Hegemonya; politik toplumu kontrol edenlerle halk arasında geniş oydaşmayı sağlamış ve demokratik parlamenter sistemde iktidarda bulunabilmiş araçlarla (aydınlar, medya, okullar, sendikalar vb.), kendi ahlak felsefe düşünüş biçimlerini, kültürlerini zor kullanmaya dayatmadan rıza üreterek sürdürdükleri bir olgudur (Güler, 2019: 19). Hegemonya Lenin tarafından geliştirilen ve yönetici sınıf olan proletarya üzerindeki yönetim pratikleridir. Hegemonya egemen sınıfın karşıt görüşler üzerinde uyguladığı zorlamayı gerektirir. Egemen ve yönetici arasındaki ayrım şuna bağlıdır: Erkliğin alınması egemenliği, egemenlik de yönetimi getirir (Gramsci, 1986: 73-74).

Connell'in (1998: 146-147) ifade ettiği gibi hegemonya, özel yaşamın ve kültürel süreçlere dahil olan toplumsal güçler oyununda kazanılan bir üstünlüktür. Burada bir erkekler grubunun silah zoru gibi tehditlerle kurduğu üstünlükten söz edilmemektedir. Dinsel öğretiler, kitle iletişim içeriğine, ücret yapılarına, ev tasarımına, vergi politikalarına vb. kök salan hegemonyadan bahsedilir. Yani güçler dengesinde (oyun esnasında) kazanılan bir üstünlüktür.

Doğrusu yönetici sınıfı elinde bulunduran araçlar toplum hafızasında ideolojik bir mesaj niteliğinde yerleştirilerek rızaları alınır. Hegemonik erkeklik ise çeşitli sınıfsal ilişkilerde ve farklı aile modelleri içinde farklı işleyebilir. Yönetici bir sınıfa ait ailelerde yaşam, erkeğin başarı odaklı kariyerine bağlıdır ve bunu devamlı hale getirecek şekilde erkeğin özgüveninin yüksek tutulmasına odaklıdır. İşçi sınıfı erkeğin ise motive edilecek herhangi bir kariyeri yoktur. Teknolojik üstünlüğü olmayan erkek ise uzmanlık gerektiren bir vasfı olmadığı için eril üstünlüğünü aile üzerinde kurar. Etnik ve dinsel olarak eril şiddet de iktidarı garantileyecek bir araç olarak devrededir (Sancar, 2008: 33).

Eril düşüncenin kendine has bir işlevi olmasaydı eril sistemin hakimiyeti nesne düzeyinde kalır ve erkeklerin toplumsal yapı içindeki güç ve iktidardan pay alma hiyerarşisine benzerdi. Dolayısıyla kadın hakları ayrı bir tartışma konusu haline gelmez, insan hakları kategorisinde tartışılırdı. Bu tartışmayı farklı kategoriye taşıyan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin öznesinin erkek ve nesnesinin kadın olmasıdır. Yani etken erkek edilgen ise kadındır (Işıklı, 2014: 16).

Eril hegemonyanın günümüzde işlevini koruduğu belirtilmelidir. Bir üstünlük kurma olarak kadının erkekten üst bir statükoya çıkması ataerkil düşünce sisteminde kabul edilebilir bir durum değildir. Erkek yönetici olabilir kadın ise cam tavan sendromuna maruz kalarak aynı düzeyde yükselmeden iş hayatına devam eder. Bunun arkasındaki neden ise yukarıda da bahsedildiği üzere teknolojik araçları ve dolayısıyla da ideolojik düşünsel araçları elinde bulunduran eril sistem vardır. Nitekim kadına yönelik şiddetin arka planında hegemonik bir erkeklik olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda aşağıdaki bölümde medyada kadına yönelik şiddetin temsil biçimleri açıklanmıştır.

2.4.5. Haber Medyasında Kadına Yönelik Şiddet

Bu tezde örneklem olarak belirlenen ve şiddete uğrayarak öldürülen Mahsa Amini haberlerinde cinayet odaklı yaklaşım olduğu görülmektedir. Özellikle kadın cinayetlerini konu edinen haberlerde mağdur kadının yaşam hakkı ihlal edilerek sunulmakta ve faillere duyulan öfke haber içeriklerinde gösterilmektedir. Bununla beraber medyada sıklıkla yer verilen bu haberlerin olumsuz da olsa yaygınlaştığı varsayılmaktadır. Çünkü bazı mecralara göre ‘yine kadın cinayeti, yine kadın..., yine cinayet... gibi eklerle söz konusu durumun sıklıkla meydana geldiği belirtilerek buna

duyulan tepki ve öfkeye işaret edilir. Bu da ne yazık ki mevcut durumu meşrulaştırmakta ve insanlara olumsuz örnek olmaktadır (Yegen, 2014: 19-20).

Medya suçu kişiselleştirdiğinde suça karşı kullanılacak dili de meşru hale getirir ve bu şekilde de suçun toplumsal nedenleri görmezden gelinir. Suç kavramı bir yandan okuyucuyu ya da izleyiciyi yaşamdan uzaklaştırırken diğer taraftan da şiddeti başkalarının yaşamlarına dair seyirlik bir anlatıya dönüştürür. Bu şekilde pasif bir konuma gelen izleyici şiddetin nedenlerini araştırmak ve harekete geçmek gibi bilgilere (şiddet/suçun arka plan vb.) ulaşamaz (İnal, 2005: 75). Medya şiddet eylemlerinin başlıca kaynağı olmasa bile bu tarz eylemlerin etkisini arttırabilen, bireylerin şiddet kavramını içselleştirmesini sağlayan bir faktöre sahiptir. Bu nedenle de şiddetin nedeni kadar yansıtılış biçimi de önemlidir (Hosta, 2013: 1831).

Haber tarafından bilinçaltına ekilen şiddet tohumları, içinde şiddeti barındıran birinin bunu dışavurması için yönlendirici olabilir. Eğer haber unsurları toplumu yönlendirici bir işleve sahipse, şiddet dilinin de insanları belirli kalıplar içinde teşvik edici bir niteliği olduğu söylenebilir. Kadına yönelik kullanılan sıradanlaştırıcı dil kadın sorunlarına olan bakışı önemsizleştirmektedir.

Doğrusu medyanın egemen dili kadınlara ilişkin şiddet haberlerini, mağdur hayatının detaylarıyla dramatize ederek anlatır. Gerçek bağlamından uzaklaştırarak magazinsel bir olay içine dahil ederek kadınları; ezik, acınası, öldürülen, dövülen, tacize uğrayan şeklinde yerleştirerek görsel bir malzemeye dönüştürür. Bu nedenle de yazılı ve görsel basında kadına yönelik şiddet yeniden üretilerek pekiştirilir (Tekeli, 2016: 134).

Berk ve Binark'a (2000: 12) göre haber içeriklerinde şiddete maruz bırakılanların öyküsü yazılırken bu kadınların kadersizlikleri vurgulanarak; kimliklerine, işlerine vs. gönderme yapmak yerine güzelliği, gençliği, eş ve anne olmaları vurgulanır. Şiddet nedenleri yer yer ön plana çıkarılarak şiddet haklılaştırılır. Şiddet eyleminin ana aktörü olan ve bu toplumda yetişen erkek egemen değerler sorgulanmaz. Medya ise haberleri ve olayları ev içerisinde yaşanan küçük tatsızlıkla şeklinde sunarak kadınların özel hayatlarının politik olduğunu göz ardı eder. Şiddet ailede değilse de medya kadını kurbanlaştırmaya, şiddet uygulayanı ise canavarlaştırmaya çalışır. Bu da mevcut kitleyi, kadına yönelik şiddetin köklerini sorgulamaktan alıkoymaktadır.

Günümüzde kadın haberlerinde kurbanlaştırıcı dilin kullanıldığı belirtilmelidir. Haberlerin dramatikleştirilmesi, haberin öznesi olan kadının ikincilleştirilmesi ve faili aklayan dilin kullanılması geçerliliğini korumaktadır. Örneğin kadın haberlerinde kadın utandırılması gereken bir varlıkmiş gibi yüzü puslanarak verilebilirken şiddetin suçlusu ise yüzü açık bir şekilde savunulması gereken bir kişi gibi gösterilebilmektedir. Diğer bir ifadeyle cinayet, şiddet haberlerinde öldürülen kadının bilgilerine açıkça yer verilirken fail olan erkeğe ise yer verilmemektedir. Dolayısıyla kadın suç nesnesi olarak haber metinlerine yerleştirilmektedir.

Medya vahşet haberlerini en korkunç haliyle vererek iyi bir haber yaptığını düşünür. Genellikle şiddet uygulayan erkeğin özellikleri güzelleştirilerek (öfkeli aşk, sevdiği için), erkeğin ürettiği bahaneler üzerinden (erkeklerle dolaşıyor, eve geç geliyor, beni aldatıyor) haber yapılmaktadır. Medya bu şekilde kadının nesne olarak kurgulanmasına imkan vererek şiddetin yeniden üretimine katkıda bulunmaktadır. Kadına yönelik şiddetin medyada önüne geçilememesinin nedeni ise medyada yöneticilerin çoğununun erkeklerden oluşması ve erkek egemen değerleri barındırmasıdır (Ünalı, 2012: 240-241). Kadını ötekileştiren bu dilin ekonomi politik çerçevede egemen ideolojiye hizmet ettiği söylenebilir.

Medyada şiddet yok olmamakla birlikte gösterilen çabalarda başarısızdır. Maddi aşırılık gibi şiddet de güçlü bir hayal sistemine dayanır ve ticari bir yapı içerisindedir. Kabul edilse de edilmese de bu hayali durumlar insanların en derinlerindeki arzu ve korkularıyla ilişkilidir. Problem medyada çok fazla şiddetin olması değildir. Problem şiddetin dar görüşlü bir biçimde iletilerek anlaşılmasıdır. Büyük medyanın kar ihtiyacı küçük bir dünya görüşü yaratmıştır (Trend, 2007: 19).

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için ortaya çıkarılan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) şunu amaçlar: Kadın ile erkek eşitliğine yönelik olarak politik, ekonomik, kültürel medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlükler tanınmalı ve bunlar önünde engel teşkil edilmemelidir. Bunu amaçlayan engeller cinsiyete dayalı ayırım, mahrumiyet ve kısıtlama anlamına gelir (Türkiye Barolar Birliği, 2023: 4).

Özetle kadına yönelik şiddetin arka planında yatan en önemli neden toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Şiddetin medyatik temsili egemen eril politikaya hizmet eder. Muhabirinden editörüne, patronundan genel yayın yönetmeliğine kadar olan bir dizi

unsurda haber, şüphesiz ekonomi politik çerçevede şekillenmektedir. Haberde kadının konumlandırılışı; haber başlığı, haber spotu, fotoğraf kullanımı, başlığın seçilmesi, eril bir bakış açısıyla faili haklayan dil kullanımı gibi kategoriler de bu kapsamda belirlenmektedir. Deyim yerindeyse cinayet ya da şiddet haberleri normleştirilmektedir. İdeolojik yapıyı elinde bulunduran eril temsiller ise normleştirilen haber içeriklerini çoğaltmakta ve meta olarak sunmaktadır. Kadına yönelik şiddet başta bir insanlık suçu olmasının yanı sıra medyada da insan hakları ihlalleri kapsamında değerlendirilmektedir. Araştırmanın diğer bölümünde ideoloji ve söylem kavramlarına değinilerek buradaki hak ihlallerinin neler olduğu ve nasıl tanımlamalarının olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

2.5. Kadın Bedeni ve İktidar

Günümüzde kadın bedenine yönelik uygulanan ahlak kurallarının kadını kontrol etme amacı taşıdığı söylenebilir. Bu araştırmanın konusu olan Mahsa Amini üzerinde ‘Ahlak Polislerinin’ uyguladığı şiddet de bunun önemli göstergeleri arasındadır. Kadın bedeni namus üzerinden tanımlanarak erkeklerin baskı uygulayabilecekleri bir eyleme dönüşmüş durumdadır. Başka bir ifadeyle erkeğin kadın bedeni üzerinde uyguladığı bir tahakküm ya da iktidar aracı olarak görülmektedir. Bu eril iktidarın baskısı sonucunda yukarıda değinildiği üzere kadına yönelik şiddet erkekler tarafından hak gibi görülebilmekte ve kadın sorunları gündeme gelmektedir.

Foucault’a göre (2003: 137-138) ahlaktan anlaşılması gereken gruplara ve kişilere; aile, eğitim kurumları, kilise gibi aygıtlar aracılığı ile önerilen değerler ve eylem kurallarının tamamıdır. Bu kurallar kimi zaman açık bir şekilde öğreti biçimine dönüşebilirken kimi zaman ise dağınık biçimde aktarılır. Bu buyurucu aygıtlar bütününe ‘ahlaki yasa’ denilebilir. Ahlak aynı zamanda ise kendilerine önerilen değerler ve kural ile kişilerin gerçek davranışı anlamına da gelir. Bu ilkelere kısmen ya da tamamen uyma biçimleri, bir buyruğa ya da yasağa itaat etme ve direnme biçimleri şeklinde anlatılır. Ahlakın bu yönü, bireylerin kültürlerinde açık ya da gizli biçimde verilmiş olup bilinçlerinde nasıl davrandıklarıyla saptanır ve buna davranışların ahlaksallığı denir.

Ahlak normları ise kadının cinselliği üzerinden kodlanarak toplum hafızasına yerleştirilmektedir. Kadın, beden-cinsellik ve ahlak normları ile tanımlanarak nesnelleştirilmekte ve davranış kodlarının yeniden üretimine olanak sağlanmaktadır.

Modern beden algısı da bedeninin denetlenmesi ve hakim olunması gereken zorunluluklar olarak kendisini gösterir. Kadının cinsel kodlar içine hapsedilerek bedenselleştirilmesi, kendi bedenlerine yönelik bir hakimiyet sorunu yaşadığını gösterir. Buna karşılık ise rasyonel bir birey olarak kendi bedenlerine hakim olmak yerine onların bedenlerine hakim olduğu düşüncesinde çalışır. Bu düzene ataerkil toplumsal hiyerarşik yapının getirdiği sosyo-biyolojik ve heteronormatif yapıların eşlik ettiği söylenebilir (Köse, 2014:8). Kadın bedenlerini baskı altına almayı amaçlayan mekanizmalar yasaların da ötesinde kadınların giyimlerinden hareketle özgürlüklerini kısıtlayan toplumsal davranışlara, namus sebebiyle topluca öldürmek gibi şiddet barındıran törelere kadar uzanıyor (İlkkaracan, 2003: 13). Kadın cinselliğini gizlemeli, erkek ise onun kontrolünde olan kadınların namuslu olma durumuyla onurlanmalıdır. O, erkeğin elinin kiri, kadının yüz karası şeklinde görülür (Kalay, 2012: 152). Bu durumda eşitsiz güç ilişkilerinin ortaya çıkması iktidarı gün yüzüne çıkarır.

Ataerkil sistemler üzerinden kadın bedeninin kadınlık üzerinden tasvirleri yapılarak; cinsellikleri, anne-eş görevleri, güzellik algıları gibi unsurların denetim altında tutulduğu söylenebilir. Nitekim cinsiyet olarak bir kadına hitap ederken kibarlaştırılmaya çalışılan bayan ifadesinin yerine kadın kavramı kullanıldığında erkeğin ya da toplum hafızasında kadın bedeninin gelmesi bu durumun bir sonucudur. Başka bir deyişle kadın cinsel bir obje olarak görüldüğü için hem denetim altında tutulmakta hem de erkek bakışının nesnesi haline gelebilmektedir. Daha genel bir söylemle iktidar sistemi, kadın cinselliği üzerinden kontrol mekanizmaları kurarak eril düşüncüyü üretir. Foucault'un (2012: 39) ifade ettiği gibi beden bilinci ve bedene hakim olma bilinci sadece iktidarın bedeni kuşatması ile ilgilidir.

Kadın ise bu iktidar savaşında evreninin bütün olarak eril olduğunu kabul eder. Onu şekillendiren, düzenleyen ve egemen olan erkektir. Bu nedenden dolayı kadın kendisini aşağı konumda görür. Şiddet deneyimi yaşamamış belli bir topluluğun karşısına özne olarak çıkamamıştır (Beauvoir, 2021: 330).

En temelden kadın sorununa bakıldığında ise kadın bedeni biyolojik olarak değil kültürel normlar içinde yapılandırılır. Genel bir ifadeyle kadına biçilen roller kadınları ayrımcılığa itmekte ve kadınlar üzerinden üretilen toplumsal politikalar kadın bedenini nesnelleştirmektedir (Yıldız, 2019: 63). Kültürel normların getirisi olarak ise kadınlar şiddet karşısında değersizleştirilmiş bir bedene maruz kalır.

Çocukluğundan itibaren mekan ve zaman kısıtlamalarını aşmaya çalışan kadın bir terbiye aracı olarak şiddetle yüz yüze gelebilmekte ve kendilik algısı üzerinden sindirilmiş bedenine yönelik algıyı düşünmek zorunda bırakılmaktadır (İnceoğlu & Kar, 2016: 45).

Sonuç olarak kadın bedeni, yaşadığı toplumun iktidar algısı içerisine hapsedilmiş durumdadır. Beden kültürel anlamda erkeğe ve aileye ait görünmektedir. İktidar erkinin denetimi cinsellik üzerinden kadının nesnelleştirilmesine yöneliktir. Baskı merkezli erkek egemen sistemin kadını ötekileştirmesi ise bedeni bir araç olarak görmesiyle ilintilidir.

3. İDEOLOJİ, SÖYLEM VE KADIN ODAKLI HABERCİLİK

Yukarıda haber kavramından bahsedilmişti. Bu bölümde ise bir taraftan habere etki eden ideoloji ve söylem ilişkilerinden diğer taraftan da çalışmanın asıl amacı olan kadın odaklı habercilik kavramlarından söz edilmiştir. Kadına yönelik haberlerin şiddet unsurlarının önüne geçilebilmesi için ortaya çıkan kadın odaklı habercilik, medyadaki ihlaller için gereklidir. Mevcut literatürde uygulanabilirliği açısından her ne kadar tartışılrsa da bu bölümde açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1. İdeoloji

İdeoloji kavramı ilk kez Fransız düşünür Destutt de Tracy tarafından 18. Yüzyılda kullanılmıştır. Genel olarak kitle iletişim araçlarında, toplumsal bilimler ve siyaset alanlarında kullanılmaktadır. Tracy fikirlerin değiştirilmesinin güç olduğunu ve sabit fikirlerin dolu olduğunu belirterek gençlere hitap eder (van Dijk, 2015b:16).

Mutlu, Terry Egaletton'un ideoloji tanımlamalarına yer vererek; ideolojinin toplumsal yaşamda anlamların, göstergelerin üretim süreci olduğunu, belli bir toplumsal kümeye özgü fikirler kümesi olduğunu, hakim bir siyasal iktidarı meşrulaştırmaya yönelik fikirler, söylem ve iktidarın birleşmesi şeklinde tanımlamıştır (Mutlu, 2017: 149).

3.1.1. İdeoloji ve Yanlış Bilinç

İdeoloji denildiğinde Karl Marx ve Althusser'in ideolojiye bakış açıları ilk akla gelen konular arasındadır. Marx'ın ideolojiye bakışı üçe ayrılır. İlkinde ideoloji bir yanıltma ve gizemle ilgilidir. Bu nedenle de Marx ideolojiyi bu gizemli maskeyi düşürmek için kullanır. İkinci olarak ideoloji sınıf sistemiyle ilişkilidir. O ideolojide

içkin olan çarpıklığın yönetici sınıfın çıkarlarını ve dolayısıyla onların bakış açısını yansıttığını düşünür. Yani sınıf sistemi baş aşağı şekilde tepetaklak olur. Marx bu durumu ise camera obscura (fotoğraf makinesi ile oluşturulan ters resim) şeklinde tanımlar. Sonucunda ise ideoloji iktidar tezahürü olarak kendisini gösterir. Burada kapitalizmin bir sonucu olarak ideoloji çağın hakim düşüncesine hizmet eder (Heywood, 2007: 9). Marksist yapı içinde ‘yanlış bilinç’ de ideoloji ile doğrudan bağlantılıdır. Nitekim üretim araçlarını elinde bulunduran hakim sınıf, kendi dünya görüşlerini alt sınıflara pompalar. Bu nedenden dolayı proletarya¹ kendi çıkarının nerede ve nasıl olduğunu göremememle birlikte değiştirme şansının da olmadığını düşünür ve olayları din kapsamında görür (Marx, 2015:32). Yanlış bilince göre ise kitleler ideoloji ile gerçekleri değil, iktidarın kendilerine çizdiği perspektifle hareket eder ve toplumsal yoksunluklarının farkına varmaları engellenir. Bu nedenle yanlış bilinç, kapitalizmin sömürsünü doğallaştırır ve egemen sistemin istediği şekilde bir ortam yaratır (Arık, 2021: 212).

Marx’ın tanımlamalarından yola çıkarak üretim araçlarını elinde bulunduran üst sınıfın hakim ideolojik düşüncelerini alt sınıfa aşlamaya yönelik tutumlarının olduğu söylenebilir. Bu şekilde ise işçi sınıfının gerçekleri görebilmesi engellenerek kendi bilinçleri ekseninde ideolojik düşünce benimsemeleri engellenebilmektedir.

Antonio Gramsci’nin tanımlamalarında ise buradaki ideolojik egemenlik bir boyun eğdirme şeklinde ya da soyutlama şeklinde değildir. Sınıf ve sınıf bölümlerinin tüm düzeylerdeki siyasal ve ekonomik olduğu kadar kültürel/ideolojik ilişkilerinin de bir görünümü olduğu anlaşılmalıdır. Yukarıdaki bölümlerde de bahsedildiği üzere Gramsci hegemonya kavramını sınıflar arasındaki ilişkileri incelemek için kendiliğinden rızanın örgütlenmesiyle açıklar ve bunun için siyasal hegemonya kavramını kullanır (Hall, vd., 1985: 12-13). Bir güç simgesi halinde olan ekonomi politik, Mosco (2009:2)’ya göre, dar anlamıyla politik iletişim kaynakları da olmak üzere kaynakların üretiminden dağıtımına ve tüketimine kadar olan toplumsal güç ilişkilerinin incelenmesidir.

Gramscinin hegemonyası kendiliğinden toplum içinde varlığını sürdürür. Teknoloji, siyasi yaşam, medya bunu sağlayan unsurların arasında yer alabilmektedir.

¹ Sınıfın işçi sınıfına dahil olması (Marshall, 1999: 602).

Zira ekonomi politik yapıyı yani güçlü teknolojiyi elinde bulunduran sistemlerin toplum rızasını almada rolü olduğu belirtilebilir.

3.1.2. İdeolojik Aygıtlar

Aydınlanma düşünürlerinden Louis Althusser, ideolojiyi tarihsiz olarak niteleyerek onun bilinç dışı olduğunu ifade eder. Buna göre birey daha doğmadan önce bile özne olarak korkunç bir şekilde ideolojiye maruz kalır. Buna yönelik olarak da bireyin toplum içerisindeki konumunu ideoloji içinde anlamlandırarak devrimci bir bilinç geliştirebilir. Özne kendisine dayatılanı sadece eleştirel düşünce ile anlar (Zengin, 2018: 54). Başka bir ifadeyle de ideolojiyi Marx'dan farklı olarak tanımlayarak tarih bilincinin etki etmediğini öne sürer.

Althusser, ideolojiyi çağırılma metaforu ile açıklar. Bu bakımdan ideoloji toplumsal bağların taşıyıcı olan bireyleri özne haline getirir. Somut bireyleri öznelendirirken çağırılma metaforunu kullanır. Örneğin; arkadan gelen biri 'Hey baksana' şeklinde seslendiğinde bu sesin hitap ettiği şey, ideolojik ilişkiyi ortaya koyar. Özne ise pratikler ile uyarlılık yaratabilir (Althusser, 1989: 33). Ona göre ideolojiden kaçış diye bir şey olmamakla birlikte belirli bir yarı ve çatlak ve yanlış tanıma insanlığın duygusudur. Yani bireyler arasında gerçek bir temas olmasa bile aralarında hayali bir ilişki vardır (Özçetin, 2018: 194). Buradan hareketle Marx'ın ideolojide doğumdan itibaren ideolojinin olduğu bilinci varken Althusser ise ideolojinin tarihsiz ve her an ortaya çıkabileceğini vurgular.

İdeolojinin temel işlevi üretim olup yanlış bilinç değildir. Zihinsel bir kurgunun sonucu olup gerçeklik ile doğrudan ilişkili de değildir. Aksine öznenin gerçeklikle kurduğu bağın zihinsel anlamda tasarımıdır. Dolayısıyla ideoloji, görünümleri (kurumlar, ritüeller vb.) maddi bir güce dayanır (Güngör, 2001: 230).

Althusser maddi kaynağa dayandırdığı ideolojiyi ise 'devletin ideolojik aygıtları'(DİA) olarak kategorilendirir. Marksist teoride; hükümet, yönetim, ordu, polis, mahkemeler, hapisaneler gibi baskı araçları ile zor kullanarak devlet aygıtını oluştururken burada ise gerçekliğin doğal olarak ayrıntılı olarak incelenmesi ve düzenlenmesi söz konusudur (Althusser, 1989: 33). Althusser'in eleştirel ilgisi kapitalizmin egemen olduğu ilişkileri yeniden üretmek için araçları incelemektir. İdeoloji ve yeniden üretim bu aşamada önemlidir (Stevenson, 2015:59).

DİA'lar Althusser'e (1989: 33-34) göre şu şekilde sıralanır: Dini (kiliseler), öğretimsel (okullar), Aile, Hukuki, Siyasal, Sendikalar, Haberleşme (basın-yayın), kültürel. Buradaki temel fark ise devletin baskı aygıtı zor kullanarak işlerken DİA'lar ideolojik temelleri kullanarak işler.

Kısacası Karl Marx'ın baskı araçlarıyla aşılamaya çalıştığı ideoloji kavramını Althusser'in düşünce sistemi ile açıkladığı belirtilebilir. Başka bir ifadeyle de eğitim odaklı yapıyla ideolojiyi sürekli olarak üretmek düşünce sistemine yerleştirmekte ve yönlendirici bir araca dönüşmektedir.

3.1.3. Söylem ve İdeoloji

Söylem gündelik yaşantımızda her gün karşımıza çıkabilmektedir. Haber metinlerinden televizyondaki görsellere, kitaplardan müzik programlarına kadar bir dizi unsurda karşımıza çıkabilmektedir. Haber içerisine yerleştirilen egemen ideolojilerin söylem aracılığıyla yerleştirildiği söylenebilir.

Fairclough'a (2015:138) göre toplumsal pratik içerisinde üçe ayrılır. İlki toplumsal etkinlikler (mağazada tezgahçılık gibi) olup dilin özgün bir şekilde kullanılmasıyla dili özgün bir şekilde kullanmak iken ikincisi ise söylemin temsillerde kendisini göstermesidir. Sonuncusu ise kimliklerin oluşmasındaki söylemlerdir. Söylem türler oluşturur ve gündelik yaşamda üretilir.

Söylemin sadece dil aracılığıyla gerçekleşmediğini söylemek gerekir. Aynı zamanda bu çalışmanın konusu olan cinsiyet ile ilişkilidir.

Söylem genel olarak dil ya da sözel olmayan işaret sistemleri aracılığıyla kurulan toplumsal iletişim ilişkilerine bağlıdır. Temel özelliği ise birbirleriyle bağlantılı işaretleri devreye sokmaktır. Yazılı metinler, konuşma sistemleri ve sözel olmayan işaretler olarak tanımlanabilir (Purvis & Hunt: 21-22). Dil insanların yaşam ve zihin algılarını biçimlendirir. Kişi dil ile birlikte dünyasını kavramsallaştırarak, bilişsel düşünce sistemini oluştururken söylem üretiminde yer alır (Karaduman, 2017: 35).

Bilginin, dilin ve ideolojinin dildeki kullanımları birer eylem olup ancak söylem içinde anlamlı bir bütün haline gelir. Günlük konuşmalarda bile anlamsız görünen şeyler söylemle anlamlı hale gelir. Söylemi anlaşılır hale getiren ise anlatımın nerede, ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı gibi ifadeleri kullanan aktörlerin kimliğidir. Söylemler bir tür dil pratiğidir (Sözen, 1999: 13-14). Söylem belirsiz bir kavram olmakla birlikte dil kullanımına yönelik metodolojik bir yaklaşımı ifade eder. Analizin nesnesi olan

söylemler; metinler, mesajlar ve konuşma tarafından tanımlanır. Dilbilim soyut kavramlara odaklanırken söylem gerçek dili kullanarak bu bağlamda ayrıldı (van Dijk, 1988: 24).

Göstergebilim temsilcisi Ferdinand de Saussure kullanıcıya bağlı olarak sözün farklı olabileceğine işaret ederek dil ve sözü birbirinden ayırır. Dil sistematik bir bütünden bireyler kendi tercihlerine göre farklı şekilde anlamlandırarak şekillendirebilmekte ve bu yolla da bize iletilen gerçeklik algısı anlaşılır hale gelebilmektedir (Devran, 2010: 23). Söylemlerin toplumsal yaşamda kişilerin kendi algılayabilme yetilerine göre şekillendiğini ifade etmek yerinde olabilir.

Teun A. van Dijk (1998: 192), söylemin ideolojilerin yeniden üretilmesinde özel bir statüye sahip olduğunu belirtir. Diğer semiyotik kodların çoğundan(fotoğraflar, resimler, imgeler, işaretler, resimler vb...) daha açık bir şekilde kendisini gösterir. Metin ya da konuşmanın çeşitli özellikleri sosyal üyelerin soyut ideolojik inançları ile formüle edilir. Yani ideolojileri iletmek için araç olarak kullanılır.

Foucault söylemi, dünyayı basitçe anlama tarzı olarak değil toplumsal erkin başlıca bir görüngüsü olarak tanımlar. O gösterge sistemleri aracılığıyla göstermektense iktidar sistemlerinin bir toplumsal örüntüsü olarak görür ve söylemi iktidar ilişkilerinde arar. Örgütlenmiş ve kurumsallaşmış iktidar ilişkilerinin dilinde özellikle arar (Mutlu, 2017: 297). Büyükkantarcıçolu (2012: 166) ise ideoloji ve söylem ilişkisine dikkat çekerek bu aradaki bağın tek taraflı olmadığını belirterek söylemin ideolojinin sürdürülmesinde farkında olunsun ya da olunmasın etkileyen bir gücü olduğunu ifade eder. Söylemin toplumsal-kültürel, toplumsal-psikolojik ve toplumsal politik süreçler açısından ne amaçlar doğrultusunda nasıl yapılandırıldığı soruları önem kazanmaktadır. Söylem bir taraftan zihni temsil ederken diğer taraftan yönlendirici bir güç olarak kendisini gösterir. Buna karşılık olarak ideoloji de dili kontrol eden bir güçtür.

Gizli kalan ideolojik söylemlerin söylem aracılığıyla ortaya çıktığı ve üretildiği belirtilmelidir. İktidar olan erk kendi görüşlerini topluma empoze edebilmek için medyayı bir araç olarak kullanır ve vermek istediği mesajı gizli bir şekilde söylem aracılığıyla ortaya koyar.

Söylem çözümlemesi baskıyı çözümler. Anlamanın ürettiği egemen yapılar yani ideoloji ve güç gizlenerek doğal bir forma dönüştürülür. Çözümleme yaparken ise eşitsiz güç ilişkilerini de saptar (Özer, 2022: 40).

Söylem bu tez araştırmasının temelini oluşturmaktadır. Nitekim haber metinlerinde, haberin sunulduğu biçiminden gazetenin ideolojik yapısına kadar olan unsurlar söylem çerçevesinde şekillenmektedir. Daha ziyade arka planında var olan güçler birliğinin anlaşılmasında öncü bir rolü olduğu söylenebilir. Nitekim iletişim araştırmalarında medya metinlerine yönelik eleştirel yaklaşımlar, metinlerden görsellere kadar olan eylemleri açığa çıkarma amacı taşımaktadır. Deyim yerindeyse gizli kalmış gerçekliklerin gün yüzüne çıkarılması söz konusudur. Bu bölümde eleştirel söylem çözümlemesinin detaylarına yer verilmemesinin nedeni metodoloji kısmında söz edilmiş olmasıdır.

3.2. Hak Odaklı Habercilikten Kadın Odaklı Haberciliğe Doğru

İlk bölümde kadının haber medyasındaki konumuna değinilmişti. Kadına şiddet ve cinayet haberlerinde, kadının nesnelleştirildiği ve kurban olarak hedef gösterildiği bir gerçektir. Dolayısıyla kadının haberde yer alışı ihlaller zinciri ortaya çıkabilmektedir. En ince ayrıntısına kadar haber söyleminde kadın sorunlarının önemsizleştirilerek ya da normalleştirilerek sunulması ise kadın sorunlarına çözüm üretmenin önünde engel teşkil edebilmektedir. Nitekim kadın odaklı habercilikte ataerkil perspektifin yerine haberde nesnel veriler ile gerçeklik olgusuna dayanarak, kadın merkezli olması beklenmektedir.

Hak kavramı en genel ifadeyle bir kimsenin isteyebileceği ve kullanabileceği bir durumu anlatır. Hak kavramını, devlet ve toplumun hukuki düzenlemeleri aracılığı ile yasalarla güvence altına almak olarak tanımlamak mümkündür. Toplumsal yaşamın düzenleyicisi olan hukuk, hakların düzenlenmesi görevini yerine getirir (Çeçen, 2020: 22). İnsan hakları bireyin tek tek kişilerle ve iktidarla bağları içinde kendi elinde bulundurduğu kurullarla yönetilen ayrıcalıklar bütünüdür (Mourgeon, 1990: 12). Buradan yola çıkarak insan hakları çerçevesinde temel hak ve özgürlükleri koruma altına almayı amaçlayan İnsan Hakları Avrupa Bildirisi'nin, Birleşmiş Milletler tarafından 10 Aralık 1948' de açıklandığını söylemek gerekir (Özmen, 2016: 216). İnsanın yaşama hakkı ve özel yaşamı gibi konuların ihlali hak odaklı merkezde ele alınmaktadır.

İnsan hakları bireyin iyilik durumunu ve onurunu korumaya yönelik temel ahlaka dayalı yasal haklardır. Bu hakları kazanmak için bir mücadele vermeye gerek yoktur. Bakıldığı zaman insan olarak doğmuş olmak bu haklara sahip olduğumuzu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda insan hakları ayırım yapılmaksızın herkese aittir. Din, dil, ırk, cinsiyet, yaş, sosyal ya da ekonomik statü fark etmeksizin toplumdaki her bireyi kapsamaktadır. Bu anlamda çiğnenmesi söz konusu olamaz (Gökçen, 2007, s. 83). Burada hak kavramının toplumdan ve kültürden bağımsız düşünülmemeyeceği belirtilmelidir. Zira herkesin kendi hukuksak düzenlemeleri ve bunları uygulama biçimleri farklılık gösterebilmektedir.

Bu kapsamda hak haberciliği, belirli bir düzen içerisinde ötekileştirilmiş ve ayrımcılığa maruz kalan insanlara yönelik hak ihlallerine yer vermektedir. Bu bakımdan, kadınların, çocukların, LGBTİ bireylerin temsil edilme biçimlerini karşıt bir konumda üretmeyi amaçlamaktadır. Kadın odaklı haberciliğinin zemininde ise medyada kadınların inşa biçimlerine ve temsil biçimlerine odaklanmak vardır. Haberin cinsiyetçi bir yapısının olması ve ataerkil düzenin yapı-bozumuna uğratma girişimi kadın haklarını içeren haberler bağlamında önemli bir etkidir (Tokdoğan, 2013: 11).

Gazetecinin ilk uğrak noktası hak haberciliği olmalıdır. Diğer bir deyişle; hak ihlallerini görmezden gelmeyen, ötekileri haber yapmak için habere konu olmasını beklemeyen (hak ihlalinin konusu olan bir durum) ve herhangi bir konuda haber yaparken ihlal yapmayan bir habercilik anlayışı benimsenmelidir (Alankuş, 2007a: 22).

Bianet'in Okuldan Haber odası eğitimlerinde Nilüfer Timisi hak odaklı haberciliğe dair genel tanımlamalar yapmıştır. Ona göre hak odaklı habercilik eleştirel bir yapıya sahip olup haber doğal değil verili bir gerçeklik ile inşa edilir. Hak odaklı habercilik bir taraftan etik ve politikayı birleştirirken diğer taraftan ise pozitif ayrımcılık yaparak görünmezi görünür kılar (BİANET, 2010).

Hak haberciliği kendi bünyesinde sorunlar da barındırmaktadır. Haberi yapan kişilerin hak haberciliği ve haklar mevzuatı noktasında yetersiz olması, haberlerin sunulmasında hızın önem kazanması ve haberi eğlenceli hale getirmek için hak haberciliğinin göz ardı edilmesi söz konusudur. Bu habercilik anlayışı, medyada kendine yeni yer edinmeye çalışmaktadır (Özügurlu, 2009: 166).

3.2.1. Medyanın Hak İhlallerinde Yeri

Medya devam etmekte olan ihlali duyurarak önlem alınmasında rol alabilir. Geçmişte yapılan hak ihlallerini kamuoyu gündemine taşır ve sorumlularından hesap sorulmasını sağlar. İnsan haklarına karşı herkesçe sahip çıkılan bilinç oluşumuna katkı sağlar. İnsan haklarına yönelik tartışmalara enformasyon sağlayabilir. Hükümetlerin insan hakları politikalarının oluşumuna destek olabilir. Nitekim bu liste hak örgütlerinin neden medyayı önemsemesi gerektiğini anlatır (Gökçen, 2007: 84-85)

Hak haberciliğinde; medyada yer alan ihlallerin önüne geçilerek, hakları sömürülenlerin ve ötekilerin seslerinin duyurulması amaçlanmaktadır. Medyanın bilgilendirici rolü de bunu sağlamaktadır. Bu vasıta ile medyanın gündem yaratma gücü ve toplumu yönlendirme gücü ihlallerin görünür olmasına ve çözümler sunulmasına yardımcı olur. Burada haberin öznesi ve ihlale uğarayan insanlardır ve mücadele onlar için verilmelidir. Buradaki mücadele bir şiddet ortamı yaratmak değil düşünceler aracılığıyla herkesin görüşünü yansıtabildiği bir tartışma ortamı yaratabilmektedir. Daha ziyade medyanın gücü görünürlük anlamında önemlidir. Gerek televizyon gerek gazete gerek sosyal medya araçlarının gücü insan hakları ihlalinin ortaya çıkarılmasında etkin bir rol oynar. Günümüzde özellikle teknolojik yeniliklerin getirdiği sosyal medya ortamları daha özgün olduğu için farklı düşüncelerden insanın mücadelesine olanak sağlar.

3.2.2. İnsan Odaklı Habercilik

Kadın yönelik şiddet başlı başına bir insanlık suçu olmakla birlikte tüm toplumu ilgilendiren bir sorundur. Haber, insan hakları temellidir ve iki düzlemde işler: İlkinde dolaylı ve örtük bağlantı söz konusudur. Haberde insanların hayatlarına dair ciddi müdahaleler olup; iyi-kötü, köle-efendi, kurban-fail şeklinde bilgiler üretilir. İkincisi ise doğrudan ve açık bağlantılardır. Söz konusu haber insan haklarını sorunlu hale getirmektedir. Eşitlik, işkence ve insanlık dışı gibi konularda sorunlu habercilik yapılmaktadır ve açık bir müdahaledir (Dursun, 2007: 106).

Temeline insanı yerleştiren anlayış insana sadece insan oldukları için değer veren, bireyleri farklı olmalarından ötürü ayırtırmayan ya da ötekileştirmeyen yapısı eşitlik temeline dayandığını göstermektedir. Bunun yanı sıra toplumda kendi haklarının bilincinde olmayan insanlara farkındalık yaratma amacını da taşımaktadır. Eğer bir haber yapılacaksa, failin yanında olan bir anlayış değil mağdur olanın yanında

olan bir yapı benimsenmelidir (Atalay, 2011: 49). Tonga, (2016: 891) haber metinlerinin bizzat “iyiler-kötüler”, “biz ve onlar” ayrımını yaparak üretildiğini söyler. Haberciler haktan yana bir tutum sergilerse sorunlar çözülebilir. Görülmeenin görülmesi, duyulmayanın duyulması ve farkına varılmayanın varılması gibi birçok işlev hak temelli bir şekilde yerine getirilecektir.

Hak haberciliğinde, mağdur odak noktası haline getirilirken mağdurdan bir hikaye yaratılmaya çalışıldığı durumlarını da görebilmekteyiz. Bu da son derece dramatik bir haber yaratma isteğinin getirisidir. Bir mağdurun haberini yaparken onu bir kez daha mağdur durumuna getiriyoruz. Buradaki amaç mağduru, aciz göstermek ya da kendisini kötü hissetmesini sağlayacak bir haber sunmak değildir. Hak odaklı habercilikte amaç, ihlalin yapıldığı durumu tespit ederek çözüm yöntemine ve mücadele adımlarına dair bilgilere yer vermektir (Tosun, 2007, s. 163-164).

Haberi yapan kişi, haberin taraflarına ‘seni yaşantından koparacağım; var olan yapından işime yarayan bölümleri parçalara ayırıp alacağım; seni mevcut düzen içerisindeki kalıplara ya da kategorilere konumlandıracağım; seni düşünemeyen ve eleştirel yapıdan yoksun, kendisini ifade edemeyen bir benliğe büründüreceğim. Bu sayede senin dilin ve sözün ben olacağım’ şeklinde bir düşünce aşılıyarak insanın var oluşu üzerine ihlallere başvurabilmektedir (Dursun, 2007:126).

Hak ihlallerinin zeminini ise kapitalist toplum içerisindeki ekonomik ve kültürel ilişkiler oluşturmaktadır. Bu doğrultuda medya içerisinde yer alan haber, güvenilirliğini yitirmektedir. Medya ifade özgürlüğü ve haber alma hakkı çerçevesinde, haber yaparken birtakım hak ihlallerine, ayrımcılığa ve kışkırtmaya başvurabilir. Gazeteciliğin profesyonellik kodları, kapitalist sistemin tarafı haline gelmiştir. Bu sebeple de ana akım medyaya bir karşıt olarak alternatif bir habercilik anlayışına ihtiyaç vardır. Dolayısıyla gazetecilik kodları çerçevesinde, çocuk ve kadın haklarına dair çözüm önerileri haberin merkezine yeniden yerleştirilmelidir. Bakıldığı zaman gazeteci, objektiflik ilkesine bağlı kalırken otoriter sistemin baskısına ya da çıkarına hizmet etmektedir (Türkkol, 2019, s. 24).

Gazetelerin temel odak noktası hikayeleştirme üzerinedir. Örneğin eşinden şiddet gören bir kadının; yüzündeki darp izlerine ait görsellerin kullanılması, hayatına dair olayların ajitasyon şeklinde bir meta olarak okuyucuya satılması durumu ihlalin ana noktasını oluşturmaktadır. Halbuki şiddete uğrayan bir kadına ait hikaye haberciye

ne kazandırabilir? Bunun yerine sorunu ortadan kaldırmaya yönelik girişimlerde bulunulması, gazetecinin asıl işlevini yapmasına olanak sağlayacaktır. Ancak günlük gazete, televizyon ve internet haberleri incelendiğinde sansasyonellik kavramına önem verilerek içeriklerin oluşturulduğu söylenebilir. Çünkü amaç toplumsal sorunlardan ziyade günlük tirajların yükselmesidir.

Televizyon gibi tıpkı haberler de sansasyonel haberlere yer vermektedir. Televizyondaki içeriklerde her anlamda dramatikleştirme mevcuttur. Bir olayın önemini duygusal formda hazırlayarak olayları trajik hale büründürür (Bourdieu, 2019, s. 22). Başka bir deyişle de söylem evreni olan haber yani dil kullanımı hak haberciliğinin sorguladığı temel konudur. Dil toplumsal bir belirlenim aracı olarak kullanılan simgelerin bir yansımasıdır. Dil söz pratikleriyle karşılaştırıldığında ise geleneklerin aktarılmasında önemli bir yere sahiptir (Oskay, 2000: 342-343). Özellikle kadınlara, çocuklara ve hayvanlara dair yapılan haberlerde bu trajik hikayeleri görebilmek mümkündür. Haber içerisinde ihlale uğrayan birinin başvurması gereken yerleri tanıtmak yerine günü bitirme peşine düşülmektedir. Bu doğrultuda kadına yönelik çoğunlukla olumsuz haberlere yer verilirken erkeğe yönelik ise olumlu haberlere yer verilmektedir.

Tonga (2016: 891), hak haberciliğinin uygulanabilmesi için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamıştır:

- 1) İnsan hakları ile özel hayatın gizliliği, haber faillerinin kimlik ve adres bilgilerinin verilmemesi.
- 2) Irk, cinsiyet, din, dil, etnik köken, milliyet gibi ayrımların yapılmaması.
- 3) Ötekiliğin görünürlüğünün arttırılması,
- 4) Resmi kaynaklardan gelen bilgilerin doğrudan kabul edilmeyerek çeşitli kaynaklardan teyit edilmesi,
- 5) Şiddet çağrışımı yapan dilden uzak durulması ve habere konu olan taraflara eşit söz hakkı verilmesi.

Gazetecinin, egemen ekonomik ilişkiler çerçevesinde sansasyonel ve önemsizleştirmeye dönük pratiklerini yeniden sorgulayarak sorumluluk bilincinden hareket etmesi gerekir. Bu kapsamda da gazetecilik gerçeği aktarırken kamu faydasını gözetmelidir (Çambay, 2015, s. 2).

Özetle ideolojik çerçeve üzerine kurulu olan haber, dil ve söylem pratikleri aracılığıyla kadına yönelik ihlalleri ortaya koymaktadır. İnsan odaklı haberin merkezinde ise habere getirilen çözüm önerileri önemli bir yere sahiptir. Başka bir ifadeyle de; daha eşit, adil, demokratik, ötekileştirmeyen ve insan haklarına değer veren bir gazetecilik mecrası oluşturmak, bu habercilik türünün belirgin özelliğidir. Hak odaklı habercilik kavramının yeni bir oluşum olduğu ve yerleşik düzene benimsetmenin uzun uğraşlar alacağını söylemek gerekir. Zira geleneksel haberciliğin getirdiği eril düşünce sisteminin ortadan bir anda kalkması söz konusu olmayabilir.

3.2.3. Kadın Odaklı Habercilik

Kadın odaklı habercilik kavramının temelinde feminist bir bakış açısı yatmaktadır. Kadının merkezde olduğu ve kadın görünürlüğünün baskın olduğu bir medya yapısından bahsetmek gerekir. Bu kapsamda feminist (alternatif) medya kavramına değinmek gerekir.

Kadınların özgürlük ve hak isteklerini eyleme geçirdikleri, toplumsal ve siyasal iktidar sahiplerine seslerini duyurdukları toplumsal hareketlerin, hem kendi düşüncelerini bir arada paylaştıkları hem de kamuya bazı konulardaki görüşlerini belli ettikleri mecralar doğaları gereği alternatiftir. Bu mecralar aynı zamanda siyasaldır. Feminist medya, ataerkil toplumsal kodlarla örülmüş iktidarın kurallarını yıkmaya yönelik olarak hak talebinde bulunan kadınların medyasıdır. Eril, ayrımcı, kitlesel ve tekçi medyanın karşısında alternatif olarak yer alır (Yanıkaya, 2014: 54). Medyanın kadına karşı olan cinsiyetçi, ayrımcı ve görünürlüğü sorununa karşıt olarak olarak feminist medya, kadının varlığını göz önünde bulundurmaktadır.

Feminist medya yayın organı; doğru ve gerçek habercilik pratiklerinin üretilmesinden bütçe ve harcama kaynaklarına, sürdürülebilirliği sağlamadan profesyonel kadroya, gönüllülük ve katılım biçiminden değişik siyasal sistemlerde temsil edilebilme özelliklerine kadar bir dizi unsuru içerisinde barındırır (Dalaman, 2021: 39). Başka bir ifadeyle geleneksel medyanın kar amacı güden ve sahiplik yapısına hizmet eden habercilik pratiklerinin aksine feminist medyada kolektif bir düşünceyle hareket edildiği söylenebilir.

Egemen düşünce sistemine alternatif olarak ortaya çıkan ve son otuz yıl içerisinde kavramsallaştırılmaya çalışılan medya, kar amacı olmayan ve hiyerarşik yapıyı yıkmaya çalışarak yeni bir sosyal düzen oluşturmaya çalışır. 70'li yıllarda

Dünya’da gelişen feminist medya ise egemen medyanın içeriğini kadın bakış açısıyla birlikte eleştirerek karşıt bir medya yapısı oluşturmayı hedefler. Kadınların kendi dünyalarını yaratmaları önemlidir (Tekvar, 2017: 543).

Hak odaklı habercilik bağlamında en çok ihlal edilen konu kar amacı güderek kadına yönelik üretilen haberlerdir. Özellikle kadına karşı şiddetin arttığı günümüzde kadınların daima olumsuz yönüne odaklanması ve başarılı yönlerine vurgu yapılmaması bu habercilik türünü daha da görünür hale getirmektedir. Kadın odaklı habercilik, medyadaki eril ve cinsiyetçi dilin önüne geçilmesi amacını taşımaktadır.

Özellikle kadına yönelik şiddetin yaygın olduğu günümüzde şiddet haberlerinde kadının yaşam hakkının bile ihlal edildiği söylenebilir. Kadına yönelik şiddetin betimleyici öğelerine yer verilmesi; töre, namus, örf, kıskançlık gibi nedenlerle haberleştirilmesi şiddeti meşrulaştırır ve normalleştirir. Kurbanlaştırıcı dil ile kadın güçsüz, edilgen ve çaresiz olarak yansıtılır. Nitekim kadınlar şiddet, aile ve felaket haberlerinin mağduru olarak gösterilir (Yıldız & Salmanoğlu Erol, 2018: 17-18).

Alankuş (2007b: 26) kadın odaklı habercilik ile birlikte kadınların maruz kaldığı ihlallerin ortaya çıkarılması ve kadınların güçlü yanlarının açıklanmasının amaçlandığını belirtir. Bunun yanı sıra siyasi yaşamlara ve değişimlere öncülük edebilecek bir sistem ön görülmektedir. Böylelikle haber ve medyaya dair eleştirel bir yaklaşım hedeflenmektedir. Habere dair genel toplum tarafından kabul görmüş kalıp yargıları yapı bozumuna uğratmak hedeflenirken diğer yandan haber içerisinde hak odaklı haberciliğin mümkün olabildiğini ispatlamak ve çözüm önerileri sunmak söz konudur.

Kadın odaklı haberciliğin temelinde ihlallerin eleştirilmesi ve önüne geçebilmek vardır. Bu bağlamda da medyada kadının temsili, bu habercilik pratiğinin ana noktalarındandır.

Haber içerikleri incelendiğinde; kadınların, çocukların, yoksulların ya da herhangi bir nedenden dolayı ayrımcılığa maruz kalan toplulukların, medya açısından değerli olmadığı ve buna karşılık ise bu grupların olumsuz yönlerine odaklanması dikkat çekmektedir. Kadınların güçlü pozisyonlarına dair haberler çok nadir yapılırken, şiddete uğradıklarında ya da cinsel bir obje olarak ele alındıklarında daha fazla habere konu oldukları bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla gazetecilikte hak kavramına değer verilmesi bu durumların önüne geçilmesi anlamına gelmektedir

(Uçak, 2020: 165). Kadın odaklı habercilikte kadının mağdur olarak görülmesi, nesneleştirilmesi, namus simgesi gibi yapıların ortadan kaldırılması önemlidir. Mesele ataerkil yapıya ait egemen güçlerin söylemlerini sorgulamaktır.

Haberde kullanılan görsellerin kadın bedeni üzerinden çerçevelenmesi ve egemen güzellik anlayışını dayatması söz konusudur. Kadına yönelik bu sömürü haber dilinde gizli olarak sunulmaktadır. Bu da cinsiyetçiliğin (kadına yönelik algı) haber metinlerinde yeniden üretilmesine neden olmaktadır (Tanrıöver, 2007: 161-162). Dolayısıyla kadının temsil biçimleri olumsuz yönde yansıtıldığı için kadınlar özne olarak görülmemekte ve yok sayılmaktadır. Bu bakımdan temsiller bizim hayata bakış açımızı oluşturmakta ve geri kalan yaşantımızdaki düşüncelerimizi biçimlendirmektedir.

Örneğin, televizyonun temsil biçimlerine bakıldığında stereotipler önemlidir. Televizyon egemen söylemleri yansıtırken onları güçlendirir. Bunu yaparken doğalmış gibi sunarak ideolojik çerçevede ele alır (Oğuz, 2012:228). Bu da haber dilinde kendisini üretmektedir. Medyanın kadını etkilemesi ise tek yönlü bir durum değildir. Medya yaptığı yayımlarla toplumu etkilediği gibi toplumun bakış açısını da kendi bakış açılarına göre yönlendirmektedir. Nitekim kadın medyada bir metadır (Akdoğan, 2001: 42). Bu da yukarıda bahsedilen kadın haberlerinde kendisini göstermektedir.

Günümüzün iletişim ortamlarında olayların öykülendirilmesinde egemen anlatıların gücünden bahsetmiştik. Özellikle şiddetin öykülendirilmesinde egemen ilişkilerin varlığı kendisini göstermektedir. Bu tarz haberlerin medya içerisinde yer alması ise cinsiyetlendirilmiş bir medya olgusunun varlığını ortaya koymaktadır (Aziz, vd., 1994: 17). Bu bağlamda haberin içerisinde bulunan ihlaller zincirinin önüne geçilemediği belirtilmelidir.

Medya hak ihlallerini yaparken dilin gücünü kullanarak cinsiyetçi temsilleri üretmektedir. Örneğin; 'bilim adamı' kelimesi gibi birçok kalıplaşmış sözcüklerin kullanılması ayrımcılığın dayatıldığını göstermektedir. Buna karşılık ise kadınlara 'Bayan' denilmesi durumu vardır. Bu da belirgin ölçekte cinsiyetçi terimlerin üretildiğinin göstergesidir. Fotoğraf kullanımı da başka bir ihlaldir. Kadın bedeninin simgesel yok edilmesi önemli ölçekte kadını ikincil plana itmektedir. Bir toplantı haberi yapılırken erkeklerin yer aldığı bölümün haberde kullanılması ve kadına yer verilmemesi durumlarıyla sıkça karşılaşmaktayız. Dolayısıyla fotoğraf kullanımında

özenli bir şekilde ve eşitlikçi bir yapıda ilerlenmesi gerekir. Haber kaynaklarında kadınların anne, eş ve ev hanımı gibi sıfatlarla tanıtılması durumu da haberin objektif olmadığını ortaya koymaktadır. Zira uzman görüşlerinde yer alan kişi daima erkektir (Tanrıöver, 2007: 162-165).

Mater ve Çalışlar (2007: 193), 'Kadın odaklı habercilik için neler yapılmalıdır?' sorusuna cevap aramışlardır:

- 1) Kadınlarla ilgili yasal düzenlemeler ve haklara yer verilmeli .
- 2) Kadın mücadeleleri ve kadın alanında çalışan platformların açıklamaları, eylemleri, başarılarına yer verilmeli.
- 3) Farklı yerlerden kadınların (hekim, avukat, öğretmen, sağlıkçı, evde çalışan, işsiz vb.) görüşlerine yer verilmeli.
- 4) Sivil toplum örgütlerinde, partilerde, medyada, özelde çalışan kadınların sorunları ve mücadeleleri ile farklı kesimden kadın portrelerine yer verilmeli.

Kadın odaklı haberlerin sorun odaklı, normalleştirici dilinden uzak bir şekilde farklı pencerelerden çözüm önerileri sunarak habere bakmak, bu bölümün temel argümanını oluşturmaktadır. Kadın odaklı haberlerin baş aktörü, erkek ya da eril egemen söylem değil özne olarak kadındır. Ancak bu sayede kadının mağdur olmaktan kurtularak kendi adından söz ettirebileceği söylenebilir. Yukarıda da değinildiği üzere kadın odaklı habercilik pratiklerinin günümüzde uygulanabilirliği tartışmalıdır. Bunun nedeni ise kadın sorunlarının politik zeminde ve eleştirel olmasına bağlanabilir. Feminist teoride bahsedildiği üzere kadın sadece kadın olduğu için eril egemen söylemden uzaklaştırılabilmekte ve sesini duyuramamaktadır. Buna karşıt olarak kadın odaklı habercilikte kadınlar kendi sorunlarına çözüm üretebilmeyi amaçlamaktadır.

4. ARAŞTIRMA TASARIMI

Bu bölümde araştırma yöntemi olarak belirlenen Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi, araştırma evreni, örnekleme ve sınırlılıkları açıklanmıştır.

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada kadın odaklı habercilik bağlamında İran'da öldürülen Mahsa Amini'nin ardından kitleler halinde kadınların hak mücadelelerine yönelik temsil

biçimlerinin arka planını ortaya koyabilmek için nitel analiz yöntemlerinden Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analizi metodolojisi kullanılmıştır.

Eleştirel Söylem Çözümlemesi, 1980'lerin sonlarından itibaren sosyal bilimlerde kaynak haline gelmiştir. Her biri farklı epistemolojik varsayımlara dayanan, farklı teorik modellere dayanan, araştırma yöntemlerine ve gündemine sahip çeşitli yaklaşımları içeren problem odaklı bir araştırma yöntemidir. Onları birleştiren şey küreselleşen dünyada ve toplumda; iktidarın, adaletsizliğin ve politik-ekonomik, sosyal veya kültürel değişimin semiyotik boyutlarına ortak bir çıkarım yapmaktır. Söylem analizinin kökleri retorik, metin dilbilimi, antropoloji, felsefe, sosyo-psikoloji, bilişsel bilim, edebi çalışmalar ve sosyal bilimin yanı sıra uygulamalı dilbilim ve pragmatikte yatmaktadır (Wodak, 2013:19).

Söylem, Saussure'ün 'söz' kavramı ile birlikte dilin bireysel kullanımı ve toplumsal kullanımını tanımlamak için toplumsal bir çözümleme aracı olarak genişletilerek başlamıştır. Söylem ile beraber dil çözümlemelerimin ilgi merkezi, cümleden metine, göstergeler ve göstergelerin yapısal özelliklerinden değişkenlik durumuna, anlamın değişim yapısına ve yoruma evrildi (Üşür, 1997: 89).

Eleştirel Söylem Çözümlemesi ilk olarak, sosyal iktidar istismarı ve eşitsizliğin politik ilişkiler çerçevesinde metin ve konuşma yolu ile nasıl yasalaştırıldığını, yeniden üretilerek meşrulaştırıldığını ve direnildiğini inceleyen bir araştırmadır. Bu tarz muhalif araştırmalarda; toplumsal eşitsizliği anlamak ve açığa çıkarma isteği söz konusudur (Dijk, 2015b: 466).

van Dijk (akt: van Dijk, 2015a: 353), Fairclough ve Wodak'ın (1997) ana hatlarıyla söylem çözümlemesine dair temel esasları şu şekilde belirtir:

1. Eleştirel söylem çözümlemesi sosyal sorunları ele alır.
2. Güç ilişkileri söylemseldir.
3. Söylem toplumu ve kültürü oluşturur.
4. Söylem ideolojik çalışmadır.
5. Söylem tarihseldir.
6. Metin ve toplum arasındaki bağlantıya aracılık eder.
7. Söylem analizi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır.

8. Söylem bir sosyal eylem biçimidir.

van Dijk' göre eğitim ve medya gibi ideolojiyi yeniden üreten araçların kimin ve hangi süreçler vasıtasıyla incelendiğini araştırmanın yaşamsal bir önemi bulunmaktadır (Özer, 2020:20).

İnal'a (1996: 96) göre haberi söylem olarak incelemek, söylemin içinde yer alan söylemsel pratikleri sorgulamayı gerektirir. Söylem analizinde amaç, metinleri bağlamından koparmak değildir. Mevcut güç ve iktidar arasındaki ilişkilerin söylem içinde nasıl kurulduğunu açıklarken diğer taraftan da bu ilişki durumunun eleştirisinden yola çıkar. Dolayısıyla çıkış noktası toplumsal bir yapı olup kurulan ilişkilerin dil ve söylem pratikleri içinde açığa çıkarılması amaçlanır.

Haber analizlerinin arka planını inceleme noktasında van Dijk'in analizi önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim haber; haberi yazan muhabirden editöre, editörden yazı işleri müdürüne, yazı işleri müdüründen genel yayın müdürüne, genel yayın müdüründen de ekonomi politiği elinde bulunduran egemen iktidara kadar bir dizi süzgeçten geçerek okuyucuya aktarılmaktadır. Dolayısıyla eleştirel söylem çözümlemesi ile yeniden üretilen bu haber inşa sürecinin arka planındaki kapalı anlamın açığa çıkarılması amaçlanmaktadır.

van Dijk (2015a: 355), söylem analizine dair iki sorunun yanıtının güç ve iktidarın anlaşılması için önemli olduğunu vurgular:

1) Güçlü gruplar kamusal söylemi nasıl kontrol ediyor?

2) Bu tür bir söylem güçlü grupların zihnini nasıl kontrol ediyor ve bu kontrolün toplumsal eşitlik gibi sonuçları nelerdir?

Haber söyleminin arka planında gizli kalan güç ilişkilerini anlamak için bu soruların önemli olduğu söylenebilir. Medyanın ekonomi politik yapıyı elinde bulunduranların himayesinde olduğu düşünülürse, haber metinlerinde gizli bir iktidar yapısının incelenmesi ve açığa çıkarılması gerekir.

Eleştirel söylem analizinde; yazılı ve görsel basındaki metinlerin arka planında hangi ideolojik etmenlerin rol oynadığı ve söylemin nasıl kurgulandığını, kabul görmüş değerlerin içeriklere nasıl yansıtıldığını, söylemin nesnel olup olmadığını ortaya koyarak bilişsel bir farkındalık yaratma istediğinden hareket edilmektedir. Bu nedenden dolayı toplumsal bilinçlendirme ve ideoloji arasındaki ilişkiye dayalı

farkındalığın sistemli biçimde incelenmesi söz konusudur. Nitekim söylem çözümlemesi ‘bakmak’ ve ‘görmek’ arasındaki farka odaklanmaktadır (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 166-167). Başka bir deyişle egemen ideolojilerin ortaya koyduğu söylemlere eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmak amaçlanmaktadır.

Sonuçta eleştirel söylem analizi sadece var olan aldanışı açıklamayı değil, bunu kökünden yok etmeyi amaçlar. Buna karşılık söylem analizi yorumsamacı bir yaklaşım olup dilbilimsel kategorilere sıkıca bağlıdır. Eleştirel söylem analizinin kabul edilmiş bir veri ölçütünün olmamasının yanı sıra toplumsal farklılıklara, eşitsizliklere ve güç ilişkilerine ışık tutma amacı vardır. Dolayısıyla sosyal sorunlar üzerinde durur. Bu yaklaşımın amacı görülebilir ve şeffaf olanı ortaya çıkarmaktır (Çakmak & Bilişli, 2019: 107).

van Dijk’in (van Dijk, 2016: 10-12), sosyo-bilişsel söylem analizi içerisinde tanımlamaları ise şu şekilde sıralanabilir:

1) Cümlelerin vurgusu, sıralaması ve tonlaması; hangi bilgilerin bilindiğine ya da odaklanıldığına, yeni veya beklenilmedik olduğuna bağlıdır.

2) Kelimelerin, cümlelerin veya cümle dizilerinin anlamları; dil kullanıcılarının dilbilgisi söylemsel bilgileri ile bir topluluğun üyelerinin paylaşılan genel, sosyo-kültürel bilgilerine dayanarak üretilir.

3) Cümleler arasındaki tutarlılık ilişkileri, söylemsel uyum biçimleriyle ifade edilir.

4) Görüş ve duygu sözcüklerinin yanında tonlama, zihinsel modellerde temsil edilen görüşler ve duygulara bağlıdır.

5) Anlamsal makro yapılar olarak küresel konular veya temalar ile altta yatan zihinsel modellerin çevrimiçi üretimi veya yerel anlamlarının yorumlanmasını kontrol etmek.

6) İndeksel ifadeler ile bağlam modelinin şematik yapıları, zamani yer, perspektif, katılımcılarına bağlıdır.

7) Konuşma eylemleri, bağlam modellerinin özellikleri (bilgi, dilekleri katılımcı niyetleri veya güçleri) ile ilişkilidir.

8) Kanıtlar, birçok dilde açık bilgiler ile (örneğin şunu gördüm vb.) söylemin nasıl ifade edildiğini açıklar.

9) Şematik yapı, söylem türlerinin kültürel bilgisi, anlatı ve geleneksel organizasyon yapısındaki haber raporlarını içinde barındırır.

10) Metaforlar, zihinsel deneyim modellerinin çoklu moduna dayanır.

11) Söylemin her düzeyde ideolojik olarak kutuplaşmasına dayanır. İyiyi vurgulayarak Biz'in özelliklerini kötüyü vurgulayarak onların özelliklerinin altta yatan tutumlarını ve ideolojilerini belirleyen konularla ilişkilidir.

Haberin söyleminin el altında bulunduğunu ve bu söylemlerin bir ürünü olduğunu söyleyen van Dijk, haber söyleminin detaylarını incelerken makro ve mikro yapılar arasında ayrım yapar. Haberin makro yapıları tematik yapı içinde olan; başlıklar, haber girişi, spotlar ve fotoğraflar ile şematik yapı içinde olan olayın sunumu, ardalın ve bağlam bilgisi, haber kaynakları ve olay taraflarının yorumunun yer aldığı yapıdır (Karaduman, 2017: 40). Mikro yapı ise içerisinde sentaktik çözümleme, yerel bağdaşıklık, sözcük seçimleri ve retorik incelemelerini barındırır. Sentaktik çözümlemede; cümlelerin kullanım yapıları incelenerek aktif ya da pasif cümlelerin yapısı, nedensel ilişkilerin arasındaki bağ ve referansal ilişkiler açıklanır. Sözcük seçimlerinde ideolojik yapılara bakılır (Özer, 2020: 87-88). Dolayısıyla van Dijk'e göre makro yapı analizi söylemin neyle ilgili olduğunu ve haberi yazan kişinin hangi amaçla haberi oluşturduğunu anlayabilmek için incelenirken mikro yapıda ise sözcüklerin örtük ya da dolaylı anlam biçimlerini inceler (Yıldırım, 2022: 43).

Özer (2020: 89), van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesinin makro ve mikro yapısını şema halinde sunmuştur:

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

- a) Başlık
- b) Haber girişi(spotlar)
- c) Fotoğraf

2. Şematik Yapı

- a) Ana olayın sunumu
- b) Sonuçlar
- c) Ardalan ve bağlam bilgisi
- d) Haber kaynakları ve olay taraflarının olaya getirdikleri yorumları

B. Mikro Yapı

1) Sentaktik Çözümleme

- a) Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması
- b) Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması

2) Bölgesel Uyum

- a) Nedensel ilişki
- b) İşlevsel ilişki
- c) Referansal ilişki

3) Sözcük Seçimleri

4) Haber Retoriği

- a) Fotoğraf
- b) İnanıdırıcı bilgiler
- c) Görgü tanıklarının ifadesi

Bütün bilgiler çerçevesinde bu tez çalışmasında, İran'da öldürülen Mahsa Amini'ni için kadınların hak eylemleri üzerinden Türkiye'deki internet haberleri eleştirel bir çözümlemeyle incelenmiştir.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma evrenini, 16 Eylül 2022 tarihinde İran'da başörtüsünden saçının gözüktüğü gerekçesiyle gözaltına alındıktan sonra İran 'Ahlak Polisi' tarafından öldürülen Jina Mahsa Amini'nin öldürülmesinden sonra kadınların eylemlerinin ve hak mücadelelerinin Türkiye'deki internet haber sitelerindeki temsil biçimleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla evreni, internet haber siteleri oluşturmaktadır. Bu araştırma çalışmasında internet medyasının seçilmesindeki sebep ise teze konu olan Jina Mahsa Amini olayına dair güncel ilişkin daha fazla haber içeriğine yer verilmesidir.

Araştırma örneklemini farklı ideolojilere ve yayın politikalarına bağlı internet haber siteleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda örnekleme, birbirleriyle daha yakın bir haber anlayışına sahip olan Yeni Akit ve Milliyet ile daha yakın bir haber anlayışına sahip olan Bianet ve Sözcü internet haber sitelerindeki, Jina Mahsa Amini'nin öldürülmesinden sonra kadınların hak eylemlerinin yer aldığı haberler oluşturmaktadır. Bu haber sitelerinin genel bilgileri ise şu şekildedir: Yeni Akit haber

sitesi, 2014 yılının Aralık ayından beri Uğurlu Gazetecilik Basın Yayın ve Matbaacılık yayın kuruluşuyla; Türkiye gündemi, siyaset, dış haberler ve ekonomi haberleri olmak üzere gündemi oluşturmaktadır. “Hakk’a hizmet halka hizmettir” ilkesiyle yayın yapmaktadır (Yeni Akit, 2023). Milliyet haber sitesi, Demirören Holding kuruluşunun yayın politikaları kapsamında gündemini oluşturmaktadır. Bianet haber sitesi, IPS İletişim Vakfı 1993 yılında iletişim alanındaki projeleri gerçekleştirmek ve desteklemek için kurulmuştur. Haklar için habercilik anlayışıyla hareket etmektedir (Bianet, 2023). Sözcü haber sitesi ise Estetik Yayıncılık kuruluşu ile yayın hayatını sürdürmektedir (Sözcü, 2023).

Burada temel alınan iki birbirine karşıt görüşe sahip olan gazetelerin seçilme nedeni ise araştırmada yer alan kadınların hak mücadelelerinin haberlerdeki yansıtılış biçimini eleştirel bir yaklaşımla inceleyebilmektir.

4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmadaki haberler Mahsa Amini’nin öldürüldüğü 16 Eylül 2022 tarihinden başlayıp 15 Kasım 2022 tarihine kadar olan süreçte kadınların hak mücadelesi için verdikleri eylem haberleri odağında sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda Yeni Akit, Milliyet, Bianet haber sitelerinden dört haber seçilerek analize tabii tutulurken Sözcü haber sitesinden üç haber incelemeye dahil edilmiştir. Sözcü’den üç haber seçilmesinin nedeni ise bir haberin içinde iki ayrı haberin yer almasıdır. Bu kapsamda incelenen haber sitelerinde konuya ilişkin; Yeni Akit’in 17, Milliyet’in 39, Bianet’in 21 ve Sözcü haber sitesinin 38 haber içeriğine yer verdiği tespit edilmiştir. Ancak bu tez çalışmasının amacına hitap etmesi amacıyla kadınların Dünya genelinde verdikleri hak mücadelelerine yönelik haberler (15 haber) seçilerek araştırmaya dahil edilmiştir. Şunu da belirtmek gerekir: İnternet haberleri üzerinden seçilen örneklemelerin bazılarının içerisinde videolar da yer almaktadır. Ancak bu araştırmanın temel odak noktasının haber metinleri ve fotoğrafları üzerine olması nedeniyle bu videolar incelemelere dahil edilmemiştir. Ek olarak belirtmek gerekir ki Bianet (Haber 2) ve Sözcü haber sitesinde (Haber 3) incelenen bir haberde yer alan videolu haber başlığı mevcut haberin tamamını oluşturmaktadır ve videolu haber olarak haber metni ve fotoğrafları oluşturulmuştur. Bu sebepten dolayı araştırmaya dahil edilmiştir. Haberlerin seçilmesinde Mahsa Amini için destek ve hak mücadelesi veren kadın eylemleri dikkate alınmış olup Türkiye’deki internet haberleri üzerinden inceleme

yapılmıştır. Dolayısıyla bu tezde 15 haber eleştirel söylem analizine dahil edilerek kadın odaklı bir bakış açısıyla incelenmiştir.

5. JİNA MAHSA AMİNİ İÇİN HAK MÜCADELESİ VEREN KADINLARIN HABERLERDEKİ YERİ

Araştırmanın bu bölümünde Yeni Akit, Milliyet, Bianet ve Sözcü internet haber sitelerinde yer alan haberler eleştirel bir bakış açısıyla incelenmiş olup bulguları başlıklar halinde değerlendirilmiştir.

5.1. Yeni Akit “Mahsa Amini” Haberlerinin Makro ve Mikro Analizi

Haber 1: 19 Eylül 2022: “<https://www.yeniakit.com.tr/haber/amininin-olumunu-bahane-ettiler-iranda-seriat-karsiti-protestolar-suruyor-1691956.html>”

Haber Başlığı: “Amini’nin ölümünü bahane ettiler! İran’da şeriat karşıtı protestolar sürüyor...”

Alt Başlıklar: “Saçlarını kesip başörtülerini yaktılar”

“Şeriatı hedef aldılar”

Haber başlığında olayın içeriğine dair bilgilere yer verilmeyerek dikkat çekicilik esasıyla hareket edildiği görülmektedir. Başlıkta protestoyu kimin yaptığını dair anonimlik olması, bilgi eksikliğini ortaya koymaktadır. Olaya dair şeriate karşı dini bir saldırı olduğu vurgusu yapılmaktadır. Birinci alt başlıkta ana olaya dair bir bilgi verilirken haberin ana karakterlerine yer verilmemektedir. İkinci alt başlıkta ise eylemi yapanların dini değerlere saldırıda buldukları gerekçesinden hareketle haberin amacından uzaklaşıldığı görülmektedir. Genel olarak başlıklarda olay kişileri görünmez olarak sunularak belirsizleştirilmiştir.

Haber Girişi: “İran’da Mahsa Amini’nin ölümünden sonra başlayan şeriat karşıtı protestolar sürüyor”.

Haberin girişi yani spotu haberin gövde metnine dair bir özet bilgi verir. Ancak burada girişin; ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden ve kim (5N1K) kuralına uygun bir şekilde yazılmayak yüzeysel bir enformasyon akışının sağlandığı söylenebilir. Dolayısıyla protestoyu kimlerin yaptığını, nerede yapıldığına ve ne zaman yapıldığına dair bilgi olmaması enformasyon eksikliğini ortaya koymaktadır. Başlıkta olduğu gibi

girişte de yalnızca dini bir yönetim şekli olan şeriata karşı protesto bilgisine yer verilmektedir.

Haber Fotoğrafı: Haber fotoğrafında Mahsa Amini'nin yoğun bakımda çekilmiş bir fotoğrafına yer verilmesi ve failin fotoğrafına yer verilmemesi kadın odaklı haberciliğe göre bir hak ihlalini teşkil etmektedir. Nitekim hayatta olmayan birinin görsellerinin duygu sömürü yoluyla kullanılmasının sakıncalı olduğu söylenebilir.

Kadına şiddet haberlerinde görüntünün dramatize edilerek verilmesi iyi bir malzeme imkanı sağlamaktadır. Bu tarz haberlerde şiddeti uygulayan kişiler yerine şiddet gören kadınların görsellerine yer verilmektedir. Babası, kocası veya çocuğunun şiddetine uğrayan örselenmiş kadın bedeni açık bir şekilde meraklı gözler için sunulur (İşliyen, 2015: 486).

Amini'nin ölümünü bahane ettiler!

**İRAN'DA ŞERİAT KARŞITI
PROTESTOLAR SÜRÜYOR!**

Şekil 5.1. Yeni Akit “İran'da Şeriat Karşıtı Protestolar Sürüyor”

Ana Olayın Sunumu: “İran'da 22 yaşındaki Mahsa Amini, saçını tesettüre uygun şekilde kapatmaması sebebi ile ahlak polisi tarafından gözaltına alındı. Reuters'ın haberine göre Amini, Tahran'da tutuklanmasının ardından komaya girdi. Amini, Cuma günü hayatını kaybetti. Emniyet tarafından yapılan açıklamada ise Amini'nin dövülerek öldürüldüğüne ilişkin iddialar reddedildi. Amini'nin ölümünden sonra İran'da bazı kadınlar şeriat karşıtı protestolara başladı. Kadınlar saçlarını kesip, başörtülerini yaktı. Sosyal medyada paylaşılan ve İran'da kaydedildiği iddia edilen bazı görüntülerde, göstericilerle polis arasında arbedenin yaşandığı anlar yer aldı”.

Ana olayın aktarılmasında Mahsa Amini'nin neden öldürüldüğüne dair bilgilere yer verildiği görülmektedir. Haber girişinde yer alması gereken enformasyon akışı

gövde bölümünde yer almaktadır. Öte yandan Amini'nin dövülerek öldürüldüğü vurgusunun yapıldığı söylenebilir. Şiddet yöntemlerinin açıkça belirtilmesi şiddeti meşru hale getirebilir. Yıldız ve Salmanoğlu'na (2018: 20) göre kadına yönelik şiddetin olay failinin eylemlerini görünür hale getirecek şekilde verilmemesi gerekir. Dayak yedi şeklinde değil, fail şiddet uyguladı şeklinde haber dili tercih edilmelidir. Öte yandan haberde olayların olumsuz bir tutum ile ifade edilmesi söz konudur. Kadınların başörtüsü eyleminin olumlu tarafından ziyade yönetim şekline karşı olan olumsuz bir tutumuna yer verildiği söylenebilir.

Sonuç: “Şeriata baş kaldırıp, kitleleri kıskırtan İranlı gazeteci ve aktivist Masih Alinejad sosyal medya hesabından şu mesajı paylaştı: “İranlı kadınlar Mahsa Emmini'nin başörtüsü polisi tarafından öldürülmesini protesto etmek için saçlarını keserek ve başörtülerini yakarak öfkelerini gösteriyorlar. 7 yaşından itibaren saçlarımızı örtmezsek okula gidemeyiz ya da bir işe giremeyiz. Bu cinsiyet ayrımcılığı rejiminden bıktık”.

Haberin sonuç kısmında İran'da gazeteci olan Malis Alinejad'ın sözlerine yer verilerek haberdeki eylemin asıl amacına vurgu yapılmaktadır. Diğer yandan İranlı gazetecinin eylemlerin başlangıç hedefi olarak kesin bir şekilde habere eklendiği söylenebilir. Haberin bu şekilde yorumlanarak kesin ifadelerle yayınlanması, gazetenin olaya bakış açısını ortaya çıkarmaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberin ana olayında ardalan ve bağlam bilgisine yer verildiği söylenebilir. Mahsa Amini'nin öldürülmesi ve sonrasında kadınların saçlarını kesme eylemleri arasında din karşıtı oldukları yönünde olumsuz bir bağlam kurulmaktadır.

Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Yorumları: Haberi yazan muhabire yer verilmezken Reuters'in Mahsa Amini'nin öldürülmesine ilişkin yayınladığı bilgilere yer verilmektedir. Diğer taraftan ise haberde eylemi yapan kadınların sözlerine dair bir enformasyon olmaksızın olayı başlatan kişi olduğu iddia edilen gazetecinin söylemlerine yer verilmektedir.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Cümle yapılarında haberin özneleri olan kadınların sözlerine yer verilmemesi pasif olarak sunulduklarını göstermektedir. Haberin genelinde cümleler basit bir şekilde okuyucuya aktarılmaktadır. Daha net bir söylemle kadınlara söz hakkı verilmemesi onları pasif bir konuma yerleştirmektedir.

Haberde Mahsa Amini'nin neden öldürüldüğü ve habere konu olan eylemlerin nedenine yer verildiği görülmektedir. İşlevsel ilişki incelendiğinde, Mahsa Amini'nin ölümü, öncesi ve sonrası, kadınların saç kesme eylemi ve polis müdahaleleri sıralı bir şekilde haber metnine yerleştirilmiştir. Referansal ilişkide ise şeriat ve başörtü yakma eylemleri üzerinde durulduğu görülmektedir.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: Sözcük seçimlerinde İran'ın yönetim şekli olan şeriat üzerinde durulduğu göze çarpmaktadır. Bazı kadınlar ifadesiyle ise azınlık vurgusu yapılarak eylemdeki kişiler değersizleştirilmektedir. Öte yandan haberde kadınların başörtülerini yakması cümlesi üzerinde durulurken din ile bağdaştırılmaya çalışıldığı görülebilmektedir. Kısacası verilen destek mücadelesinin üzerinin kapatılmaya çalışıldığı söylenebilir. Haberde fotoğraf kullanımına değinilecek olursa; Mahsa Amini'nin ölmesi ve söz hakkının olmaması fotoğrafın kullanılmaması gerekliliğini ortaya koyabilmektedir. Bu fotoğrafın iki ayrı parça olduğu düşünülürse mücadele anlamında kadının güçlü olduğu ikinci fotoğrafın (hayatta olduğu) kullanılmasının, hak odaklı haberciliğe daha yakın olabileceğini gösterebilir. Haberde inandırıcı bilgiler anlamında 5N1K kuralına uyularak kanıtlanabilirlik güvence altına alınmıştır. Ancak görgü tanıkları olan kadınlara söz hakkı verilmemesi, gazetenin eril düşüncesini ve olaya dair tarafını gözler önüne sermektedir.

Haber 2: 4 Ekim 2022: "<https://www.yeniakit.com.tr/haber/kadikoyde-cirkin-provokasyon-lgbt-bayragi-acip-carsaf-yaktilar-1696177.html>"

Haber Başlığı: "Kadıköy'de çirkin provakasyon! LGBT bayrağı açıp 'çarşaf' yaktılar!"

Alt Başlık: "BAŞÖRTÜSÜ VE ÇARŞAFA SALDIRI"

Haber manşetinde olayın içeriğine dair herhangi bir bilginin yer almadığı belirtilebilir. Olayın neden, hangi amaçla ve kim tarafından yapıldığı belirtilmeksizin LGBT karşıtı bir nefret söylemi olan ayrımcılığa vurgu yapıldığı görülmektedir. Başlıkta ana olaya vurgu yapılmayarak kesin bir yargıya varılması söz konusudur. Daha ziyade sansasyonel olması açısından atılan başlıklar haberin içeriğine dair olumsuz ve öfke gibi duygular ile yaklaşılmasına neden olabilmektedir. Nitekim tarafsız bir şekilde olması gereken haber dilinin ataerkil yapıya hizmet ettiği söylenebilir. Alt başlığa bakıldığında ise tekrar olayın olumsuz yönünün pekiştirilerek

sunulduğu görülmektedir. Gazeteciliğin temel görevi yönlendirmek olduğundan bu haber başlıklarında, toplumun nefret duygularını benimsemesi söz konusu olabilir.

Haber Girişi: “Kadıköy’de bir araya gelen bir grup, İran’da başörtüsünü tam kapatmadığı gerekçesiyle gözaltına alınan Mahsa Amini’nin ahlak polisi tarafından öldürülmesini protesto etti. Protesto sırasında sözde LGBT bayrağı açıp 'özgürlükten' bahseden kişiler başörtüsüne ve çarşafa saldırdı. Protestocuların yaktığı çarşaf, polis tarafından söndürüldü. Eylemciler ise polis ekiplerine tepki gösterdi”

Haberin giriş kısmı bize temel bilgilere dair bir özet verir. Giriş kısmında temel olarak ötekileştirici ve din karşıtlığı-dine saldırı şeklinde bir içeriğin olduğu ilk göze çarpan özellikler arasında sayılabilir. Bu araştırmanın konusu olan kadınların hak mücadelelerine vurgu yapılmaksızın toplumun dini değeri olan başörtüsünün odak haline getirildiği görülmektedir. Bu da yine olayın olumsuz yanına vurgu yapılmasına neden olabilmektedir. Buna karşılık haberin girişinin kutuplaştırıcı bir bakış açısıyla ele alındığı söylenebilir. Literatür bölümünde, İran’daki İslam devrimi sonrasında rejim güçleri başörtüsü konusunda kadınlar üzerinde tahakküm kurmak istemekteydi ve kadınların buna karşılık başörtüsüne karşı bedenleri üzerinde söz sahibi olmak için mücadele verdiklerinden bahsedilmişti. Buna bağlı olarak da haberin girişinde kadınların dini değerlere saldırıda buldukları şeklinde bir algı yaratılmaktadır.

Haber Fotoğrafı: Haber içeriğine yerleştirilen fotoğraflarda eylem esnasında kullanılan pankartlara ve çarşaf yakma esnasındaki görsellere yer verilirken kadınların yüzlerinin kesildiği görülmektedir. Nitekim haklarını savunan kadınların fotoğraflarına yer verilmemesi hak odaklı haberciliğin yapısı ile özdeşmemektedir. Kadına şiddet haberlerinde failin yüzü puslanırken kadının yüzünün utanılacak bir varlık gibi sunulması söz konusuydu. Ancak burada kadınların vermiş olduğu bir mücadele ve çözüm arayışlarının söz konusu olması fotoğrafta yüzlerinin kesilmemesi gerekliliğini ortaya koyabilmektedir. Nitekim ‘Yeni Akit’in taraflı duruşu ve ideolojik bakış açısının ataerkil olduğu gözlemlenebilmektedir.

Şekil 5.2. Yeni Akit “Kadıköy’de çirkin provokasyon! LGBT bayrağı açıp ‘çarşaf’ yaktılar!”

Ana Olayın Sunumu: “Bir grup kadın, Kadıköy’de bir araya gelerek İran’da başörtüsünü tam kapatmadığı gerekçesiyle gözaltına alınan Mahsa Amini’nin gözaltında öldürülmesine yönelik protesto gösterisi düzenledi. Protesto gösterisi sırasında Türkçe, İngilizce, Farsça ve Kürtçe “Kadın, yaşam, özgürlük” sloganları atılırken, sözde LGBT bayrağı da açıldı. Eylemde bağırarak ‘özgürlükten’ bahseden kişiler başörtüsüne ve çarşafa saldırdı”.

Sonuç: “Polisler, bir süre yanan çarşafı ayağıyla söndürdü. Eylemciler ise polis ekiplerine tepki gösterdi”.

Haberde ana olayın sunumunda Mahsa Amini’nin neden öldürüldüğüne dair bilgilere yer verilirken fail olan ‘Ahlak Polisi’ ibaresine yer verilmediği gözlemlenmektedir. Mahsa Amini’nin öldürülmesinin normalleştirilerek yer verilmesi ve değersizleştirilmesi ana olayın temelinde yer almaktadır. Daha ziyade Mahsa Amini suç nesnesi olarak algılanabilmektedir. Haberin devamında da etnik kökenlere ve yine ayrımcılığa yapılan vurgular söz konusudur. Haberin sonuç kısmında ise polislerin duyarlı olarak metne yerleştirildiği görülürken kadınların ise karşıt olarak sunulduğu görülmektedir.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haber metninin genelinde ardalan ve bağlam bilgisine yönelik bir bilgi eksikliği olduğu görülmektedir. Haberin ana olay sunumunda sadece Mahsa Amini’nin başörtüsünü tam kapatmadığı bilgisinin gerekçe olarak gösterilmesi ve bunun sonucunda öldürülmesi bilgisine yer verilmiştir. Ancak olayın öncesine ve sonrasına dair bir bilgiye yer verilmediği gözlemlenmektedir.

Nitekim haberde ana olaydan uzaklaşılması ve yapılan yürüyüşe yönelik olumsuz bir algı yaratılması söz konusudur.

Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Yorumu: Haberi kimin yazdığı bilgisinde anonimlik söz konusu iken haber fotoğrafını çeken kişinin yer almadığı görülmektedir. Haberde kadınların attığı sloganlara yer verilirken haberin öznesi olan kişilere söz hakkı verilmemesi söz konusudur. Spesifik olarak kadınların konuşmasına yer verilmemesi medya organının duruşunu ortaya koymaktadır. Zira hak odaklı haberciliğin en önemli sorunu kadının görünmez olarak sunulmasıdır.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Haberde eylem yapan kişiler, pasif olarak sunulmaktadır. Diğer taraftan ise haber yapısının basit sözcükler ile oluşturulduğu söylenebilir. Haber metninde nedensel ilişki olarak Mahsa Amini'nin hangi sebeple öldürüldüğü bilgisine yer verilmekteyken protesto öznesi olan kişilerin neden toplandığı ve neden çarşaf yaktığı bilgisinin nedenine açıkça yer verilmemektedir. İşlevsel ilişki içerisinde de bilgiler arası boşluklar olduğu görülmektedir. Mahsa Amini'nin öldürülmesine dair bilgi mevcut iken haberin devamında Kadıköy'de bir grubun toplanması ve çarşaf yakması arasında bir bağlantı eksikliği görülmektedir. Nitekim yakılan çarşaf ile Mahsa Amini'nin başörtüsünden saçı gözüktüğü arasında bir ilişki cümlesine yer verilmemektedir. Bu durumun okuyucunun anlama durumuna bırakıldığı görülmektedir. Diğer taraftan da haberin sonucunda sadece eylemcilerin polislere karşı tutumu sergilenirken protesto sonucunda nasıl bir çözüm önerisi sunulduğu bilgisine de yer verilmediği ifade edilebilir. Referansal ilişki bölümünde temel vurgunun LGBT, başörtüsü ve çarşaf olduğu görülmektedir. Protesto yapan insanların din karşıtı gibi gösterilmesine yapılan vurgu ile toplumsal bellekte dini değerlere yapılan saygısızlık algısının yaratılmasının söz konusu olduğu belirtilebilir. Bu çerçevede hazırlanan haberlerin okuyucu ve haberin tarafları arasında bir önyargı oluşturabileceği yadsınamaz bir gerçektir.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: Haberin sözcük seçimlerinde ayrımcı ve ötekileştirici bir dilin varlığından söz edilebilir. "LGBT bayrağı açıp çarşaf yaktılar" başlığında, kimin açtığına yer verilmeyerek LGBT vurgusu yapılmaktadır. Sözü geçen ifade LGBT bayrağı ve bu görüşü benimseyenlerin din düşmanı gibi gösterilmesine neden olabilmektedir. Diğer yandan; kişiler, eylemler, protestocular, bir grup kadın şeklindeki ifadelerin ötekileştirici diline özellikle vurgu yapıldığı belirtilmelidir. Nitekim haber boyunca ikincil tanımlamalar üzerinden kadın

vurgusu yapılmadan ayrımcılıklı ve ötekileştirici bir dil kullanılmıştır. Haberin öznesi olan kadın yerine görünmez bir varlık ve değersiz olan bir kadın tanımlamasının yer aldığı söylenmelidir. Son olarak Mahsa Amini'nin öldürülmesinin gerekçesi olarak başörtüsünü tam kapatmaması, haber metninde dikkat çeken bir unsurdur. Retorik açısından bakıldığında ise inandırıcı bilgiler ve görgü tanıklarının ifadesine yer verilmezken fotoğraflarda kadının yok sayılması söz konudur. Haber fotoğrafında yer alan pankartta 'İran'da Türkiye'de ve Her Yerde Özgürlük' sloganı ve metinde yer alan özgürlüğe de dikkat çekildiği görülmektedir. Başlıkta sadece LGBT bayrağının açıldığı belirtilmiştir. Ancak fotoğrafa bakıldığında kadınların tuttuğu pankart ve kadın simgesinin göz ardı edildiği söylenebilir. Kısacası haberde çarpıtmaya gidilmiştir.

Haber 3: 27 Eylül 2022: "<https://www.yeniakit.com.tr/haber/orta-parmakci-melek-mossadan-yeni-sov-hadi-oradan-edepsiz-1694205.html>"

Haber Başlığı: "Orta Parmakçı Melek Mosso'dan yeni şov! Hadi oradan edepsiz"

Haber başlığında metnin içeriğine dair bir bilgiye yer verilmediği ilk göze çarpan özelliktir. Sansasyonel bir başlık ile Melek Mosso'ya yönelik olarak okuyucunun zihninde bir ahlak yargısı yaratılmaya çalışılmıştır. Nitekim haber başlığındaki çarpıcılık metnin içeriğine negatif bir tutumla yaklaşılmasına neden olabilir. Dolayısıyla başlıkta ana olaya dair vurgu yapılmadan kişiye yönelik bir nefret tutumuna yer verilmesi, kadın odaklı haberciliğin temeliyle bağdaşmamaktadır.

Haber Girişi: "Ahlaksızlığıyla sürekli olarak gündeme gelen, 'özgürlük' adı altında sahnede bacaklarını açıp orta parmak işareti yapan sanatçı müsveddesi Melek Mosso, yeni bir şova imza attı".

Haber girişinin manşet gibi dikkat çekici olabilmek için kurgulandığı söylenebilir. Melek Mosso'nun kimliği, bedeni ve ahlaki değerleri üzerine inşa edilen haber girişi, olayın ne olduğuna dair bir bilgi içermemektedir. Spotta ana olayın özeti verilmeksizin kesin bir yargıya ulaşılması söz konusudur. Melek Mosso'nun çok önceden sahnesinde tepki olarak yaptığı hareketin gündeme taşınması ve haber metninden bağımsız olarak kurgulanması, manipüle edici bir güce hizmet ettiğini gösterebilir.

Haber Fotoğrafı: Haber fotoğrafında manşetle aynı başlığa yer verildiği görülmektedir. Ancak Melek Mosso'nun bedenine yer verilmemesi haber kuruluşunun

kadına olan bakış açısını ortaya koymaktadır. Haber fotoğrafında olumsuz bir yaklaşım ile eski tarihli ve haberin ana olayından kopuk fotoğraf kullanılması söz konusudur.

Şekil 5.3. Yeni Akit “Orta Parmakçı Melek Mosso’dan yeni şov! Hadi oradan edepsiz”

Ana Olayın Sunumu: “Ahlaksızlığıyla sürekli olarak gündeme gelen, ‘özgürlük’ adı altında sahnede bacaklarını açıp orta parmak işareti yapan sanatçı müsveddesi Melek Mosso, yeni bir şova imza attı. Mosso, İran’da 22 yaşındaki Mahsa Amini’nin ölümünün ardından patlak veren protestolara aklı sıra destek çıkmak için sahnede saçlarını kesti”.

Haberin ana olay sunumunda başlık ve giriş kısımlarında olduğu gibi çarpıtma yoluna gidildiği gözlemlenmektedir. Eski bir haber olayı ile yenisi arasında bir bağlantı kurulamaması haberde kopukluklar ve boşluklar yaratmaktadır. Öte yandan haberin nedenine, nasılına ve ne zaman olduğuna dair bilgilere yer verilmemesi de aradaki eksiklik durumunu ortaya koymaktadır. Melek Mosso’nun Mahsa Amini’ye destek için saçını kestirmesine yönelik tepkisinin şov olarak aktarılması eylemin değersizleştirilmesine neden olabilmektedir. Diğer bir deyişle metnin olumsuz yönlerine odaklanması, haberin asıl amacının görünmez olmasına neden olmaktadır. Ana olayda genel bir bilgi eksikliğinin olması ve nefret söyleminin hakim olması, gazetenin kadına olan bakış açısını açık ve net bir şekilde ortaya koymaktadır. Melek Mosso’nun verdiği hak mücadelesinin göz ardı edilmesiyle eril düşünceye hizmet ettiği söylenilebilir.

Sonuç: “Tutuklu bulunan HDP Eski Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş da İranlı kadınlara güya destek için saçlarını kazıtmıştı”.

Olaylar arasındaki dengesizliğin sonuç bölümünde de devam ettiği görülmektedir. Özgürlükle ilişkili ve haberden uzak olarak Selahattin Demirtaş’a vurgu yapılması söz konusudur. Özetle metnin genelinde çarpıtma yoluyla okuyucuyu olumsuz bir şekilde yönlendirme havası hakimdir.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberde ardalan ve bağlam bilgilerine yer verilmeyerek bilgi eksikliğine gidilmiştir. Başlık, giriş, ana olay ve sonuç bölümlerinde görüldüğü üzere amaçtan sapma durumları mevcuttur. Dolayısıyla haberi okurken soru işaretlerinin oluşması ve kopuşlar yaşanabilmektedir.

Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Yorumları: Haber muhabirinin kim olduğuna yer verilmeksizin olay taraflarının yorumlarına yer verilmediği söylenmelidir. Haberin asıl öznesi olan Melek Mosso'nun söylemlerine yer verilmeyerek haberin tek taraflı bir bakış açısı ile yazılması, ataerkil düşünce sistemini destekler niteliktedir.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Cümle yapılarında aktif bir şekilde eril dilin egemen olduğu belirtilebilir. Melek Mosso ise haberin nesnesi olarak sunularak pasifleştirilmiştir. Olaylar basit ama karmaşık bir yapıdadır. Haberin nedeni gövde bölümünde, Melek Mosso'nun Mahsa Amini olayına aklı sıra destek vermek için saçını kestiği ifadesi ile belirtilmiştir. Haberde temel bir işlevsel ilişki sorunu olduğu söylenebilir. Nitekim eski bir haberden güncel habere geçilmesi (orta parmakçı, Mahsa Amini için saçını kesti, Selehattin Demirtaş saçını kazıttı ifadeleri gibi) aralarında ilişki sorunu olduğunu ortaya koyar. Bu nedenden dolayı karmaşık olduğu söylenebilir. Referansal ilişkide ise, haber metninde ahlaksızlığa vurgu yapılmasıyla kişiye yönelik olarak şiddet dili benimsendiği söylenebilir.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: Haberin genel inşasının kimlik, beden ve ahlak üzerine olduğundan bahsetmiştik. Özellikle sözcük seçimlerinde; edepsiz, sahnede bacaklarını açan, sanatçı müsveddesi ifadeleri bunu desteklemektedir. Diğer taraftan akıl sıra ve sanatçı müsveddesi kelimelerinin kullanılmasının küçümseyici bir yaklaşım olduğu belirtilmelidir. Haberde taraflı olarak kullanılan bu dil ile birlikte kişiye olan negatif bir tutumun varlığından söz edilebilir. Daha ziyade gazetenin kadınlara karşı olan ideolojik tavrının metin içine sözcük seçimleriyle yerleştirildiği söylenmelidir. Nitekim bir hak mücadelesi veren Melek Mosso'nun düşmanlaştırılmasına hizmet eden sözcük seçimleri, haberin merkezinden uzak bir yapıdadır. Haberin retoriğinde fotoğrafın içeriğe uygun olmadığı söylenebilir. Melek Mosso'nun saçını kestiği anların verilmesi yerine eski bir görselinin beden kısmı kesilerek verilmesi, haberin çarpıtma ve manipülasyon yapısının olduğunu ortaya koyar. Bu durumların sonucu olarak da inandırıcı bilgilerin varlığından söz edilemez. Son olarak da görgü tanıklarının ifadesi gibi bilgilere de yer verilmemektedir. Özetle,

Melek Mosso'nun Mahsa Amini'ye destek için verdiği mücadeleye karşı olumsuz bir yaklaşımın haberin geneline hakim olduğu söylenebilir.

Haber 4: 10 Ekim 2022: "<https://www.yeniakit.com.tr/haber/iranda-ozgurluk-icin-sac-kes-turkiyede-ozgurluk-icin-kilini-kipirdatma-1701368.html>"

Haber Başlığı: "İran'da özgürlük için saç kes, Türkiye'de özgürlük için kılını kıpırdatma!"

Alt Başlık: "Başörtüsü yasakçısı eski CHP milletvekili Süheyl Batum'un avukatı çıktı"

Haberin başlığı içeriğe dair olumsuz çıkarım yapılmasına sebebiyet verebilmektedir. Başlıkta olaya dair vurgu yapılmayarak haber öznesinin milliyetçiliğine dair kesin bir yargıya ulaşıldığı görülmektedir. Haber alt başlığında da yine bilgi eksikliği göze çarpan unsurlar arasındadır. Habere konu olan kişinin mesleğinde kimin avukatı olduğu vurgusu yapılmaktadır. Bu durum ana olaydan uzaklaşılmasına ve bağlam kurulmasına engel teşkil edebilmektedir.

Haber Girişi: "Dünyanın en büyük barosu olarak bilinen İstanbul Barosu'nun yeni başkan ve yönetimini belirleyecek Olağan Genel Kurul Toplantısında İlke Çağdaş Avukatlar Grubu Sözcüsü avukat Selin Nakipoğlu, İran'daki protestolara destek için kürsüde saçını kesti. Bu eylemi özgürlük için yapan Nakipoğlu'nun Türkiye'de başörtü yasakçısı Süheyl Batum'un avukatı olması büyük dikkat çekti".

Giriş kısmında haberin özetine dair bilgilere yer verildiği gözlenmektedir. Ancak İran'daki protestoların nedenine yer verilmemesi bilgi akışını bozmaktadır. Diğer taraftan ise Selin Nakipoğlu'nun Süheyl Batum'un avukatı olmasına yapılan vurgu, haberi amacından saptırmaktadır. Ancak burada Batum'un başörtü yasakçısı ile saç kesme eylemi arasında ilişki kurulmaya çalışıldığı söylenebilir. Gazeteci haberde çarpıtma yoluna başvurarak dini bir araç olan başörtüsünü ön plana çıkarmaktadır. Nitekim gazetenin manipülasyon gücü ile asıl olay olan destek mesajının üzerini kapatması söz konusudur.

Haber Fotoğrafı: Habere Selin Nakipoğlu'nun Mahsa Amini'ye destek için saçını kestiği fotoğraf karesi yerleştirilirken başlık da yanına yerleştirilmiştir. Başlığın fotoğrafın yanında yer alması haberdeki destek mesajına gölge düşürmektedir.

Şekil 5.4. Yeni Akit "İran'da Özgürlük için Saç Kes Türkiye'de Kılını Kıpırdatma"

Ana Olayın Sunumu: Genel Kurul Toplantısında İran polisi tarafından gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybeden 22 yaşındaki Mahsa Amini için yapılan protestolara destek vermek amacıyla, İlke Çağdaş Avukatlar Grubu Sözcüsü avukat Selin Nakipoğlu, "İranlı kadınların özgürlük ve laiklik simgesi olmuş Mahsa Amini için bunu yapmak zorundayım. Mahsa Amini için, dünyadaki kadınlarla dayanışma için" diyerek kürsüde saçlarını kesti".

Haberin gövde metninde sadece olayın nedenine odaklanılarak bilgi eksikliğine gidildiği söylenmelidir. Habere konu olan Mahsa Amini'nin İran polisi yerine ahlak polisi tarafından öldürüldüğü bilgisine yer verilmeyerek failin suçunun üzerinin kapatılması düşüncesi metne yerleştirilmiştir. Diğer taraftan ise Nakipoğlu'nun destek mesajına yer verilmesi amacının ne olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç: "Nakipoğlu'nun, 28 Şubat dönemi ve sonrasında başörtülü bayanların dini özgürlüğünü yaşama hakkına karşı çıkan eski CHP milletvekili Süheyl Batum'un avukatı çıkması ise gayet düşündürücü. Özgürlükler için saçını kesen Nakipoğlu'nun başörtüsüne karşı birinin avukatı olması dikkat çekti".

Haber çarpıtma ağırlıklı bir sonuca sahiptir. Nitekim Nakipoğlu'nun kadınlar için verdiği destek mesajı ve saçını kesmesi ile haberin sonucunda yer alan bilgiler arasında bağlantı bulunmamaktadır. Ancak haberi yapan kişi Mahsa Amini'nin başörtüsü yüzünden öldürülmesi ve Selin Nakipoğlu'nun başörtüsü karşıtı olan birinin avukatı arasında bağlantı kurmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Daha ziyade haberci, okuyucuya din üzerinden haberin öznesine (Nakipoğlu'nun din karşıtı olması algısı) karşı bir tavır alması için bu yolu seçmiş olabilir.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberde temel bir bağlam sorunu mevcuttur. Haber öznesi olan avukatın müvekkil bilgileri ile saç kesme eylemi arasında bağlantı kurulmaya çalışılarak çarpıtma yoluna gidilmiştir.

Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Yorumları: Haberin kaynaklarına yer verilmezken haberin öznesi olan Selin Nakipoğlu'nun sözlerine yer verilmektedir.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Cümle yapılarında habere konu olan kişi gövde kısmında aktif olarak yansıtılırken Mahsa Amini ise pasif olarak yansıtılmıştır. Haber genel olarak basit cümleler ile kurgulanırken olaydan kopuk bir şekilde bir avukatın müvekkil bilgilerine yer verilmesi olayı karmaşıklaştırmaktadır. Haberin nedensel ilişkisi destek üzerinedir. İşlevsel ilişkide ise ilk önce Mahsa Amini'nin ölümüne değinilerek Selin Nakipoğlu'nun eylemine geçilmektedir. Ancak sonuç kısmındaki bilgilerin işlevsel ilişkiden kopuk olduğu söylenebilir. Referansal ilişki ilişki ise saç kesme eylemi üzerinedir.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: Haberdeki sözcük seçimlerinde bazı sıkıntılar mevcuttur. Türkiye için kılını kıpırdatma ifadesinde kişinin milliyetçiliğine karşı olumsuz bir tavır söz konusudur. Ahlak polisi yerine İran polisi ifadesinin kullanılması failin bilinçaltında suçsuz olduğu düşüncesini oluşturur. Hayatını kaybeden Mahsa Amini ifadesinde ise ölüm yumuşatılmaya çalışılarak kişinin nedeni bilinmeden öldüğü düşüncesi üretilmektedir. Kadın odaklı haberciliğin tersine bir durumun varlığından söz edilebilir. Zira hak odaklı habercilikte failin suçsuz olarak görülmesi bir ihlal durumunu ortaya koyar. Son olarak başörtü karşıtı cümlesiyle din karşıtı ya da din düşmanlığı üzerinde durulmuştur. Yeni Akit'in tek taraflı olarak kendi eril ideolojisini haber metnine gizlice yerleştirdiği söylenebilir. Haber fotoğrafının başlıkla sunulması eylemi değersizleştirirken inandırıcı bilgilerdeki eksiklikler de habere taraflı bir şekilde bakılmasına neden olmaktadır.

5.2. Milliyet “Mahsa Amini” Haberlerinin Makro ve Mikro Analizi

Haber 1: 21 Eylül 2022: “[İran Başkonsolosluğu önünde 'Mahsa Amini' protestosu - Güncel Haberler Milliyet](#)”

Haber Başlığı: “İran Başkonsolosluğu önünde ‘Mahsa Amini’ protestosu”

Alt Başlıklar: “BANA SPOR YAPMAYA İZİN VERMEDİLER”

“SÖYLEYECEK SÖZÜM KALMADI”

“ÖZGÜRLÜK İSTİYORUZ”

Haber başlığında olayın içeriğine dair bir çıkarım yapılmaktadır. Ancak protestoyu kimin yaptığının belirtilmemesi soru işaretlerine neden olabilmektedir. Alt başlıklarda eylemi yapan kişilerin söylemlerine yer verilmektedir.

Haber Girişi: “İran'da Mahsa Amini'nin şüpheli şekilde ölümü, İstanbul'daki İran Başkonsolosluğu önünde protesto edildi. Eylemde İranlı kadınlar saçlarını kesti”.

Haber girişinde bilgi eksikliği söz konusudur. Nitekim olayın nerede gerçekleştirildiği verilirken ne zaman olduğu bilgisine ulaşılamamaktadır. Mahsa Amini'nin kim tarafından ve neden öldürüldüğü bilgisinin verilmeyerek failin yani Ahlak Polisi ifadesinin gizlenmeye çalışıldığı görülmektedir.

Haber Fotoğrafı: Haberin fotoğrafında bir araya gelen kadınların kestikleri saçları ellerinde tuttukları ana yer verilmiştir. Fotoğrafı başlığa uygun şekilde oluşturulduğu gözlemlenmektedir. Daha ziyade kadınların Mahsa Amini olayında mücadele yöntemi olarak belirledikleri saç ve çarşaf imgesine vurgu yapıldığı görülmektedir. Haberde kullanılan diğer bir fotoğrafta ise (kaynakça bölümündeki linkte yer almaktadır) Mahsa Amini posterini tutan kadınlar ve çarşaf yakma eylemlerine yer verilmiştir. Bu iki fotoğrafın kadın odaklı habercilik noktasında önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Kadın görünürlüğü açısından fotoğrafta kadınlara yer verilmesi bu araştırma için önemli bir yere sahiptir.

Şekil 5.5. Milliyet “İran Başkonsolosluğu önünde ‘Mahsa Amini’ protestosu”

Ana Olayın Sunumu: “İran'da polis tarafından gözaltına alındıktan sonra geçen cuma günü hayatını kaybeden 22 yaşındaki Mahsa Amini'nin ölümü İran Başkonsolosluğu önünde protesto edildi. Fatih Ankara Caddesi önünde toplanan

kadınlar, Mahsa Amini için dünya genelinde yapılan eylemlere destek vererek saçlarını kesti”.

“İran'da spor yapması engellendiği için Türkiye'ye geldiğini söyleyen Meryem adlı kadın, "Ben İran'da yaşayamadım. Kadın olarak yaşayamadım, sporcu olarak yaşayamadım. Bana spor yapmaya izin vermediler. Çünkü bir kadıyım. Bizim kızımızı 22 yaşında öldürdüler çünkü bizim gibi giyinmek istedi" diye konuştu”.

Haberin ana olay sunumunda girişte olduğu gibi enformasyon eksikliğine gidilmiştir. Mahsa Amini'yi öldüren Ahlak polisi yerine İran polisine yer verilmesi ve öldüren kişinin bir polis olduğuna vurgu yapılmaması gazetenin habere bakış açısını ortaya koymaktadır. Bu kadının öldürülme nedenini hafifletmek anlamına gelmektedir. Nitekim Mahsa Amini'nin başörtüsünden saçısının gözükmemesi nedeniyle öldürüldüğü gerekçesinin verilmemesi, kadın eylemlerinin nedeninin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla eylemin nedeninin anlaşılması için olayın arka planındaki bilgilerin eksiksiz olması gerekmektedir. Haberin devamında ise kadınların Mahsa Amini için desteklerine ve söylemlerine yer verildiği görülmektedir. Kadın odaklı habercilik kapsamında kadının odağa yerleştirilmesi önemlidir. Haber içerisinde eril düşünce kendini gösterse de kadın merkezli bir yapısının olduğu ifade edilebilir.

Sonuç: “Basın açıklaması sonrası yürümek isteyen kadınlara izin verilmedi”.

Haberin sonuç bölümünde kadınların yürüyüşünün kim tarafından engellendiği verilmeyerek boşluk yaratılmıştır. Öte yandan haberin taraflı bir sonucu olduğu söylenebilir. Haberin genelinde baskı uygulayan erkeklere yer verilmemektedir.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberin öncesine dair Mahsa Amini'nin öldürülme nedenine yer verilmemesi metne dair kopukluk oluşturmaktadır. Sonrasına dair ise kadın eylemlerine yer verildiği görülebilmektedir.

Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Yorumları: Haberi ortaya çıkaran DHA muhabirlerine yer verilirken olay tarafları olan kadın söylemlerine de yer verilmektedir.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Haber cümleleri genel olarak aktif yapıdadır. Kadınların haber öznesi olarak sunulduğu görülmektedir. Öte yandan cümle yapıları basit bir şekilde oluşturulurken ardalın bilgisinde karmaşıklık olduğu

söylenbilir. Haberin nedensel ilişkileri sorunludur. Nitekim Mahsa Amini'ye destek için verdikleri mücadele aktarılırken Amini'nin neden öldüğü bilgisine yer verilmemiştir. Nitekim bu durum saç kesme ve çarşaf yakma eyleminin okuyucu tarafından anlaşılmasına yol açabilir. İşlevsel ilişki içerisinde art arda gelen bilgiler ile haber olayı çerçevelenmiştir. Mahsa Amini'nin öldürülmesi, kadın eylemleri ve sözleri belirli bir sıra ile aktarılmıştır. Referansal ilişkide temel ilginin saç kesme eylemleri üzerine olduğu söylenebilir.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: Haberin sözcük seçimlerinde genel bir sorun gözükmemektedir. Ancak İran polisi ifadesinin kullanılarak 'Ahlak Polisi' ifadesinin kullanılmaması eril düşüncenin varlığını ortaya koymaktadır. Bu da Amini'nin ölüm nedeni ve failinin üzerinin kapatılmaya çalışıldığını göstermektedir. Diğer taraftan hayatını kaybetti kelimesi ile haberin yumuşatılmaya çalışıldığı görülmektedir. Milliyet'in ataerkil düşünce sistemini metin içine yerleştirdiği söylenmelidir. Haber fotoğrafı, inandırıcı bilgiler ve tanık ifadeleri ise haber içine yerleştirilmiştir.

Haber 2: 30 Eylül 2022: "[Ağlatan destek - Magazin Haberleri - Milliyet](#)"

Haber Başlığı: "Ağlatan destek"

Haber başlığında duygulara hitap edilerek dikkat çekicilik esas alınmıştır. Ancak haberin içeriğine dair genel bir ifadeye rastlanılmadığı görülmektedir. Diğer yandan ise haberde ara başlık bulunmamaktır.

Haber Girişi: "Hande Yener, Kuruçeşme'de verdiği konserde, İran'da öldürüldüğü iddia edilen Mahsa Amini için saçını kesti ve gözyaşına hakim olamadı".

Haber girişinde Hande Yener'in Amini için saçlarını kestiği bilgisine yer verilirken eksik bilgiler ortaya çıkmaktadır. Ana olaydan önce giriş bölümünde Mahsa Amini'nin ölüm nedenine açıkça yer verilmemesi buradaki saç kesme eyleminin arka planının anlaşılmasına yol açabilmektedir. Öte yandan mevcut desteğin dramatize edilerek okuyucuya aktarılması ilgi odağını Mahsa Amini konusundan uzaklaştırmıştır. Daha genel bir ifadeyle ise haber girişinin magazinsel bir şekilde inşa edildiği söylenebilir.

Haber Fotoğrafı: Haber fotoğrafında Hande Yener'in Mahsa Amini için saçını kestiği anlara yer verilmiştir. Fotoğraf kullanımında kadın görünürlüğü ve desteğinin yerleştirilmesi mevcut konunun önemini ortaya koymaktadır.

Şekil 5.6. Milliyet “Ağlatan destek”

Ana Olayın Sunumu: “Hande Yener, Demirören Medya Grubu medya sponsorluğunda ve Poll Production by Polat Yağcı organizasyonu ile gerçekleşen Paraf Kuruçeşme Açık hava Sahnesi’nde, hayranlarıyla buluştu. Şarkıcı, İran’da başörtüsü takma kurallarına uymadığı gerekçesiyle rejim güçleri tarafından gözaltında öldürüldüğü iddia edilen Mahsa Amini’ye destek verdi. Yener, ‘Sen Ağlama’ eserini seslendirirken, saçını kesti ve ağladı”.

Gazetenin diğer haberlerinde olduğu gibi bu haberinde de Mahsa Amini’nin ölümüne dair kesin bir yargıya varıldığı görülmektedir. Nitekim olayın arka planında kimin öldürdüğü bilgisine yer verilmeyerek iddialar üzerinde durulduğu görülmektedir

Sonuç: “Şarkıcı, “Bu gece özgürlüğü için savaşan bütün kadınlara gelsin... İran’da hayatını kaybeden kadınlarımız için... Dünyadaki kadınlara özgürlük diliyorum. Yüzümüz gülse de içimiz kan ağlıyor. Sadece yaşar gibi rol yapıyoruz. Bizi kadın ve erkekler olarak ayırt eden insanlar utansın. Erkekler de bizi destekliyor. Biz bir arada mutluyuz. Umarım tüm dünyanın desteğiyle bu son olur” dedi”.

Haberin sonuç kısmında ise Hande Yener’in sahneden Mahsa Amini için destek mesajlarına yer verilmiştir. Nitekim haberde Yener’in sözlerinin direkt olarak açık ve net bir şekilde verilmesi ortaya konulan desteğe dair olumlu bir çıkarım yapılabilmesine olanak sağlamaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberde ardalan ve bağlam bilgisinde eksiklikler olduğu söylenebilir. Mahsa Amini’nin kim tarafından öldürüldüğünün verilmemesi

eksiklik yaratabilmektedir. Buna karşılık Hande Yener'in saç kesme eyleminin mevcut duruma verdiği destek ile bağlam kurulmuştur.

Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Yorumları: Haberde kaynak bilgisine yer verilmezken haberin ana karakteri olan Hande Yener'in yorumlarına yer verilmiştir.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Haber cümlelerinde aktif olarak haberin öznesi kadındır. Genel haber cümleleri basit bir şekilde inşa edilmiştir. Buna karşılık haberin nedensel ilişkisi Mahsa Amini'ye destek üzerine kurulurken işlevsel ilişkiler de birbirini tamamlayan bir şekilde haberin gövdesine yerleştirilmiştir. Referansal ilişkinin ise dramatize edilerek ağlatan destek üzerine kurulduğu söylenebilir.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: Haberde ağlatan destek ifadesi ile dramatize yoluna gidilmiştir. Bu durum, duygulara hitap edilmesine ve verilen desteğin görünmez olmasına neden olabilmektedir. Rejim güçleri ifadesiyle haberde eril bir tahakkümün kurulmaya çalışıldığı söylenebilir. Haberin retoriğinde fotoğrafının kadın odaklı olması ve haber yazma kurallarına uyulması, inandırıcılığın artmasına olanak sağlamaktadır.

Haber 3: 11 Ekim 2022: "[İranlı akademisyen Akhavan Cebelitarık'ı geçti: Kulaçlar Mahsa için - Son Dakika Haberler Milliyet](#)"

Haber Başlığı: "İranlı akademisyen Akhavan Cebelitarık'ı geçti: Kulaçlar Mahsa için"

Alt Başlık: "Onun gibiydim"

Haber başlığında sansasyonellikten uzak bir şekilde içeriği anlatan unsurlara yer verilmiştir. Alt başlıkta ise haber öznesinin sözlerine yer verildiği görülmektedir. Nitekim kadın odaklı habercilik anlayışının temelinde olan mücadele ve özne olarak kadının varlığından söz edilebilir.

Haber Girişi: "İran'ın başkenti Tahran'da yaşayan 22 yaşındaki Mahsa Amini, 13 Eylül'de kadınların saçlarını ve kollarını tamamen örtmesini gerektiren ahlak yasalarını çiğnediği gerekçesiyle dövülerek öldürülmüştü".

Haber girişinde bilgi eksiklikleri mevcuttur. Haberin temel sorularının karşılık bulmadığı (5N1K) söylenebilir. Buna karşılık haber girişinde Mahsa Amini'nin

öldürülmesinin hatırlatıldığı görülmektedir. Ancak hak haberciliğinin görmezden gelindiği söylenebilir. Gazetecinin tarafsızlığı yerini kesin ifadeler ile taraflı bir konuma taşımaktadır. Zira Mahsa Amini'nin kim tarafından öldürüldüğü bilgisinin verilmemesi söz konusu olayın arka planındaki kişinin korunmaya çalışıldığı ya da gizlenmeye çalışıldığı algısını yaratabilmektedir. Diğer taraftan ise şiddet biçiminin açık bir şekilde haber metnine yerleştirilmesi okuyucunun zihninde şiddetin meşru hale gelmesine sebep olabilir. Daha ziyade haber metninin gövdesine yönelik olumsuz çıkarımlar yapılmasına neden olabilir. Dolayısıyla haber girişinin ideolojik temsiller doğrultusunda oluşturulduğu söylenebilir.

Haber Fotoğrafı: Haber fotoğrafında hak haberciliğine aykırı bir tutum olmaksızın özne olarak kadın gösterilmektedir. Haberin internette yayınlanması ve internet haberlerinin manipüle edici² özelliğinin söz konusu olduğu düşünülürse bu haberde arka planda yer alan bayrağın ne bayrağı olduğu bilinmemektedir. Dolayısıyla haber fotoğrafında her ne kadar hak haberciliğiyle ilgi bir sorun gözükme de bayrak noktasında akılda bir şüphe yaratabilmektedir.

Şekil 5.7. Milliyet “İranlı akademisyen Akhavan Cebelitarık’ı geçti: Kulaçlar Mahsa için”

Ana Olayın Sunumu: “Dünyanın her yerinden yükselen protestolara İstanbul’da yaşayan akademisyen İranlı Prof. Dr. Raha Akhavan’dan da destek geldi. Dünyanın en zor deniz geçişleri olarak kabul edilen Okyanusun Yedilisi’nin ikinci parkurunu tamamlayan Akhavan, 24 Eylül’de Cebelitarık Boğazı’nı yüzerek geçti. Bu başarıyı gösteren ilk İranlı kadın olan Akhavan, İran bayrağı ve İran yayraklı bonesiyle “İran halkının şerefine adıyorum” yazılı pankart açtı”.

² Fotoğraf güçlü bir kitle iletişim aracıdır. Haber fotoğrafları bir takım mesajları bünyesinde barındırır. Propaganda yapmak ve kamuoyu yaratmak için fotoğrafların üzerinde ekleme, çıkarma ya da birleştirme gibi manipülatif teknikler kullanılabilir (Korkmaz, 2014: 27).

Haberde ana olayın sunumunda temel bilgilere yer verilerek Raha Akhavan'ın başarısı üzerinde durulduğu ve başarısını İran'a adadığı konusuna değinilmiştir. Buna karşılık ise Mahsa Amini'nin öldürülmesi hususuna vurgu yapılmadığı görülmektedir. Nitekim haberin asıl amacı olan desteğin nedenine yer verilmemesi, okuyucunun bu mesajı anlamamasına yol açabilir. Ancak ana olayda haberin öznesinin kadın olması hakların gözetildiğini göstermektedir.

Sonuç: “Akhavan, Avrupa kıtasının en güneyindeki Tarifa'den girdiği denizde 5 saat 46 dakika kulaç atarak 16 km geçerek Afrika kıtasındaki Fas-Tingitana kıyılarına ulaştı. Tahran'da büyüdüğü için Mahsa'nın gittiği metro istasyonunda çok bulunduğunu, götürüldüğü karakola gittiğini ve okulu Tahran Şerif Teknik Üniversitesi'nin büyük protostolara sahne olduğunu belirten Akhavan, şunları dedi”

Haberin sonucu bir kadının başarısı üzerine inşa edilerek onun söylemleri ile noktalanmıştır. Haberin girişinde fail Ahlak polisine yer verilmeyerek üzerinin kapatılmaya çalışılması ana olay ve sonuç kısmında kendisini göstermemektedir. Bu da görece olarak haberin kadını ön olana çıkardığını ortaya koymaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haber metninin ardalan bilgisinde Mahsa Amini'nin öldürülmesine ilişkin eksiklik olsa da bağlam bilgisi arasında ilişkinin açık ve net olduğu söylenebilir.

Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Yorumları: Haber kaynağı muhabire yer verilirken olay tarafı olan akademisyen bilgilerine de açık ve sorunsuz bir şekilde yer verilmiştir.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Haberde kadının cümle yapısında özne olarak sunulduğu ve eylemi kendisinin yaptığı bilgilerine yer verilmiştir. Cümle yapıları ise temel olarak basit iken giriş kısmının arka planının net olmaması karmaşıklığa neden olabilmektedir. Haberde gösterilen desteğin nedensel ilişkisi 'Mahsa Amini için' olarak belirlenmiştir. İşlevsel ilişkide ise sıralı bir şekilde Akhavan'ın yüzme başarısı habere yerleştirilerek devamında destek mesajına yer verilmiştir. Referansal ilişkinin ise Mahsa Amini üzerine kurulduğu söylenebilir.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: Haberde giriş bölümünün kelime seçimlerinde olumsuz bir tavır sergilendiği söylenebilir. Nitekim ahlak yasalarını çiğnedi için cümlesinde Mahsa Amini'nin kasten yasaları çiğnediği algısı yaratılmaktadır. Gazetecinin bir yargıç gibi kesin hüküm verme durumu, habere karşı

negatif bir tutumla yaklaşılmasına neden olabilmektedir. Diğer taraftan şiddet yöntemi olan dövülerek ifadesinin kullanılması hak haberciliğine ters düşmektedir. Daha genel bir söylemle haberde şiddet biçiminin detayına yer verilmesi şiddetin meşru hale gelmesine neden olabilir. Bu sebeplerdendir ki haberde kullanılan sözcük seçimlerinin altında erkek egemen bir zihniyetin varlığından bahsedilebilir.

Haber 4: 12 Kasım 2022: “[İranlı sporculardan protestolara destek - Son Dakika Milliyet](#)”

Haber Başlığı: “İranlı sporculardan protestolara destek”

Haber başlığından açık ve net bir şekilde çıkarım yapılamamaktadır. Başlıkta; kime ve neden bir destek verildiği ya da neyin protestosunun yapıldığı bilgisine odaklanılmaması, haberin okumasına yönelik dikkat çekiciliğini göz ardı etmektedir. Buna karşılık haberde alt başlığa yer verilmemiştir.

Haber Girişi: “İran’da Mahsa Amini’nin ahlak polisince gözaltına alındığı sırada hayatını kaybetmesinin ardından ülkede başlayan protesto gösterileri devam ederken, sporcuların eylemlere desteği de arttı”.

Milliyet’in haberlerinde genel olarak girişlerde bir bilgi eksikliği ve habere yönelik olarak yumuşatma yoluna gidildiği söylenebilir. Nitekim analiz edilen önceki haberlerde olduğu gibi Mahsa Amini’nin gözaltına alındığı sırada öldürüldüğü bilgisine yer verilirken kimin yaptığı bilgisine ve hangi gerekçe ile sunulduğu bilgisine yer verilmemiştir.

Haber Fotoğrafı: Haberde bir adet fotoğraf kullanılmış olup mevcut fotoğrafta kadın sporcuların arkada erkeklerin ise onların önünde olduğu görülmektedir. Fotoğrafın ulusal bir basından alındığı bilgisi kaynak üzerinde yazılmıştır. Haberin öznesi olan kadın, fotoğraf bölümünde erkeklerin arkasında değersizleştirilmiştir. Söz konusu fotoğrafta erkeklerin önde olması ve kadınların arkada yer alması kaynağın bakış açısına dair bilgi vermektedir. Buna karşılık kadınların ödülleri göstermesi ve başörtüsünü çıkararak Ghasemi’nin tepkisi fotoğrafta yer almıştır.

Şekil 5.8. Milliyet “İranlı sporculardan protestolara destek”

Ana Olayın Sunumu: “Son olarak İran’ın milli okçusu Parmida Ghasemi, başkent Tahran’daki Basra Körfezi Kupası okçuluk müsabakasının ardından madalya töreninde başörtüsünü çıkardı. Dereceye giren diğer sporcularla birlikte ödül töreni için kürsüye çıkan Ghasemi’nin başörtüsünü çıkarması üzerine törendeki bazı seyirciler de okçuya alkışlarıyla destek verdi.

Ana olayda kadın başarısının temel alınması, kadın merkezli haber inşasının varlığını göstermektedir. Girişteki bilgi eksiliklerinin bu bölümde açıklığa kavuşturulduğunu söylemek yerinde olabilir. Ancak burada milli okçu Parmida Ghasemi’nin neden başörtüsünü çıkardığı vurgusu yapılmamıştır. Sözelimi Mahsa Amini ve İranlı kadınlar vurgusunun yapılmaması ortaya konulan destek eylemine yönelik çıkarım yapılamamasına neden olabilmektedir. Aterkil düşüncenin aksine daha liberal bir tutumun haber metninde okuyucuya aktarıldığı düşünülebilir.

Sonuç: “İran’ın su topu takımı da geçtiğimiz günlerde Tayland’daki bir yarışmada milli marşa eşlik etmeyerek gösterilere destek vermişti”.

Haberin sonucunda ise başka haber olayı ile güncel haber arasında bağlantı kurulmuştur. Nitekim kurulan bu bağlantı kadınların ortaya koyduğu desteklerin çoğunlukta olduğunu göstermektedir.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haber girişinde her ne kadar sorunlu bir yapı olsa da haberin genelinde ardalan ve bağlam bilgisinin sorunsuz olarak metin içine yerleştirildiği söylenebilir.

Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Yorumları: Haberın nerden alındığı bilgisi olmamakla birlikte olay taraflarının söylemlerine yer verilmediği görülmektedir. Nitekim haberde kaynak kullanılmaması gazetecilik etik kodlarının ihlal edildiğini göstermektedir. Haberde haberin öznesi olan sporcunun söylemlerine

ise yer verilmemiştir. Nedeni ise haber konusunun geçtiği yerin İran olması ve yönetimin kadına karşı olan ahlak tutumlarıdır.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Cümle yapılarında eylemi yapan kişilerin pasif bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Buna karşılık haber basit bir zemine dayandırılmıştır. Nedensel ilişkilerde Mahsa Amini'nin öldürülmesinden kaynaklanan bir probleme yer verilmemesi gösterilen başörtüsü eyleminin amacını sorunlu hale getirmiştir. İşlevsel ilişkiler bölümünde, Amini'nin öldürülmesinden sporcuların eylemlerine kadar olan süreç haber metnine yerleştirilmiştir. Referansal ilişkide ise ilgi sporcuların desteği üzerine yoğunlaştırılmıştır.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: Sözcük seçimlerinde genel bir sporcu kimliği vurgulaması yapılmaktadır. Haberin mikro ölçekte inandırıcılığında kaynak kullanılmaması sorun teşkil etmektedir. Daha ziyade haberi kimin yazdığı, hangi bakış açısıyla yazdığı gibi bilgilerin yer almaması haberin objektifliğini sorgulanır hale getirebilmektedir.

5.3. Bianet “Mahsa Amini” Haberlerinin Makro ve Mikro Analizi

Haber 1: 19 Eylül 2022: [“Türkiye’deki İranlı kadınlar siyah çarşaflarını yaktı - bianet”](#)

Haber Başlığı: “Türkiye’deki İran’lı kadınlar siyah çarşaflarını yaktılar”

Alt Başlık: "Yobazların fikirleri saçlarımızın tellerinde boğulacak"

Haber başlığı içeriğin ne olduğuna dair bilgi vermektedir. Nitekim sorun temelli başlıktan uzak bir şekilde ana konuya vurgu yapıldığı görülmektedir. Öte yandan alt başlık ana metinden bir alıntı ile birlikte oluşturulmuştur. Haberde kadınların eylemlerindeki söylemlerine yer verilmesi çözüm arayışı bilinci ile hareket edildiğinin göstergesidir. Nitekim özne olarak kadınların kendi ağızlarından çıkan söylemlere yer verilmesi görünürlüklerini arttırmaktadır.

Haber Girişi: “Protestolara destek veren Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu da İstanbul Valiliği önünden İran Konsolosluğu’na doğru sloganlarla yürüdü. İran’da Mahsa Jına Amini’nin öldürülmesinin ardından İran’da başlayan protestolara, İranlı kadınlar İstanbul’un İran Başkonsolosluğu önünden destek verdi”.

Haber girişinde sorun temelli bir giriş yerine İranlı kadınların göstermiş olduğu eylemlerin amacına vurgu yapılmıştır. Girişte uyulması gereken 5N1K sorularının

yanıtlarına ulaşılmaktadır. Bianet'in hak bilinciyle hareket etmesi haberin giriş kısmında ilginin kadınların destekleri üzerine olduğunu göstermektedir. Haberde olayın arka planı haberin sonunda 'ne olmuştu?' kısmında verilerek sunulmuştur. Dolayısıyla dikkat çekilen ana nokta destek üzerinedir. Kadın odaklı habercilik kapsamında bu haberde gazetenin tutumu, çözüm odaklı bir şekilde kadın görünürlüğünün artırılması üzerinedir. Daha ziyade girişte içeriğe dair temel bir özet bilginin haber metnine yerleştirildiği görülmektedir.

Haber Fotoğrafı: Haber fotoğrafında kadınların verdiği mücadele açık bir şekilde görülmektedir. Mahsa Amini'nin öldürülmesini protesto eden kadınlar ellerindeki pankartlarla birlikte fotoğrafta yer almaktadır. Nitekim mücadele yöntemi olarak kadının ön planda yer alması hak haberciliğinin önemli konularından biridir.

Şekil 5.9. Bianet "Türkiye'deki İran'lı kadınlar siyah çarşaflarını yaktılar"

Ana Olayın Sunumu: "*Duvar'dan Ferhat Yaşar*"ın haberine göre, İranlı kadınlar, Mahsa Amini'nin fotoğraflarıyla 'diktatöre ölüm', 'Jin jiyān azadi' ve 'kahrolsun İran hükümeti' sloganları atıyor. İran'da zorunlu olan siyah başörtüsünü yanlarında getiren kadınlar, önce yaktı sonra yere atarak ezdi. Protestolara destek veren Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu da İstanbul Valiliği önünden İran Konsoloslugu'na doğru sloganlarla yürüdü".

Haberde gazetecinin tarafsız olarak açık bir şekilde ve eksiksiz bir şekilde bilgileri yorumlamadan aktardığı görülmektedir. Olumsuz bir tavırdan uzak olarak haberde; kadınların eylem içerisindeki sloganlarına yer verilmesi ve başörtülerini yakarak ezmeleri gibi bilgilerin yer alması soruna dair düşünce sistemini ortaya koymaktadır. Nitekim haberde kadınların tepki çekici sloganlar ile birlikte sorunlarına çözüm arayışı içinde oldukları gösterilmiştir. Haberin bu bölümünde Mahsa Amini'nin ölümüne ilişkin olumsuz bilgilere yer verilmeyerek mevcut probleme

yönelik ne yapıldığı vurgusu yapılmaktadır. Daha genel bir ifadeyle ise olumsuz bilgilerin detaylarının sonda verilmesi haberde çözüm odaklı olmaya önem verildiğini göstermektedir. Bianet'in haber sorunlarını ele alış biçimi ve haberin öznesini ilgi merkezine yerleştirmesi, kadın odaklı habercilik temelli olduğunu gösterebilmektedir.

Sonuç: “İran İstanbul Başkonsolosluğu önünde düzenlenen basın açıklamasında Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Genel Sekreteri Fidan Ataselim konuştu. Ataselim, şöyle dedi: İran bize çok uzak diye düşünmeyin. Bizler mücadele edeceğiz, bu gidişatı durduracağız. İran'daki rejimi kendilerine rehber edinenler bilsin ki bizler kıyafet dayatmasının olmadığı laiklik için mücadele edeceğiz. Sonuna kadar direneceğiz. Türkiye'de de çokça baskıyla karşılaşıyoruz”.

Haberin sonucunda Mahsa Amini'ye destek olan platformun sözlerine yer verilmektedir. Gazeteciliğin eril düşüncesinin aksine burada kadın temelli bir yapının oluşturulduğu söylenebilir. Haberde kadın sorunun tarafsız olarak yansıtılması mevcut konunun önemine yapılan vurguyu ortaya koymaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberin ardalan ve bağlam bilgisi Mahsa Amini üzerinedir. Ancak burada diğer analiz edilen haberlerin aksine yapılan eylemin amacına dair detayların sayfanın en son bölümünde yer verildiği görülmektedir.

Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Yorumları: Haberde kaynak bilgilerine; fotoğrafı çeken ve haberi kimin yaptığına dair bilgiler eksiksiz olarak yer almaktadır. Olay taraflarının söylemlerine ise yer verildiği görülmektedir.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Haber cümlelerinde haberin öznesi aktif olan kadındır. Cümleler ise basit bir şekilde okuyucunun anlayabileceği şekilde kurgulanmıştır. Haberin nedensel ilişkisi Mahsa Amini'nin öldürülmesinin ardından öldürülmesine ilişkin protestolar üzerine kuruludur. İşlevsel ilişkide ise bilgiler; Amini'nin öldürülmesi, kadınların sloganları ve son olarak da kadın platformunun sözleri şeklinde sırasıyla açık bir şekilde yer almaktadır. Haberin referansal ilişkisi ise sloganlar ve çarşaf yakma üzerinedir.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: Haberin sözcük seçimlerinde İran'lı kadınlar ve siyah çarşaf vurgusu ile Mahsa Amini'nin İran'da öldürülmesine ilişkin gönderme yapılmıştır. Nitekim Mahsa Amini' İran'da başörtüsünden saçları gözüktüğü gerekçesiyle öldürülmüştü. Habere konu olan kadın mücadelesi fotoğrafta

da net bir şekilde gösterilmektedir. Buna karşılık gazetecilik kodlarının gözetilerek inandırıcı bilgilerin yer aldığı söylenebilir.

Haber 2: 29 Eylül 2022: “[Türkiyeli kadın ve LGBTİ+ sinemacılar İran’daki protestolara destek - kadın-lgbti \(bianet.org\)](https://bianet.org)”

Haber Başlığı: “Türkiyeli kadın ve LGBT+ sinemacılar İran’daki protestolara destek”

Haber başlığında yer alan bilgiler içeriğe dair çıkarım yapılmasına olanak sağlamaktadır. Haberin ana olayında kadınların protestolarına yer verildiği anlaşılabilmektedir.

Haber Girişi: “Türkiyeli sinemacı kadın ve LGBT+’lar İran’da süren protestolara destek için video yayınladı”.

Haber girişinde bilgi eksikliği göze çarpmaktadır. Haberde desteğin kime ve ne amaçla verildiği bilgisinin verilmemesi kopukluk ortaya koymaktadır. Yukarıda yer alan analizlerde de bahsedildiği üzere haber girişinde 5N1K kuralındaki eksiklikler göze çarpmaktadır. Nitekim haberdeki odak desteğe çekilmek istense de İran’daki protestoların nedenine yer verilmemesi arada anlam boşluğu yaratabilmektedir.

Haber Fotoğrafı: Haberde başlıkla uyumlu bir fotoğraf kullanılmıştır. Bir taraftan protestolara destek veren kadınların fotoğraflarına yer verildiği görülmektedir. Fotoğrafta dikkat çeken bir diğer fotoğraf ise Mahsa Amini’nin saçlarına ithafen saç fotoğrafı üzerine ‘Türkiye’li kadınlar İran’lı kadınların yanında’ yazılmasıdır. Fotoğrafta saç sembolünün desteklerin ana vurgusu olduğu çıkarımı yapılmaktadır.

Şekil 5.10. Bianet “Türkiyeli kadın ve LGBT+ sinemacılar İran’daki protestolara destek”

Ana Olayın Sunumu: “İranlı yönetmenler Bahman Ghobadi ve Asghar Farhadi, Jina Mahsa Amini'nin "ahlâk polisi" tarafından öldürülmesinin ardından İran'da başlayan protestolara destek çağrısı yaptı. Yönetmenlerin çağrısının ardından Türkiye'deki sinemacılar Türkçe, Kürtçe ve İngilizce çağrı içeren bir imza kampanyası başlattı. Türkiyeli kadın ve LGBTİ+ sinemacılar ise dün (28 Eylül) İranlı kadınlarla ve İran halklarıyla dayanışma içinde olduklarını gösterdikleri videolar yayınlamaya başladı”.

Haberin girişinde her ne kadar protestoların nedenine yer verilmese de ana olay bölümünde bu bilgiye yer verildiği görülmektedir. Ancak detaylara yer verilmeyerek ilgi odağının Türkiye'deki destekler üzerine olduğu söylenebilir. Haberin gövde kısmında haber kurallarına uyularak başlatılan kampanya ve dayanışma videolarının neden çekildiği bilgilerine kolaylıkla ulaşılabilmektedir. Buna karşılık ise haber sonunda Mahsa Amini'ye destek veren sanatçıların adlarına yer verilerek bir kadın sanatçının saçlarını kestiği videoya ve altına yazdığı mesaja yer verilmiştir. Sözgelimi haber olumlu bilgilerle okuyucuya aktarılarak çarpıtmadan uzak bir şekilde ele alınmıştır. Muhafazakar medyanın aksine Bianet'in genel tutumunun kadın görünürlüğüne önem vererek çözüme dair üretilen bilgilere yer vermek olduğu söylenebilir. Hak odaklı habercilikte hak ihlalleri üzerine bir anlayışın değiştirilmesi amaçlanırken diğer taraftan ise haberin özne olarak kadın üzerine kurulması amaçlanmaktadır. Örneğin bir erkek tarafından öldürülen bir kadının haber metinlerinde dramatize edilerek sunulmasındansa olaydan sonra öldürülen kadın için verilen mücadelenin ve çözüm önerilerinin önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Dolayısıyla bu haberin genel bilgilerinde olay sonrası neler yapıldığı bilgilerine yer verilmesi hak haberciliğinin göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberde ardalan ve bağlam bilgilerinin açık ve net bir şekilde metne yerleştirildiği söylenebilir. Haberin öncesi ve sonrası arasında bağlantı kurularak sinemacıların olaya bakış açıları yansıtılmıştır.

Haber Kaynakları ve Olay Tarafları: Haber kaynakları haberde Bia Haber Merkezi olarak yer alırken olay taraflarından bir sanatçının sözlerine yer verilmiştir.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Haberin cümle yapılarında kadın aktif olarak yer alırken cümleler basit ve yalın bir şekilde okuyucuya aktarılmıştır. Haberde nedensel ilişki Mahsa Amini'nin öldürülmesiyle bağdaştırılmıştır. İşlevsel

ilişki ise birbiriyle bağlantılı bir şekilde haber metninde yer almaktadır. Dolayısıyla; Mahsa Amini'nin öldürülmesi, protestonun başlaması için çağrı yapan ve çağrıya cevap veren kişiler ve sonucunda saç kesme videosu ile haberde tamamlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Haberin referansal ilişkisi ise Türkiye'deki sinemacılar, Mahsa Amini ve destek üzerine kuruludur.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: Sözcük seçimlerinde ana vurgu olumlu bilgiler ışığında kadın odaklıdır. İranlı kadınlar, Türkiye'li kadınlar, LGBTİ+ sinemacılar söylemleriyle haber metninin inşa edildiği görülmektedir. Diğer bir deyişle kadın, haberin öznesi olarak sözcüklerde yer almıştır. Haber retoriğinde ise fotoğraf ve inandırıcı bilgiler eksiksiz olarak sunulmuştur.

Haber 3: 21 Eylül 2022: "[Kadınlardan Mahsa Amini için eylem - bianet](#)"

Haber Başlığı: "Kadınlardan Mahsa Amini için eylem"

Alt Başlık: "Bu ateş hakkımızı yok sayanlara karşı"

Bianet'in diğer haberleri gibi haber başlığında olumlu bir bilgi aktarım ile kadın eylemleri odak noktası haline getirilmiştir. Nitekim sorun odaklıdan çok çözüm odaklı bir bakış açısıyla haber başlığının atıldığı söylenebilir. Diğer taraftan ise alt başlıkta eylemi yapan kadın söylemlerine yer verilmiştir.

Haber Girişi: Çok sayıda kadının katıldığı eylemde 'Laik ülke özgür beden' dövizleri açıldı. Kadınlar Mahsa Amini ve İranlı kadınların direnişi için temsilen ateş yaktı".

Haber girişinde yapılan eylemde Mahsa Amini için ateş yakıldığı ifadesiyle eylemde açılan döviz arasında ilişki kurulduğu görülmektedir. Haberde protesto nedenin açıklanmaması bilgi eksikliğini ortaya çıkarmaktadır. Nitekim girişte mücadele yönteminin ağırlık bastığı gözlemlenmektedir. Ancak kadın bakış açısıyla girişin oluşturulduğu söylenebilir.

Haber Fotoğrafı: Haberde kadın merkezli bir bakış açısı ile fotoğrafta eylemi yapan kadınlara yer verilmiştir.

Şekil 5.11. Bianet “Kadınlardan Mahsa Amini için eylem”

Ana Olayın Sunumu: “Kadın Savunma Ağı, İran’da Kürt kadın Mahsa Amini’nin “ahlak polisleri” tarafından katledilmesini dün gece (20 Eylül 2022) Gezi Parkı’nda “Bir dakika dur hayatı durdur” şiarıyla eylemiyle protesto etti. Çok sayıda kadının katıldığı eylemde, “Laik ülke özgür beden” dövizini açıldı. Kadınlar Mahsa Amini ve İranlı kadınların direnişi için temsilen ateş yaktı”.

Haberin gövde metninde 5N1K kuralındaki bilgiler eksiksiz ve olumlu bir şekilde habere yerleştirilmiştir. Eylemde Mahsa Amini’nin öldürülmesine ilişkin açılan döviz bilgilerinin haberde yer alması konunun önemine dikkat çekilmek istendiği göstermektedir. Ana ana akım habercilik anlayışının tersine Bianet’in genel tutumunun kadın bakış açılarını habere yerleştirmek yönünde olduğu belirtilebilir. Nitekim kadınların eylem içindeki söylemlerine haber içerisinde yer verilmesi haber öznesinin kadın olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan haberde okuyucuya negatif bir bilgi aktarımı değil pozitif bir bilgi akışının sağlandığı söylenebilir. Ayrıca kadın mücadelesinin baskın olarak yansıtılması mevcut konunun önemini ortaya çıkarmaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere kadın odaklı habercilik anlayışı çerçevesinde Mahsa Amin’in öldürülmesinden sonra kadınların eylemleri, protestoları ve söylemlerinin nasıl ve hangi bakış açısıyla yazıldığı önem kazanmaktadır. Dolayısıyla bu haber içerisinde bilgilerin çözüm odaklı bir şekilde metne yerleştirildiği belirtilebilir. Hak haberciliğinin insan temelli bir yapısının olduğundan bahsetmiştik. Bianet’in genel habercilik anlayışında da; kadınları merkeze yerleştirmesi, kadın seslerini duyurması ve görünürlüğüne önem verilmesi vardır. Sonuç kısmında ise kadınların söylemlerine verilmiştir.

Ardalan Bilgisi ve Bağlam: Haberde ardalan ve bağlam bilgisi Mahsa Amini ve kadınların eylemleri üzerinedir. Ardalan bilgisi ise haberin en son bölümünde yer almaktadır.

Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Yorumları: Haberın kaynağı olarak Jinnews'e atıfta bulunulurken kadın söylemleriyle de haber desteklenmektedir.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Haberın konusu olan eylemlerde kadının aktif bir konumda cümleye yerleştirildiği söylenebilir. Diğer taraftan enformasyon ise basit bir şekilde okuyucuya yalın bir üslupla aktarılmıştır. Haberde nedensel ilişki Mahsa Amini üzerinedir. İşlevsel ilişki ise bağlantılı bir şekilde haber metnine yerleştirilmiştir. Ayrıca referansal ilişki ise kadınlar, eylem, laiklik, özgürlük ve haklar üzerine kuruludur.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: Haber sözcüğünde kullanılan direniş ifadesi ile kadınların mücadelelerine vurgu yapılmıştır. Ateş yakma sözcüğüyle ise direnişin yöntemine vurgu yapılmıştır

Haber 4: 30 Eylül 2022: [“Yaşam ve özgürlük artık Jina Mahsa Amini'nin zülüfleriyle örülüyor” - biamag \(bianet.org\)](https://www.bianet.org/bia/yaşam-ve-özgürlük-artık-jina-mahsa-amini-nin-zülüfleriyle-örülüyor)”

Haber Başlığı: “Yaşam ve özgürlük artık Jina Mahsa Amini'nin zülüfleriyle örülüyor”

Alt Başlık: “Özgürlük evrensel temel bir haktır”

Haberde dikkat çekici bir başlığa yer verildiği söylenebilir. Alt başlıkta da haberdeki kadın söylemlerinden bir bilgiye yer verilmektedir.

Haber Girişi: “İran'da “ahlak polisi” tarafından gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybeden Amini'nin öldürülmesiyle ilgili açıklama yapan 412 sanatçı, edebiyatçı ve aydın, “Çok iyi biliyoruz ki direnişçi kadınlar, mücadeleleri ile karanlığın sonunu getirecektir” dedi”.

Haber girişinde özet bilgilere yer verilmiştir. Haber girişinde Mahsa Amini'nin kim tarafından ve neden öldürüldüğü bilgisine yer verilmesi yapılan açıklamaya destek niteliği taşımıştır. Diğer haberlerde olduğu gibi Bianet bu haberinde de olayın arkasında detayları en sonda ‘Ne olmuştu’ kısmında vererek ilgi odağını kadın sorununa yöneltmiştir.

Haber Fotoğrafi: Haberde protesto eden kadınların Mahsa Amini'nin resimlerini ellerinde tuttıkları fotoğraflara yer verilmiştir. Nitekim haber başlığı ile orantılı olarak fotoğrafta kadın ağırlıklı bir seçim yapıldığı görülebilmektedir.

Şekil 5.12. Bianet “Yaşam ve özgürlük artık Jina Mahsa Amini'nin zülüfleriyle örülüyor”

Ana Olayın Sunumu: “412 sanatçı, edebiyatçı ve aydın, 13 Eylül'de İran'da "ahlak polisi" tarafından gözaltına alındıktan sonra komaya giren ve üç gün sonra hayatını kaybeden Jina Mahsa Amini'nin öldürülmesiyle ilgili ortak açıklama yaptı. Yurttaşlar, Amini'nin ölümünün ardından başlayan protestolara desteklerini dile getirdikleri ve Kürtçe, Türkçe ve İngilizce yayınlanan açıklamada, ‘Yaşam ve özgürlük artık Jina'nın zülüfleriyle örülüyor" dedi’ ”.

Haberin girişinde olduğu gibi ana olayda da Mahsa Amini odaklı bir bilgi aktarımı söz konusudur. Nitekim ortak bir açıklama üzerine kurulu bu haberde kişilerin kimliklerine dair bilgilerle 5N1K kuralına uyulduğu görülmektedir. Haberin gövde kısmında bilgilerin kadın dayanışması temelli bir şekilde inşa edildiği söylenebilir. Ancak haber girişinde verilmeyen ölüm detayının burada açıkça verilmesi hak odaklı haberciliğin tersine bir durumdur. Daha genel bir şekilde sorun ve desteğe dair bilgilerin arka planda kalmasına neden olabilir. Öte yandan ise haberin devamında yani sonuca doğru açıklama yapan kadınların söylemlerine doğrudan eksiksiz bir şekilde yer verilmesi, haberde kadın sorunun ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Söylemlerin haber metnine yerleştirilmesi haberin çözüm odaklı dilini de ortaya koymaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberin ardalan ve bağlam bilgisi diğer analizlerde olduğu gibi ahlak polisi tarafından öldürülen Mahsa Amini üzerine inşa edilmiştir.

Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Yorumları: Haberde kaynak bilgileri yer alırken olay tarafları olan 412 yurttaşın ortak açıklamasına yer verildiği görülmektedir.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Diğer haberlerde olduğu gibi bu haberde de kadının aktif olarak cümle yapılarına yerleştirildiği söylenebilir. Buna karşılık olarak cümle yapılarının basit ve kolay anlaşılabilir bir şekilde olumlu bir dille oluşturulduğu belirtilebilir. Haberin işlevsel ilişkileri de art arda gelen bilgilerle tamamlayıcı bir şekilde okuyucuya sunulmuştur. Öte yandan referansal ilişki yaşam ve özgürlük üzerine kurulmuştur.

Sözcük Seçimi ve Haber Retoriği: Haberde kullanılan yaşam ve özgürlük sözcüklerinin insan haklarına gönderme niteliği taşıdığı söylenebilir. Mahsa Amini'nin ölümü ile ilişkilendirilerek kullanılan bu sözcükler olumlu bir şekilde haber metnine yerleştirilmiştir. Ancak hayatını kaybetti ifadesiyle ölme nedeninin hafifletilmesi gibi bir algı yaratabilmektedir. Ayrıca haberin retoriğinde fotoğraf ve inandırıcı bilgiler kadın merkezlidir.

5.4. Sözcü “Mahsa Amini” Haberlerinin Makro ve Mikro Analizi

Haber 1: 27 Eylül 2022: [“Kadınlar Amini için saçlarını kesti - Son dakika haberleri – Sözcü \(sozcu.com.tr\)”](#)

Haber Başlığı: “Kadınlar Amini için saçlarını kesti”

Alt Başlıklar: “KADIN DAYANIŞMASI SINIR TANIMAZ”

“BİZ BU ZİHNİYETİ YAKINDAN TANIYORUZ”

“300 KADIN SAÇLARINI KESTİ AMİNİ TABLOSUNA İĞNELEDİ”

Haberin ana başlığında kadınların bir amaç için saçlarını kestiği vurgusu yapılarak içeriğe dair bilgi aktarımı sağlanmıştır. Alt başlıklarda kadın söylemlerinin baskın olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle kadınların dayanışma mesajlarının olumlu bilgiler ışığında okuyucuya sunulduğu söylenebilir. Başlıklarda dikkat çekilmek istenen konu Mahsa Amini'ye yöneliktir.

Haber Girişi: “Muğla'nın Bodrum ilçesinde bugün akşam düzenlenen törende yaklaşık 300 kadın İran'da öldürülen 22 yaşındaki Mahsa Amini için eylem yaptı, isyan etti. Saçlarını keserek Amini tablosuna tutturarak kadınlar, tabloyu Kadın Ağacı'na astı”.

Haber girişinde 5N1K kuralı ile içeriğe dair özet bir bilgi verildiği görülmektedir. Kadınların neden bir araya geldiklerinin gerekçesinin sunulması, haberin içeriğine dair bir çıkarım yapılmasına olanak sağlamaktadır. Girişteki temel

vurgunun kadın mücadelesi üzerine olması ve dikkatlerin kadın eylemlerine çekilmesi, gazetenin kadına bakış açısını yansıtmaktadır. Daha ziyade kadın odaklı haberciliğin özelinde bir giriş olduğu söylenebilir.

Haber Fotoğrafı: Haberde kadın eylemlerinin gösterildiği fotoğraflara yer verilmiştir. Kadınların saç kesme ve pankart açma eylemlerinin yer aldığı fotoğraflara yer verilmesi haberin içeriğiyle desteklenmiştir. Nitekim fotoğraflardaki saç kesme eyleminin bakış açısında eril düşünceden uzak bir yapının olduğu görülmektedir.

Şekil 5.13. Sözcü “Kadınlar Amini için saçlarını kesti”

Ana Olayın Sunumu: “İran’da 22 yaşındaki Mahsa (Jina) Amini’nin “Başörtüsü kurallarına uymadığı” gerekçesiyle gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesi nedeniyle Muğla’nın Bodrum ilçesindeki Kadın Ağacı önünde bugün eylem ve basın açıklaması yapıldı. Bodrum Kadın Dayanışma Derneği, Bodrum Kent Konseyi, 2017 Bodrum Yurttaş İnsiyatifi ve Bodrum Kadın Platformu tarafından düzenlenen eyleme aralarında Bodrum’da yaşayan ve turist olarak ilçeye gelen İranlılarında bulunduğu yaklaşık 300 kadın eyleme katıldı”.

Haberin ana olayında girişteki bilgilere dair detayların aktarıldığı söylenebilir. Nitekim yapılan eylemin gerekçesinin belirtilmesi haberdeki eylemin arka planının anlaşılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Ancak Mahsa Amini’nin kim tarafından öldürüldüğü bilgisinin verilmemesi haberde eksiklik ortaya koymaktadır. Daha ziyade haberde faile yer verilmemesi üstünün kapatılması algısını yaratabilmektedir. Buna karşılık ise haberdeki bilgilerin kadın bakış açısıyla gövde metnine yerleştirildiği görülebilmektedir. Haberin gövde metninde kadınların Türkçe, Farsça ve İngilizce şeklindeki sloganlarına da yer verilmiştir. Sloganların konusunun; ‘kadın dayanışması, erkek şiddetine karşı isyan, Mahsa Amini isyanımızdır, devlet elini bedenimden çek’ şeklinde olması ve bu bilgilerin haber metninin çerçevesini oluşturması da söz konusu

bakış açısını destekler niteliktedir. Buna karşılık haberde “İranlı bir erkek turist İngilizce ve Farsça yaptığı konuşmada Amini ve O’nun gibi kadınlar özgürlük istedikleri için öldürüldüler, hepimizin tüm dünyadaki kadınların özgür olmasını istiyoruz” şeklindeki konuşmasıyla erkeklerin söylemlerine yer verilmesiyle eylemde eşit bir tutum sergilendiği söylenebilir. Haberin devamında ise kadınların mücadele söylemleri bilgisine yer verilmiştir. Dolayısıyla haberde yer alan bilgilerin olumlu bir tavırla kadın odaklı habercilik kapsamında ele alındığı söylenebilir. Ayrıca haberde yer alan sloganlara ya da söylemlere yer verip vermemek haberi yapan kişi ve haberi redakte eden kişilerin gazetecilik politikalarına bağlıdır. Bu nedendir ki haberin kadın sorunu ve mücadele yöntemlerine dair detaylı bilgi içermesi kadın görünürlüğüne olan tutum ve tavrını ortaya koymaktadır.

Sonuç: “Eylem ve basın açıklamasına katılan kadınlar daha sonra saçlarını keserek kadınların yaptığı Amini tablosunun üzerine çengelli iğne ile saçlarını tutturarak Bodrum Kadın Ağacı’na astılar. Eylem sessizce sona erdi”.

Haber saç kesme ve Kadın Ağacı vurgusu ile sonlandırılmıştır. Sonuç kısmı haberin giriş ve ana olay sunumunun destekleneceği bir şekilde kurgulanarak okuyucuya aktarılmıştır. Haberin genel tutumunun kadın odaklı olması ve tarafsız olması durumunun, sonuç bölümünde de gösterildiği söylenebilir.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberde ardalan ve bağlam bilgisinin eksiksiz olarak okuyucuya sunulduğu görülmektedir. Kadın eylemlerinin arka planına değinilmesi habere konu olan olayın anlaşılması açısından önemlidir. Buna karşılık bağlam ise Mahsa Amini, kadınlar ve saç kesme üzerine kurulmuştur.

Haberde Kaynak Kullanımı ve Olay Taraflarının Yorumları: Haberin kaynağı metnin içerisinde yer alırken olay tarafları olan kadınların sözlerine de detaylıca yer verilmiştir. Haberin etik kodlarına dikkat edilerek haber bilgileri sorunsuz bir şekilde okuyucuya aktarılmıştır.

Sentaktik ve Mikro Çözümleme: Haberin öznesi kadın olarak sunulmuştur ve kadının aktif olduğu cümlelere yer verilmiştir. Cümle yapıları ise basit bir şekilde açık, net ve yalın bir şekilde inşa edilmiştir. Buna karşılık nedensel ilişki Mahsa Amini’nin üzerine kurulmuştur. İşlevsel ilişkinin ise birbirini tamamlayan cümleler ile oluşturulduğu söylenebilir. Daha genel bir ifadeyle haberde; Mahsa Amini’nin öldürülme nedeni, olayın gerçekleştiği yer ve kadınların eylemlerine detaylıca yer

verilmesi işlevsel ilişkinin düzenli olarak gösterildiğini ortaya koymaktadır. Son olarak ise referansal ilişki; Mahsa Amini, saç kesme, kadın ağacı ve dayanışma üzerine kurulmuştur.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: Haberdeki sözcük seçimlerinde eril bir dilden uzak olunduğu belirtilebilir. Nitekim kadınların saç kesme eyleminin sıklıkla ve olumlu bir şekilde yer alması söz konusudur. Dolayısıyla kadın sorununa dair gösterilen mücadelenin yöntemi ve Mahsa Amini'nin öldürülme gerekçesine ithafen sözcük seçimlerinin oluşturulduğu söylenebilir. Ancak analiz edilen diğer haberlerin bazılarında olduğu gibi burada da hayatını kaybetti ifadesinin kullanılması söz konusu olan Mahsa Amini'nin ölüm nedeninin hafifletilmesine neden olabilmektedir. Genel bir ifadeyle öldürülme olayının, magazinleştirilme havasında sunulması hak haberciliğinin tersine bir durumdur. Son olarak ise retorikte fotoğraf kullanımları ve inandırıcı bilgiler eksiksiz olarak haberde yer almıştır.

Haber 2: 2 Ekim 2022: "[Türkiye'de Mahsa Amini eylemi - Son dakika haberleri – Sözcü \(sozcu.com.tr\)](#)"

Haber Başlıkları: "Türkiye'de Mahsa Amini Eylemi" (1)

"MERSİN'DE KADINLAR SAÇINI KESTİ" (2)

"Samsun'da Göstericiler Gözaltına Alındı"(3)

Alt Başlıklar: "ŞİDDET SINIR TANIMIYOR"

"EN AZ BİN KİŞİ TUTUKLANDI"

"HER YERDE ÖZGÜRLÜK İSTİYORUZ"

Haberin içeriğinde ana başlığın genelleştirme üzerine kurulduğu görülmektedir. Türkiye geneli ifadesi ile haberde birden fazla şehirdeki eylemlere değinileceği bilgisi yer almıştır. Dolayısıyla haber içerisinde yer alan ikinci başlık ise Mersin'deki kadınların eylemleridir. Başlıklarda temel vurgu Mahsa Amini ve kadınların saçlarını kesme eylemleridir. Daha ziyade içeriğe dair çıkarımlar yapıldığı söylenebilir. Bunlara ek olarak yer alan üçüncü başlıkta ise haberin içeriğine dair net bir çıkarım yapılamamaktadır. Ayrıca haberin üç başlık altında sunulmasının nedeni ise üç ayrı şehirde gerçekleşen eylemlere yer verilmesidir. Ancak haberin sunumu aynı içerikte yer almıştır. Alt başlıkların Mersin'de gerçekleşen eylemlere yönelik atıldığı

söylenbilir. Burada ise kadın söylemlerinden alıntılarla ara başlık atılmıştır. Başlık bilgilerinin ise olumlu bir tavırla oluşturulduğu söylenebilir.

Haber Girişleri: “Türk ve İranlı kadınlar, İran polisi tarafından gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybeden 22 yaşındaki Mahsa Amini için sokağa çıktılar...” (Türkiye’de Mahsa Amini Eylemi).

“Mersin’de buluşan kadınlar, İran’ın başkenti Tahran’da öldürülen Mahsa Amini, için eylem yaptı. Yapılan basın açıklamasında, “Dünyanın her yerinde özgürlük mücadelemize devam edeceğiz” vurgusu yapıldı. Eyleme katılan katılan bazı kadınlar şeriatı protesto etmek için saçlarını kesip yere attı (Mersin’de kadınlar saçını kesti)”.

“Samsun Kadın Dayanışması çatısı altında Atakum ilçesi sahilinde bir araya gelen grup, ellerinde Türkçe ve Persçe yazılı dövizler açtı, basın açıklaması yapmak istedi”(Samsun’da Göstericiler Gözaltına Alındı).

Birinci başlığın girişinde Mahsa Amini’nin nasıl öldürüldüğü bilgisine yer verilerek kadınların eylemlerinin arka planına gönderme yapılmıştır. Ancak haberin özet bilgisinden çok içeriğe dair konunun ne olduğu bilgisine yer verildiği söylenebilir. İkinci başlıkta da aynı şekilde kadınların ne için ve nerede buluştukları bilgisine yer verilerek kadınların söylemleriyle dikkat çekici bir giriş oluşturulduğu söylenebilir. Aynı zamanda kadınların saçlarını kestikleri noktasında bilgilerle haberin ana olayına kısa bir özet giriş yapılmıştır. Haber girişi tarafsız bir şekilde objektiflik ilkeleriyle oluşturulmuştur. Nitekim haberi yazan kişinin yorumlarından uzak bir şekilde bilgilerin aktarıldığı belirtilmelidir. Haberin üçüncü başlığı altında yer alan Samsun ilindeki haberin girişinde ise kadınların neden bir araya geldiği bilgisine yer verilmemesi mevcut olan olayın arka planının anlaşılmasında engel teşkil etmektedir.

Haber Fotoğrafi: Haberin birinci başlık altındaki fotoğrafında kadınların eylem esnasındaki pankartlarına ve gösterilerine yer verilirken ikinci başlık altındaki fotoğrafında ise kadınların Mahsa Amini için açtıkları pankartlara ve saç kesme eylemlerine yer verilmiştir. Nitekim haber fotoğraflarının kadın odaklı olması ve başlıklarla bağlantılı olarak seçilmesi söz konusu haber anlatısının ön plana çıkmasına destek olmaktadır. Fotoğrafların kadın merkezli olması hak haberciliği hususunda değer kazanmaktadır. Dolayısıyla gazetenin habere bakış açısının fotoğraflarda ve ana olayda yansıtıldığı söylenmelidir. Bu çalışma içerisine eklenmemiştir ancak üçüncü haber başlığı altında da kadınların gözaltına alındığı bir fotoğrafa yer verilmiştir.

Haber fotoğrafına etik olmaması nedeniyle çalışmada yer verilmemesinin nedeni haberde polislerin yüzlerine açıkça yer verilmesidir.

Şekil 5.14. Sözcü “Türkiye’de Mahsa Amini Eylemi”

Şekil 5.15. Sözcü “Mersin’de Kadınlar Saçlarını Kesti”

Ana Olayların Sunumu: “Kadıköy’deki Eminönü İskelesi önünde toplanan kadınlar, ‘İran’da, Türkiye’de ve her yerde özgürlük’ yazılı pankart açarak sloganlar attı. ‘Erkek şiddetine hayır. Tacize, tecavüze hayır’ diye bağırarak kadınlar, ellerinde “İran’da katledilen kadınlar mücadelemizde yaşıyor” dövizleri taşıdı. Polis, alanda toplanan kalabalığın etrafında önlem aldı. İranlı bir kadının dans gösterisinin ardından açıklama yapan kadınlar, ‘Kadın olduğumuz için şiddet görüyor, katlediliyor. Biliyoruz örgütlenen bu şiddete karşı tek çözüm, sınır tanımayan kadın dayanışmasında, kurtuluş ortak mücadelemizde’ dediler”. (Başlık 1)

“Mersin’de buluşan kadınlar, İran’ın başkenti Tahran’da öldürülen Mahsa Amini, için eylem yaptı. Yapılan basın açıklamasında, “Dünyanın her yerinde özgürlük mücadelemize devam edeceğiz” vurgusu yapıldı. Eyleme katılan katılan bazı kadınlar şeriatı protesto etmek için saçlarını kesip yere attı. Mersin Kadın Platformu üyeleri kadınlar, merkez Yenişehir ilçesi Alanya Sokağı girişinde toplandı. “Hepimiz Mahsa

Amani'yiz” ve “İran'da Türkiye'ye isyanı büyütüyoruz” pankartı açan kadınlar, şeriata kurban giden genç kadının posterlerini taşıdı”. (Başlık 2)

“Polis, gruba izinsiz gösteri nedeniyle dağılmaları uyarısında bulundu. Slogan atmaya başlayan gruba müdahale eden polis, 12si kadın, 13 kişiyi gözaltına aldı. Eğitim Araştırma Hastanesinde alınan sağlık raporlarının ardından 13 kişi polis merkezine götürüldü”.(Başlık 3)

Birinci başlığın ana olayın sunumunda giriş bilgisinin detaylıca açıklamalarına yer verilmiştir. Genel olarak haberin gövde metninde kadın ifadelerine yer verildiği ve tepki niteliinde saçlarını kestikleri bilgisine yer verildiği görülmektedir. İkinci başlık altında yer alan ana olayda ise yine aynı şekilde kadın söylemlerine ağırlık verilerek haber metninin çerçevesiyle söylenebilir. Nitekim bu haberin devamında kadınların eylemde yer alan ifadeleri baskın bir şekilde ve doğrudan verilmiştir. Gazetenin ilk haberinde olduğu gibi bu haberinde de kadın merkezli bir bakış açısını yansıtmaması, kadın merkezli habercilik anlayışının kapsamı içerisinde yer almaktadır. Kadın ifadelerinin değiştirilmeden aktarılması ve okuyucuya bu bilgilerin olumlu bir şekilde sunulması, gazetecinin etik kodlarının tutumunu ortaya koymaktadır. Daha genel bir ifadeyle kadın odaklı haberciliğin hedefinde mevcut problemin sürekli olarak sorunlu bir habercilik anlayışıyla sunulması değil, probleme dair ne yapıldığı bilgisi yani çözüm arayışlarının nasıl yansıtıldığı hususu vardır. Dolayısıyla bu haber içerisinde kadının ideolojik bakış açılarına yer verilerek hak merkezli bir anlayış benimsendiği söylenebilir. Haberin üçüncü başlığı altında ise ana olayda kişilerin neden gösteri düzenlediği bilgisine yer verilmemesi haberi anlaşılabilir kılmaktadır.

Sonuçlar: “İranlı kadınların da konuşmalarının ardından sloganlar atan gruptan bir kadın saçını kesti. Kalabalığa çok sayıda erkeğin de destek verdiği görüldü”.

“Polisin çevrede güvenlik eylemi aldığı eyleme katılan bazı kadınlar, saçlarını kesip yere atarak protesto gösterisinde bulundu. Eylem olaysız sona erdi”.

Sözcü'nün ilk haberinde olduğu gibi bu haberinde de erkeklerin desteğine yer verilmiştir. Ancak haberde erkeklerin de eyleme destek verdiği bilgisinin verilmesi, görece olarak gazetenin eril bir düşünce sistemini içinde barındırdığını göstermektedir. Aynı zamanda iki başlıkta da kadınların saç kesme eylemleriyle sonlandırılmıştır. Üçüncü haberde ise sonuç bilgisi ana olay ile birlikte sunularak kadınların polis merkezine götürüldüğü bilgisine yer verilmiştir.

Ardalan ve Bağlam Bilgileri: İki haberde de ardalan ve bağlam bilgisi Mahsa Amini ve kadınların bir araya gelmesi ve saç kesme üzerinedir. Ancak iki haberde de Mahsa Amini'nin öldürülmesinin arkasında yatan nedenin yüzeysel olarak verilmesi kadınların saç kesme eyleminin anlaşılmasına neden olabilmektedir. Nitekim analiz edilen diğer haberlerde gerekçenin başörtüsü ve saç üzerine kurulu olması bilgisinin burada yer almadığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla buradaki eksiklik okur açısından enformasyon boşluğu yaratabilir. Üçüncü haber de ise yukarıda da değinildiği üzere bir bilgi eksikliği ile ardalan ve bağlam bilgisine yer verilmemiştir. Kadınların neden bir araya gelerek gösteri düzenledikleri bilgisine yer verilmemesi haberde bağlam sorunu olduğunu ortaya koymaktadır.

Haberde Kaynak ve Olay Taraflarının Yorumlar: Haberleri kimin inşa ettiği bilgisine ulaşamazken olay tarafları olan kadınlara yer verilmiştir. Bu bilgilerin doğrudan tırnak işaretleriyle verilmesi haberin kanıtlanabilirliği açısından önem kazanmaktadır. Kaynakça bölümünde haberin detaylarında olay taraflarının söylemlerine ulaşılabilir. Ancak üçüncü haberde olay taraflarına yer verilmemiştir.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Haberin cümle yapılarında kadın aktif bir şekilde metne yerleştirilmiştir. Haberin öznesi kadındır. Ancak üçüncü haberde pasif bir kadın sunumu vardır. Buna karşılık ise cümle yapıları kolay anlaşılabilir bir şekilde basittir. Bölgesel uyumda yer alan nedensel ilişki ise temel olarak Mahsa Amini'nin öldürülmesi üzerine kuruludur. Buna karşılık üçüncü başlık altındaki haberde nedensel ilişki sorunu mevcuttur. İşlevsel ilişkiler ilk iki haberde de tamamlayıcı bir şekilde kadın ifadeleriyle oluşturulmuştur. Ancak üçüncü haberde göstericiler üzerine kurulmuştur. Referansal ilişki; Mahsa Amini, saç kesme, özgürlük ve kadın dayanışması üzerine inşa edilmiştir.

Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği: İlk haberde Mahsa Amini'nin İran polisi tarafından öldürülmesi sözcüğünde İran polisi ifadesinin kullanılması eksik bir bilgiyi ortaya koymaktadır. Haberde daha liberal bir tutum ile ahlak polisi yerine İran polisinin kullanılması ve genelleme yapılması olay failinin üzerinin kapatılmaya çalışıldığı şeklinde algılar yaratabilmektedir. Öte yandan ikinci haberdeki şeriat sözcüğüyle mevcut yönetim sistemine atıf yapılmıştır. Bu haber analizinde de hayatını kaybetti sözcüğünün seçildiği görülmektedir. Bunlara ek olarak haberde kullanılan diğer sözcük seçimleri, kadınların dayanışması ve özgürlük mesajların üzerine

kurulmuştur. Üçüncü haberde ise göstericiler, bir grup şeklindeki ifadeler haber öznesinin görünmez ve değersizleştirilmesi anlamına gelmektedir. Son olarak haber retorğinde fotoğraflar haberle uyumlu ve kadın odaklıyken haber kaynağının verilmemesi inandırıcılığının sorgulanmasına neden olmaktadır.

Haber 3: “5 Ekim 2022”: “[Fransa’da ünlü kadınlar, İran’a destek için saçlarını kesti - Kültür-Sanat haberleri – Sözcü \(sozcu.com.tr\)](#)”

Haber Başlığı: “Fransa’da ünlü kadınlar, İran’a destek için saçlarını kesti”

Başlığın içeriğe dair olumlu bilgiler eksenin oluşturulduğu söylenebilir. Haber başlığının sansasyonellikten uzak bir şekilde hak temelli atıldığı söylenebilir. Nitekim haberin başlığı olumsuz bilgilerden uzak bir şekilde olumlu bir destek üzerine kurulmuştur.

Haber Girişi: “Fransa’da 50’den fazla ünlü kadın, bir video kampanyası kapsamında, Mahsa Amini için sokağa çıkan İranlı kadınlara destek amacıyla saçlarını kesti”.

Haber girişinde özet bilginin, Fransa’daki kadınların amaçları etrafında oluşturulduğu belirtilmelidir. Nitekim girişteki bu bilgilerin gazetecinin yorumlarından uzak olması gövde metnine dair tarafsız yaklaşılmaya olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla buradaki temel dikkat noktası kadınların destekleridir. Diğer haberlerde olduğu gibi özet bilgiler ana olay bölümünde detaylandırılarak anlatılmıştır.

Haber Fotoğrafı: Fotoğraf, haberin konusu olan destek videolarının görüntüsü alınarak metne yerleştirilmiştir. Kadınların saç kesme eylemleri haberin konusuyla bağdaşmaktadır. Söz konusu fotoğraf haberin ana konusu olan videodan bir ekran görüntüsü ile haberde yer almıştır.

Şekil 5.16. Sözcü “Fransa’da ünlü kadınlar, İran’a destek için saçlarını kesti”

Ana Olayın Sunumu: “İran'da başörtüsünü düzgün takmadığı gerekçesiyle gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybeden 22 yaşındaki Mahsa Amini için gösteriler sürerken, ünlü Fransız kadın oyuncular ve müzisyenler de protestolara saçlarını keserek destek verdi”.

Haberin ana olay sunumunda ana vurgu kadınların vermiş olduğu destek üzerinedir. Nitekim gazetenin genel yapısında kadın görünürlüğüne dair bilgilerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Olayın tarafsız bir şekilde bilgilere yorum katılmadan okuyucuya aktarıldığı söylenebilir. Bunlara ek olarak haberin devamında kampanyaya destek veren kadınların isimlerine yer verilmesi, kadın görünürlüğüne atıf olarak nitelendirilebilir.

Sonuç: “Özgürlük için Saçlar etiketli video bu sabah Instagram'da paylaşıldı. Videoda İranlı kadın sanatçı Gamdom'un Çav Bella şarkısı versiyonu eşliğinde “Mahsa'nın hayatını kaybettiği 16 Eylül'den bu yana kadınların öncülüğünde İran halkı hayatları pahasına mücadele ediyor” ifadeleri dikkat çekti”.’

Haberin sonucunda yer alan Gamdom Çav'ın ifadelerinin habere yerleştirilmesi mevcut desteğin anlaşılmasına destek olmaktadır. Daha ziyade Sözcü'nün kadını ön plana çıkaran kadın ifadelerini merkeze alması, söz konusu olan Mahsa Amini'nin öldürülmesine ilişkin tutum ve tavırlarını ortaya koymaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberin ardalan bilgisinde Mahsa Amini'nin öldürülmesine ilişkin eksik bir bilgi göze çarpmaktadır. Nitekim haberde kadınların saçlarını kesmesinin nedeni olarak Mahsa Amini'nin öldürülmesi verilirken kim tarafından öldürüldüğü bilgisine yer verilmemiştir. Haberdeki bu eksiklik Mahsa Amini'nin failinin görünmez olmasına neden olmaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere failin haber metnine yerleştirilmemesi gizlenmeye ya da korunmaya çalışıldığı algısını yaratmaktadır. Farklı bir yaklaşımla Sözcü'nün her ne kadar Mahsa Amini'ye destek haberlerini kadın bakış açısıyla aldığı görülse de gizli bir eril düşünceyi içerisinde barındırdığını söylemek yerinde olabilir. Bunlara ek olarak da bağlam kadınların destekleri üzerine kurulmuştur.

Haberde Kaynak Kullanımı ve Olay Taraflarının Yorumları: Haberde kaynak olarak Sözcü'ye işaret edilirken olay taraflarından sanatçı Gamdom Çav'ın sözlerine atıf yapılmıştır. Buna ek olarak haber metninin içerisinde yer alan videoda kadınların yorumları gözükmemektedir.

Sentaktik Çözümleme ve Bölgesel Uyum: Kadın cümle yapılarında aktiftir. Cümle yapıları ise basit ve yalındır. Haberin nedensel ilişkisi Mahsa Amini üzerine olup işlevsel ilişkiler bütünlükçü bilgilerden oluşmaktadır. Referansal ilişki ise analiz edilen haberlerdeki gibi destek, saç kesme ve Mahsa Amini ekseninde oluşturulmuştur.

Sözcük Seçimi ve Haber Retoriği: Haberin sözcük seçimleri kadın bakış açısıyla ve olumlu bir şekilde metne yerleştirilmiştir. Habere konu olan olay ve söylemler hikâyeleştirilmeden ya da dramatize edilmeden okura sunulmaktadır. Ancak haberlerdeki genel sorun hayatını kaybetti ifadesinin kullanılmasıdır. Haber retoriğinde ise genel bir eksikliği göze çapmamaktadır. Bunlara ilaveten inandırıcı olması açısından haberin içerisinde kadınların videosu yer almıştır.

Araştırmanın bu bölümünde dört haber sitesi üzerinden kadınların hak mücadelelerinin, eylemlerinin medyada nasıl yansıtıldığı incelenmiştir. Haber başlıklarından haber girişlerine, haber fotoğraflarından haberde ana olay sunumuna kadar olan bir dizi unsur bu bölümde makro ve mikro olarak eleştirel bir perspektiften incelenmiştir.

Bu kapsamda Yeni Akit'in Mahsa Amini'ye destek veren kadınların hak eylemlerini değersizleştirerek sunduğu gözlemlenirken Milliyet'in ise göreceli olarak kadın odaklı bir bakış açısıyla içeriklerini oluşturduğu belirtilebilir. Bianet ve Sözcü haber siteleri incelendiğinde ise kadın odaklı bir bakış açısıyla içeriklerini oluşturdukları söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaşadığımız toplumda eril düşüncenin egemen olmasından kaynaklı olarak kadın ikincil bir konuma yerleştirilerek erkek üzerinden tanımlanmaktadır. Daha doğrusu kadına yüklenen roller geleneksel kodlar aracılığıyla insan bilincine yerleştirilebilmektedir. Mevcut durumun bir uzantısı olarak kadına atfedilen roller normalleştirilmekte ve ataerkil düzenin inşası her dönem yeniden üretilmektedir. Buna karşılık ise kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahip olabilmek ve egemen olan erkek dünyasına karşı bir duruş sergilemek için mücadele alanlarını genişletmişlerdir. Nitekim toplumsal cinsiyet odaklı bakıldığında kadınların yıllardan beri bir varoluş mücadelesi verdiği söylenebilir. Özellikle kadın çalışmalarının temelinde yer alan feminist çalışmalar, kadın haklarının gelişimine dair konunun kavranmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Haber medyasında ise kadınların temsil biçimleri incelendiğinde, ataerkil sistemin varlığını halen devam ettirdiği söylenebilir. Araştırmanın literatür kısmında da değinildiği üzere medya, egemen düşünce sistemine hizmet ederek haberlerini oluşturur ve okuyucuya sunar. Genel bir ifadeyle haberlerin çerçevesi birden fazla kişi tarafından yeniden üretilerek dolaşıma sokulmaktadır. Daha doğrusu haber oluşum sürecinde medyanın sahiplik yapısı ve ekonomi politik gücü kimden ve hangi kuruluşlardan elde ettiği önemli bir yer tutmaktadır. Çil'e (2007: 103) göre haberlerde gizli ya da açık olarak egemen olanın söylemlerine yer verilmekte ve ideolojilerin kendi doğruları genel olanın da doğruları olarak sunulmaktadır. Esas çoğunluğun çıkar ve düşünceleri ise yok sayılmaktadır. Bu durumun sonucu olarak medya, hak ihlallerini göz ardı ederek ideolojik bir çıkara hizmet edebilmektedir. Nitekim kadına yönelik yapılan haberler özelinde ihlaller zincirinin ve sorunlu bir haber dilinin varlığından söz edilebilir. Nihayetinde ise insan ve kadın odaklı habercilik çalışmaları ile medyadaki haber dilinin araştırılması amaçlanmaktadır. Buna karşılık sorun odaklı haber dilinin değiştirilmesi ve çözüm odaklı bir dil pratiği oluşturulması bilinciyle hareket edilmektedir.

Bu tez çalışmasında kadın odaklı habercilik kapsamında Jina Mahsa Amini'nin öldürülmesinden sonra kadınların verdiği hak mücadelelerin, Türk internet haber sitelerindeki yeri incelenmeye çalışılmıştır. Başka bir deyişle kadınların hak eylemlerinin haber medyasında yansıtılış biçimleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Yeni Akit, Milliyet, Bianet ve Sözcü'nün internet haberleri incelenmiştir.

Yeni Akit'in haberleri incelendiğinde, haber metinlerinin düşmanlaştırıcı ve ötekileştirici bir dil üzerine inşa edildiği söylenebilir. Genel olarak haberlerde; Mahsa Amini ve İran'lı kadınlar için destek ve hak mücadelesi veren kadınların eylem amaçlarından ziyade kişisel bir saldırıda bulunduğu gözlemlenen unsurlar arasındadır. Örneğin saldırıda "Orta Parmakçı Melek Mosso, Hadi Oradan Edepsiz" başlığında bunu görebilmek mümkündür. Deyim yerindeyse kadınlara yönelik, dini değerler üzerinden eylemler yaptıkları algısı yaratılmaya çalışılmıştır. Haberlerdeki kadınların amacı Mahsa Amini için destek vermek üzerineyken kadınların din karşıtı olduğu şeklindeki bilgiler haberlerin ana noktası olmuştur. Buradaki başörtü ya da saç kesme eyleminin arka planında ise kadınların seslerini duyurmak istemesi ve özgürlük mücadeleleri yatmaktadır. Töngel'e (2023: 84) göre özgürlük tartışmalarının odak noktası din ve özellikle İslam üzerinedir. Bu kapsamda kadın özgürlüğünün önündeki engel başörtüsü nedeniyle kadını suskunluk sembolü ve görünmez kılan örtüdür.

İncelenen dört haber içeriğinde kadınların haber öznesi olmasının aksine ikincil konuma yerleştirildiği görülmektedir. Buna ek olarak haber metinlerinde ana konudan uzaklaşarak mevcut olan kadın mücadelelerinin üzerinin kapatılmaya çalışıldığı söylenebilir. Daha doğrusu haberlerin ortak özelliği manipüle edilerek sunulmalarıdır. Bunlara ek olarak Mahsa Amini'nin öldürülmesine dair dövülerek öldürüldüğü vurgusu ile şiddet detayına yer verilmesi (Yeni Akit, haber 1) ihlal durumunu ortaya koymaktadır. Öte yandan ise 'Ahlak Polisi' yerine 'İran Polisi' ifadesinin haber metinlerinde yer alması Mahsa Amini'yi öldüren failin gizlenmesine ve öldürülme nedeninin hafifletilmesine neden olabilmektedir. Karademir'in de (2019: 100-101) belirttiği üzere haberlerde kadınların olayların faili olarak sunulması cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretir. Erkek anlayış güçlendirilirken kadın hayatı ise ikincil plana itilmektedir. Haberlerde cinayet nedeninin hikayeleştirilmesi de buradaki eşitsizliği pekiştirir. Haberlerde seçilen başlıklar, sözcükler iktidarın görüşünü ve dolayısıyla da ataerkil düşünceleri ortaya koyar.

Kadın odaklı bir habercilik anlayışından uzak olan Yeni Akit'in kadın haberlerinde, hak ihlallerine başvurduğu ve sorun odaklı bir haber dilini benimsediği söylenebilir. Özet olarak Yeni Akit'in haber dilinin eril sistemi yeniden üreterek; cinsiyetçi, ötekileştirici ve düşmanlaştırıcı bir şekilde varlığını sürdürdüğü ifade edilebilir. Diğer bir deyişle de haber dili ideolojik bir yapıda çerçevelenmiştir. Bu bağlamda Varol'a (2013: 314) göre haber kuruluşları kendi ideolojileri doğrultusunda

benimsedikleri temsil politikaları ile haber seçme ve yerleştirme noktasında etkilidir. Bu doğrultuda toplumdaki farklı grup ve kişilere yönelik olumlu ve olumsuz değerler belirli bir pencereden sunulmaktadır.

Milliyet'in internet haberleri incelendiğinde görece olarak kadın merkezli haberler ürettiği söylenebilir. Haber başlıklarından haberlerin içeriğine kadar kadınların hak mücadelelerinin metinlerde yer aldığı söylenebilir. Kadınların sözleri ve görsellerde kadınların saç kesme eylemlerine odaklanılması söz konusudur. Kadın odaklı habercilikte, kadın sorunlarının haber merkezinde olması önemli bir yer tutmaktadır. Ancak Milliyet'in gizli bir şekilde ataerkil düşünceyi haber metnine yerleştirdiği gözlemlenmektedir. Örneğin, Yeni Akit de olduğu gibi İran Polisi ifadesi ile Mahsa Amini'yi öldüren failin gizlenmeye çalışılması söz konusudur. Öte yandan dramatize başlık (Milliyet, haber 2) atılarak konuya yönelik duygu sömürüsünün aşılana çalışıldığı görülmektedir. İlaveten Yeni Akit gibi Milliyet'in haberinde de şiddet detayının (Milliyet, haber 3) açıkça verilmesi ihlal durumunun var olduğunu gösterir. Bu ifadelerin açıkça verilmesi şiddetin meşru hale gelmesine neden olabilmektedir. Kadın odaklı habercilik göz önünde bulundurulduğunda bu ifadeler sorunlu bir dilin olduğunu ortaya koymaktadır. Kısacası Milliyet, incelenen dört haberde kadın odaklı bir habercilik anlayışı benimsemeye çalışsa da ataerkil ideolojiyi haber metinlerine üstü örtük olarak kodlamıştır.

Bianet'in kadın odaklı bir habercilik çerçevesinde hareket ettiği söylenebilir. Daha genel bir yaklaşımla eşitlikçi ve hak temelli olması haber metinlerinde kendisini gösterebilmektedir. Kullanılan haber dilinden haber fotoğraflarına kadar bir dizi unsurda kadın merkezli bir gazetecilik anlayışının benimsendiği söylenebilir. Daha genel bir ifadeyle, sorun odaklı bir dilden uzak olarak çözüm odaklı bir habercilik yaklaşımının benimsendiği gözlemlenmektedir. Nitekim haberlerde olayın ardalan bilgisinin sonda verilmesi ve haberin ana metninde kadınların hak mücadelesi üzerinde durulması, çözüm odaklı bir dilin varlığını kanıtlar niteliktedir. Deyim yerindeyse dört haberin ortak noktası destek ve mücadele üzerine kuruludur. Bianet'in kadın haberlerinde genel tutumu kadın görünürlüğü üzerinedir. Sonuç olarak Mahsa Amini için hak ve destek eylemi yapan kadınlar, bizzat özne olarak haber metinlerine yerleştirilmiştir.

Sözcü haber sitesinin de kadın odaklı habercilik kapsamında hareket ettiği söylenebilir. İncelenen haberlerde eylem yapan kadınların, haber merkezine

yerleştirilmesi söz konusudur. Bianet gibi Sözcü’de kadını özne olarak haber metnine yerleştirerek çözüm odaklı bir bakış açısıyla haberlerini oluşturmuştur. Ancak Sözcü haber sitesinin de eril düşünce sistemini üstü örtük biçimde haber içeriğine konumlandığı söylenebilir. Nitekim haberlerde, hak eylemi yapan kadınların yanında erkeklerin de eylemlere destek verdiği bilgisini öne çıkararak ataerkil düşünceyi yansıtmaya gözlendiren unsurlar arasındadır. İncelenen dört internet haber sitesindeki haberlerin ortak noktası Mahsa Amini’ye yönelik olarak kullanılan dilde ‘hayatını kaybetti’ ifadesinin yer almasıdır. Kadın odaklı habercilik kapsamında bu sorunlu bir dili temsil etmektedir. Nitekim ölüm nedeninin hafifletilmesine neden olan bu tarz ifadelerin magazinsel haber diline yönelik olduğu söylenebilir. Turan’ın (2019: 89) ifade ettiği üzere kadın cinayetleri ya da şiddet, ataerkil cinsiyetçi söylemlerle medyada kurgulanırken cinayetler normalleştirilerek magazin unsuru haline getirilmiştir.

Sonuç olarak, Mahsa Amini için destek veren kadınların hak eylemlerine yönelik Yeni Akit ve Milliyet’in haber metinlerinde, erkek egemen ideolojilerin üretildiği gözlemlenmiştir. Buna karşılık ise Bianet ve Sözcü’nün haberlerinde kadın merkezli habercilik anlayışının benimsendiği söylenebilir. Ancak Sözcü’nün erkek ifadelerine yer vermesi ataerkil bir duruşunun olduğunu da göstermektedir.

Kadınların hak mücadelelerinin temel alındığı bu çalışmada araştırma sorularının yanıtı şu şekilde sıralanabilir: Kadınların hak eylemi, Yeni Akit haber sitesinde manipüle edici ve kutuplaştırıcı bir dil ile aktarılmıştır. Haber özneleri olan kadınların dini kimliklerine saldırılarak haber metinlerinin oluşturulması, hak temelli bir yapıdan uzak olduğunu göstermektedir. Nitekim kadın odaklı habercilikte önemli olan kadın sesine yer verilmesidir. Ancak Yeni Akit incelenen haberlerde kadını ikincil bir plana iterek odağına dini yerleştirmiştir. Dolayısıyla Yeni Akit haberlerinde kadınların hak eylemlerini görünmez bir şekilde sunmuştur. Milliyet haber sitesi, kadın söylemleri odağında hareket etse de üstü örtük bir erkek egemen ideolojiyi haber metnine yerleştirmiştir. Yeni Akit’in taraflı duruşunun aksine Milliyet kadınların hak eylemlerini görünür kılmıştır. Bianet ve Sözcü haber siteleri ise kadın odaklı bir habercilik pratiği benimsemiştir. Kadınların hak eylemlerinde, kadın sesinin ve söylemlerinin merkezde olması ve çözüm arayışlarının yansıtılması önemli bir yer tutmaktadır. Ancak Sözcü haber sitesi, kadınların hak eylemlerine yönelik bilgileri haber metinlerine yerleştirirken erkeklerin de destek verdiğini belirtmiştir. Yukarıda

da değinildiği üzere üstü örtük bir ataerkil düşünceyi metnine yerleştirmiştir. Kadın görünürlüğü sorununda Yeni Akit ötekileştirici bir tutum sergileyerek kadınların hak mücadelesini görünmez kılmıştır. Diğer bir deyişle kadın bedeninin yok sayılması ya da sesinin duyurulmaması görünürlük açısından sorunludur. Öte yandan Milliyet, Bianet ve Sözcü haber siteleri eylem yapan kadınların ifadelerine yer vererek kadın görünürlüğüne önem vermişlerdir. Haberde hak ihlalleri sorunu açısından, Yeni Akit'in kadın eylemlerinde kadına yönelik olarak nefret dilini benimsemesi bir ihlal durumunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık 'Ahlak Polisi' ifadesinin açıkça verilmemesi ya da hiç verilmemesi kadını suçun nesnesi konumuna yerleştirmekte ve ihlalin olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Öte yandan Yeni Akit ve Milliyet'in haberlerinde şiddetin açıkça detayına inilmesi de önemli bir hak ihlalidir. Bunlara karşılık ise Bianet ve Sözcü'nün haberlerinde ihlal durumunun olmadığı söylenebilir.

Bu çalışma, Türkiye'de Mahsa Amini'nin ölümünün ardından kadınların hak eylemlerine dair yapılan haberlerin sayıca yetersiz olması ve hak odaklı habercilik bilincinin henüz tam olarak yerleştirilememesi nedeniyle sınırlılıklara sahiptir. İran medyasının ya da uluslararası önemli haber ajanslarının, kadınların hak eylemlerini nasıl yansıttıklarını ve Mahsa Amini için hak mücadelesi veren kadınların bakış açılarını konu alan yeni çalışmaların yapılmasının bu çalışmada elde edilen sonuçların geliştirilmesine katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Afary, J., & Anderson, K. B. (2012). *Foucault ve İnan Devrimi Toplumsal Cinsiyet ve İslamcılığın Ayartmaları* (1 b.). (M. Doğan, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Akan, E. (2020). *Dijital Feminizm: Sosyal Medyada Feminist Söylem*. Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı.
- Akca, E. B., & Tönel, E. (2011). Erkeklik Çalışmalarına Teorik Bir Çerçeve: Feminist Çalışmalardan Hegemonik Erkekliğe. İ. Erdoğan içinde, *Medyada Hegemonik Erkeklik ve Temsil* (1 b., s. 27). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Akdoğan, H. (2001). *Medyada Kadın* (1 b.). İstanbul: Ceylan Yayınları.
- Akın, A. (2007). Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayırıcılığı ve Sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26(2), s. 1-9.
- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 64-65.
- Alankuş, S. (2007a). BİA VE Hak Haberciliği Eğitim Çalışmaları Üzerine. S. Alankuş (Dü.) içinde, *Kadın Odaklı Habercilik* (1 b., s. 22-23). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Alankuş, S. (2007b). Neden Kadın Odaklı Habercilik? S. Alankuş içinde, *Kadın Odaklı Habercilik* (1 b., s. 26-29). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Althusser, L. (1989). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (1 b.). (Y. Alp, & M. Özışık, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altınay, A. G., & Arat, Y. (2007). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*. İstanbul: KAMER Vakfı.
- Arat, N. (2010). *Feminizmin ABC'si* (2 b.). İstanbul: Say Yayınları.
- Arık, E. (2021). Yanlış Bilinç Olarak İdeoloji ve Medyada Yeniden Üretimi. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 11(1), 199-215. doi: 10.18491/beytulhikme.1632
- Aslan, Y. (2016). *Türkiye'de Feminizm Düşüncesinin İmkânı*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ana Bilim Dalı.
- Aşık, M. O. (2006). 1851 Yılından Günümüze İran Eğitim Sisteminin Beklenmeyen Sonuçları. *Sosyoloji Dergisi*(16), 138-152.
- Atalay, A. (2011). *Hak Odaklı Gazetecilik Perspektifinden Günlük Gazetelerde Kadının Temsili*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Aziz, A., Köker, E., Altun, A., Gencel, M., & Tural Küçük, N. (1994). *Medya, Şiddet ve Kadın: 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimleri* (1 b.). Ankara: TC. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Baki, L. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Ve Feminizm Bağlamında "Femvertising": Kadın İmgesi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı Reklamcılık ve Tanıtım Bilimi.
- Beauvoir, S. d. (2021). *İkinci Cinsiyet: Yaşanmış Deneyim* (3 b., Cilt 2). (G. A. Savran, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bek, M. G., & Binark, M. (2000). *Medya ve Cinsiyetçilik El Kitabı*. Ankara: Kadın Adayları Destekleme Derneği(KADER) ve Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi(KASAUM).

- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet 'Bize Yüklenen Roller'*. (K. Ay, Çev.) İstanbul: Kadav Yayınları.
- Bora, A. (2021). *Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası* (10 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boudrillard, J. (2013). *Tüketim Toplumu* (145-146 b.). (H. Deliceçay, & F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bourdieu, P. (2019). *Televizyon Üzerine* (1 b.). (A. Bakım, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve Cevaplarla Erkeklik* (1 b.). İstanbul: Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi Derneği(SOGEP).
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (1 b.). (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Büyükgürses, N. (2019). *Bir Öğrenci Hareketi Olarak Kampüs İçi Feminizm: Mersin Üniversitesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı.
- Büyükkantarcıoğlu, N. (2012). Haberi Eleştirmek. Ö. Özer içinde, *Haberi Eleştirmek* (1 b., s. 166-167). Konya: Literatürk Yayınları.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (1 b.). (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cülük, A. (2018). İran İslam Devrimi ve Ulemanın Zaferi. *Güvenlik Çalışmaların Dergisi*, 20(1), 87-103.
- Çakır, Ö., Harcar, T., Sürgevil, O., & Budak, G. (2008). Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Durumu. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(4), 55-56.
- Çakır, S. (2022). Egemen Kültür Gölgesinde Kadın: İran İslam Devrimi Sonrasında Kadın Olmak. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*(25), 49-83.
- Çakmak, F., & Bilişli, Y. (2019). İdeoloji, Söylem ve İletişim Çalışmalarında Ruth Wodak. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 105-107.
- Çambay, S. O. (2015). Bilgi Çağında Sosyal Sorumluluk Odaklı Habercilik: Yurtaş Gazeteliği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 1-12.
- Çeçen, A. (2020). *İnsan Hakları* (5 b.). Ankara: Astana Yayınları.
- Çil, S. (2007). *Televizyon Haberlerinde Etik: Karşılaştırmalı Haber İçerik Analizleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dalaman, Z. B. (2021). Feminist Alternatif Medyanın Yarattığı Yeni Kadın Kimlikleri: Türkiye ve Tunus İncelemesi. *Yıldız Social Science Review*, 7(1), 36-57. doi:DOI: 10.51803/yssr.901742
- Dalgaldere, S. (2011). Eleştirel Ekonomi Politığıne Bakış. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 70-85.
- Davidoff, L. (2021). *Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet* (150 b.). (Z. Ateşer, & S. Somuncuoğlu, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demir, Ö., & Acar, M. (1992). *Sosyal Bilimler Sözlüğü* (1 b.). İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Demir, Z. (1997). *Modern ve Postmodern Feminizm* (1 b.). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Devran, Y. (2010). *Haber-Söylem-İdeoloji* (1 b.). İstanbul: Başlık Yayınları.
- Dijk, T. A. (1988). *News As Discourse* (1 b.). London: Lawrence Erlbaum Associates.

- Dijk, T. A. (1998). *Ideology A Multidisciplinary Approach* (1 b.). London: SAGE Publications Inc.
- Dijk, T. A. (2015a). Critical Discourse Analysis. D. Tannen, H. E. Hamilton, & D. Schiffirin içinde, *Handbook of Discourse Analysis* (2 b., s. 353-355). Chishester: Wiley Blackwell.
- Dijk, T. A. (2016). Sociocognitive Discourse Studies. J. Richardson, & J. Flowerdew içinde, *Handbook of Discourse Analysis* (2 b., s. 10-12). London: Routledge.
- Dijk, T. V. (2015b). Söylem ve İdeoloji. B. Çoban, & D. Özarslan içinde, *Söylem ve İdeoloji* (N. Ateş, Çev., s. 15-21). İstanbul: Su Yayınevi.
- Donovan, J. (2015). *Feminist Teori* (10 b.). (A. Bora, M. Ağduk Gevrek, & F. Sayılan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar* (10 b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dursun, Ç. (2005). Haber ve habercilik/gazetecilik üzerine düşünmek. S. Alankuş içinde, *Gazetecilik ve Habercilik* (2 b., s. 69-70). İstanbul: IPS Yayınları.
- Dursun, Ç. (2007). Hak Haberciliğini Doğası ve Olanığı. S. Alankuş içinde, *İnsan Hakları Haberciliği* (1 b., s. 105-128). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2011). *Medyada Hegemonik Erkeklik Temsili* (1 b.). (İ. Erdoğan, Dü.) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Fairclough, N. (2015). Söylemin Diyalektiği. B. Çoban, & Z. Özarslan içinde, *Söylem ve İdeoloji* (B. Çoban, & Z. Özarslan, Çev., 1 b., s. 137-142). İstanbul: Su Yayınları.
- Fekri, A. A. (2011). *Tarihsel Gelişim Sürecinde İran Devrimi* (1 b.). İstanbul: Mızrak Yayıncılık.
- Foucault, M. (2003). *Cinselliğin Tarihi* (1 b.). (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın Gözü* (3 b.). (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (1 b.). (C. Güzel, Dü., & İ. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Girgin, A. (2003). *Yazılı Basında Habercilik ve Habercilik Etiği* (2 b.). İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Gökalp, E. (2016). *Devrim Sonrası İran İslam Cumhuriyeti'nde Siyaset*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Konya.
- Gökçen, S. (2007). Hak Örgütleri ve Medya. G. E. Tosun (Dü.) içinde, *Hak Örgütleri Medyada Görünür Olmak* (1 b., s. 83-113). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane Defterleri* (1 b.). (K. Somer, Çev.) İstanbul: Onur Yayınları.
- Güler, B. (2019). *Antonio Gramsci'de Hegemonya Kavramı ve Günümüz Siyaset Felsefesinde Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı.
- Günay, İ. E. (2022). Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Bağlamında Azerbaycan ve Ermenistan Arasındaki Savaşa İlişkin Le Monde ve Le Figaro'da kullanılan Haber Başlık ve Girişlerinin Analizi. *Aksaray İletişim Dergisi*, 4(1), 50-51.
- Güneş, N. (2018). Feminist Akımlarda Aile. *Social Sciences Research Journal*, 7(3), 142-153.
- Güngör, S. (2001). Althusser'de ideoloji kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2).

- Habermas, J. (1999). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü* (2 b.). (T. Bora, & M. Sancar, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hall, S., Lumley, B., & McLennan, G. (1985). *Siyaset ve İdeoloji "Gramsci"* (1 b.). (S. Emrealp, Çev.) Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Heper, A. (2014). Feminizm ve Hukuk. *Hukuk Kuramı*, 1(5), 11-27.
- Heywood, A. (2007). *Siyasi İdeolojiler* (1 b.). (Ş. Akın, Çev.) Ankara: Andres Yayınları.
- Hırata, H., Laborie, F., Le Doare, H., & Senotier, D. (2015). *Eleştirel Feminizm Sözlüğü* (1 b.). (G. A. Savran, Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Hosta, N. (2013). Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah ve Posta Gazeteleri Örneği(2005-2008). *International Journal of Social Science*, 6(2).
- İlkkaracan, İ. (2003). *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik* (1-3 b.). (E. Salman, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- İlter, N. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Gerilimleri Üzerinden Feminizmi Tartışmak*. Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı.
- İnal, A. (1996). *Haberi Okumak* (1 b.). İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İnal, A. (2005). Medyanın Etkisi Sorunsalına Başka Bir Bakış. S. Alankuş içinde, *Medya ve Toplum*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- İnce, M. (2018). İnternet Haberciliğinde Çok Tıklanma Beklentisi ve Tuzak Başlıklar. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 298-299.
- İnceoğlu, Y., & Kar, A. (2016). *Kadın ve Bedeni* (2 b.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İşıklı, S. (2014). Kadına Tahakküm ya da Eril Usun Tavrı. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*(43).
- İşliyen, F. Ş. (2015). Şiddet Haberlerinde 'Mağdur Kadın' Miti Üzerine Göstergibilimsel Bir İnceleme: "Habertürk Gazetesi Ş.E. Cinayeti Örneği". *Global Media Journal TR Edition*, 6(11), 478-496.
- Kahraman, L. (2014). İranlı Kadınların Toplumsal ve Siyasal Profili. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 71-120.
- Kalay, A. (2012). Namus ve Toplumsal Cinsiyet. *Mediterranean Journal of Humanities*, 11(2), 151-163.
- Kanadıkırık, H. (2019). Gelenek ve Gelenek İcadı Arasında: İran Siyasal Kültüründe Humeyni Rejiminin Yeri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(60), 142-154.
- Kara, N. (2006). Feminizmlerin Toplumsal Hareket Olarak Medyada Yansıması. *Küresel İletişim Dergisi*(1).
- Karademir, D. (2019). *Kadına Yönelik Şiddetin Türk Basınında Sunumu: Özgecan Aslan Cinayet Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Erzurum.
- Karaduman, S. (2017). Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 35-40.
- Karal, D., & Aydemir, E. (2012). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet* (1 b.). Uşak: Uşak Yayınları.
- Kayhan, F. (1999). *Feminizm* (1 b.). İstanbul: BDS Yayınları.
- Kaylı, D. Ş. (2010). *Kadın Bedeni ve Özgürleşme*. İzmir: İlya Yayınları.

- Korkmaz, A. (2014). Etik Bağlamda Haber Fotoğrafçılığının Manipülasyon ve Propaganda Aracı Olarak Kullanılmasının Değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(4), 27-52. doi:<https://doi.org/10.19145/guifd.21094>
- Köse, E. (2014). *Sessizliği Söylemek: Dindar Kadın Edebiyatı, Cinsiyet ve Beden* (1 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kreps, B. (1973). Radical Feminism 1. A. Koedt, E. Levine, & A. Rapone (Dü) içinde, *Radical Feminism*. New York: Quadrangle Books.
- Kuruoğlu, H. (2006). Türkiye'de Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Haber Öznesi Olarak Kadın. D. İmançer içinde, *Medya ve Kadın* (1 b.). Ankara: Ebabel Yayınları.
- Malter, N., & Çalışlar, İ. (2007). Medyadaki Durumu Tersine Çevirmek. S. Alankuş içinde, *Kadın Odaklı Habercilik* (1 b., s. 167-195). İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (1 b.). (O. Akınhay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marx, K. (2015). *Das Kapital* (1 b.). (F. Saatçioğlu, & M. Ukray, Çev.) Ankara: Gece Kitaplığı.
- Michaud, Y. (1991). *Şiddet*. (C. Muhtaroglu, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mill, J. S. (2017). *Kadınların Köleleştirilmesi* (1 b.). (A. Özcan, Çev.) İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Mosco, V. (2009). *The Political Economy of Communication* (2 b.). Londra: SAGE Publications Ltd.
- Mourgeon, J. (1990). *İnsan Hakları* (1 b.). (A. Ekmekçi, & A. Türker, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mutlu, E. (2017). *İletişim Sözlüğü* (1 b.). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Oğuz, G. Y. (2012). Televizyon Haberlerinde Temsil Sorunu: Kadınlar Haberin Neresinde? Ö. Özer (Dü.) içinde, *Haber Eleştirmek* (Belirtilmedi b.). Konya: LİTERATÜRK Yayınları.
- Okyar, O. (2017). İran'da kadın hakları: Uluslararası sisteme feminen bir bakış. *Fe Dergisi*, 9(1), 120-133.
- Oskay, Ü. (2000). *19. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri* (4 b.). İstanbul: Der Yayınevi.
- Özçetin, B. (2018). *Kitle İletişim Kuramları: Kavramlar, Okullar, Modeller* (1 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özer, Ö. (2020). *Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlemeleri* (3 b.). Konya: Literatürk Yayınları.
- Özer, Ö. (2022). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Haber Örnekleri Üzerinden Bir İnceleme. *Etkileşim Dergisi*(9). doi:<https://doi.org/10.32739/etkilesim.2022.5.9.154>
- Özmen, R. (2016). *T.C. Anayasası* (36 b.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Öztürk, E. (2011). *Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını* (1 b.). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Özuguurlu, M. (2009). Hak Haberciliği. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 1(1), 159-168.
- Purvis, T., & Hunt, A. (tarih yok). Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji... (S. Coşar, Dü.) *Moment Journal Dergisi*, 1(1). doi:<https://doi.org/10.17572/mj2014.1.936>
- Puspitasari, R. A., Hutami, P. P., Pyasyanti, M. D., Nisa, M. A., & Kusuma, F. D. (2022). Juridical Study of the Death of Mahsa Amini Based on Islamic Law and International

- Human Rights. *Sinomics Journal International of Social Science, Education, Communication and Economics*, 1(5), 607-612. doi:https://doi.org/10.54443/sj.v1i5.68
- Salahuddin, S. (2023). Representational meanings in the poster of Mahsa Amini's death: A multimodal discourse analysis. *LITERA*, 22(2), 213-227.
- Sancar, S. (2008). *Erkeklik: İmkansız İktidar. Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler* (1 b.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, S. (2011). Türkiyede Kadın Hareketinin Politigi:Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler. S. Sancar (Dü.) içinde, *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar* (1 b., Cilt 1, s. 61-66). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Sankır, H. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin "Kadının Sanatçı Kimliği"nin Oluşum Sürecine Etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler e Dergisi*, 1-24.
- Saygılıgil, F. (2016). Feminist Film Kuramı. Z. Özarlan, & Z. Özarlan (Dü.) içinde, *Sinema Kuramları2* (2 b., s. 143-165). Su Yayınevi.
- Sekmen, N. (2019). *İslam ve Feminizm Temelinde Devrim Sonrası İranlı Kadınlar*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırma Enstitüsü, Ortadoğu Sosyoloji ve Antropoloji Anabilim Dalı Ortadoğu Sosyoloji ve Antropoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm* (1 b.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sinkaya, P. A. (2010). İran İslam Cumhuriyeti'nde Kadın Meselesi ve İslami Feminist. *Akademik Orta Doğu: Altı Aylık Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 43-63.
- Sözen, E. (1999). *Söylem* (1 b.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Stevenson, N. (2015). *Medya Kültürleri: Sosyal Teori ve Kitle İletişimi* (2 b.). (G. Orhon, & B. E. Aksoy, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Şenol, D., & Yıldız, S. (2013). *Kadına Yönelik Şiddet Algısı-Kadın ve Erkek Bakış Açılılarıyla*. Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- Tandoğan, Ş. M. (2021). İran'da Kadın Hareketleri: Beyaz Çarşamba Hareketi Örneği. *İran Çalışmalar Dergisi*, 5(2), 205-234.
- Tanrıöver, H. U. (2007). Medyada Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri. S. Alankuş içinde, *Kadın Odaklı Habercilik* (1 b., s. 154-161). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Tanrıverdi, A. B. (2015). *Türkiye'de İslami Feminizm Sorunsalı*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sivas.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri Ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), 163-175.
- Taşkın, Y. (2008). Devrim Sonrası İran'da Siyaset: Aktörler, Stratejiler ve Gelecek. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(39), 21-53.
- Tekeli, S. (2016). Kadın Cinayetlerinin Haberleştirilmesi Bağlamında Medya Etiğini Yeniden Tartışmak: Habertürk Gazetesi Örneği. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(1).
- Tekin, E. (2007). *1980 Sonrası Türkiye'de Feminizmin Görünümü*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı.
- Tekvar, S. O. (2017). Türkiye'de Feminist Alternatif Medyanın İşlevselliği: Bir Alternatif Medya Örneği "Kadınların Postası" Projesinin İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 537-552.

- Tokdoğan, N. (2013). Hak Haberciliğinde Temel Bir Uğrak: Kadın Odaklı Habercilik ve Jinha Örneği. *Mülkiye Dergisi*, 37(3), 9-36.
- Tokgöz, O. (2015). *Temel Gazetecilik* (1 b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Tonga, H. (2016). Türkiye Yazılı Basınında İnsan Odaklı Habercilik Anlayışı: Ankara Saldırısı Haberleri Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(45), 887-897.
- Topal, N., & Kaya, S. (2021). Çalışan Kadınların Covid-19 Pandemisi Döneminde Ev İçi Rollerindeki Değişim: Emek Sömürüsü. *Uluslararası Kadın ve Aile Sempozyumumu* (s. 94-115). Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Tosun, G. E. (2007). Hak Haberciliği: Neden ve Nasıl. S. Alankuş (Dü.) içinde, *Gazeteciliğe Başlarken Okuldan Haber Odasına* (1 b., s. 156-166). IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Töngel, G. (2023). *Sosyal Medyada Toplumsal Cinsiyet: Twitter İletilerinde Toplumsal Cinsiyet*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sakarya.
- Trend, D. (2007). *Medyada Şiddet Efsanesi* (1 b.). (G. Bostancı, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tulunay, Z. M. (2006). *İran ve Mısır'da Kadın Hareketleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolijisi Bilim Dalı, İstanbul.
- Turan, T. (2019). *Kadın Cinayetlerinin Medyadaki Yansımaları Üzerine Söylem Analizi (Özgecan Aslan-Münevver Karabulut Cinayetleri)*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı.
- Türkkol, F. (2019). *Alternatif Haber Dili Arayışları: Barış Gazeteciliği Ve Hak Haberciliği Perspektifinden Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Haberleri*. Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimler Anabilim Dalı.
- Uçak, O. (2020). Medyada Kadın Haberleri Üzerinden Kadının Temsili. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 157-175.
- Ünalı, H. (27-28 Nisan 2012). Kadına Yönelik Şiddette Medyanın Dili. *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu Bildiri Kitabı* (Cilt 1). içinde Ankara.
- Üşür, S. (1991). *Din Siyaset ve Kadın İran Devrimi* (1 b.). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Üşür, S. S. (1997). *İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme* (1 b.). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Varol, S. F. (2013). *Kültür Endüstrisi Bağlamında Cinsiyetçi İdeoloji ve Kadın Kimliğinin İnşası*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Tv-Sinema Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Wodak, R. (2013). Editor's Introduction: Critical Discourse Analysis. R. Wodak içinde, *Critical Discourse Analysis: Concepts, History, Theory* (Cilt 1, s. 18-19). London: Sage.
- Wollstonecraft, M. (2019). *Kadın Haklarının Gerekçelenilmesi* (1 b.). (D. Akın, Çev.) İstanbul: Kafka Kitap.
- Yanıkaya, B. (2014). Türkiye'de Feminist (Alternatif) Medya: Duvarları Aşmak. H. Pimlott, F. Granjon, N. Carpentier, N. Ulusoy, E. Köksalan, D. J. Downing, B. Çoban, & B. Yanıkaya (Dü.) içinde, *Kendi Medyanı Yarat Alternatif Medya Kavramlar Tartışmalar Örnekler* (Cilt 2, s. 47-99). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Yegen, C. (2014). İnternet Haberciliğinde Kadın Cinayeti Haberlerinin Sunumu: Posta Gazetesi Örneği. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(3), 19-20.

- Yıldırım, F. (2022). *Suriyeli Sığınmacı Haberlerinin Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Hürriyet ve Birgün Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Medya ve Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yıldız, E. (2019). *Tüketim Kültürü Bağlamında İslami Muhafazakar Kadın Dergilerinde Kadın Bedeninin Kurgulanması: Ala ve Aysha Dergileri Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basın ve Yayın Anabilim Dalı.
- Yıldız, P., & Salmanoğlu Erol, N. C. (2018). *Medyada Mülteci Kadınlar: Yerel Medya Çalışanları İçin Hak Odaklı Habercilik Rehberi* (1 b.). Ankara: Kadın Çalışmaları Derneği.
- Yılmaz, E., & Ören , B. (2021). Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın Cinayetlerinin Medyada Yansıması. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 46-53.
- Yörük, A. (2009). Feminizm/ler. *Sosyoloji Notları Dergisi*(7), 63-85.
- Yurdıgöl, Y. (2011). Kurgusal Gerçeklik Bağlamında Haber ve Gerçeklik İlişkisi. *Atatürk İletişim Dergisi*(1).
- Yüce, Ö. D. (2008). Siyasal Kimlikli Gazetelerde Kadın Kimlikleri. H. U. Tanrıöver içinde, *Sen Benim Kim Olduğumu Biliyor Musun?* (1 b., s. 160-161). İstanbul: Hil Yayınları.
- Yüksel, M. (2004). Feminist Hukuk Görüşlerinin Analizi. *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojik Bakışlar-II* (s. 57-65). İstanbul: Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arşivi.
- Zengin, E. (2018). Althusser'in Düşüncesinde İdeoloji, Özne ve Bilinç İlişkisi. *Anasay Dergisi*(5).

İNTERNET KAYNAKLARI

- Altındaş, R., & Hasar , Ö. (2022, 09 21). *Milliyet*. 05 01, 2023 tarihinde Milliyet Web Sitesi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/iran-baskonsoloslugu-onunde-mahsa-amini-protostosu-6828660> adresinden alındı
- Anter, Y. (2022, 09 27). *Sözcü*. 05 01, 2023 tarihinde Sözcü Web sitesi: <https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/kadinlar-amini-icin-saclarini-kesti-7385408/> adresinden alındı
- Bianet*. (2022, 09 29). 05 01, 2023 tarihinde Bianet Web sitesi: <https://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/267812-turkiye-deki-iranli-kadinlar-siyah-carsaflarini-yakti> adresinden alındı
- Bianet*. (2022, 09 21). 05 01, 2023 tarihinde Bianet Web sitesi: <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/267429-kadinlardan-mahsa-amini-icin-eylem> adresinden alındı
- Bianet*. (2022, 09 29). 05 01, 23 tarihinde Baintet Web sitesi: <https://bianet.org/kadin/sanat/267787-turkiyeli-kadin-ve-lgbti-sinemacilardan-iran-daki-protostolara-destek> adresinden alındı
- Bianet*. (2022, 09 30). 05 01, 2023 tarihinde Bianet Web sitesi: <https://m.bianet.org/biamag/kadin/267834-yasam-ve-ozgurluk-artik-jina-mahsa-amini-nin-zulufleriyle-oruluyor> adresinden alındı
- Bianet*. (2023). 10 8, 2023 tarihinde Bianet Haber Sitesi: <https://bianet.org/hakkimizda> adresinden alındı
- Karakaş, G. (2022, 10 11). *Milliyet*. 05 01, 2023 tarihinde Milliyet Web sitesi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/iranli-akademisyen-akhavan-cebelitariki-gecti-kulaclar-mahsa-icin-6838995> adresinden alındı

- Milliyet.* (2023). 10 8, 2023 tarihinde Milliyet Haber Sitesi: <https://www.milliyet.com.tr/kunye/> adresinden alındı
- Milliyet.* (2022, 09 30). 05 01, 2023 tarihinde Milliyet Web sitesi: <https://www.milliyet.com.tr/cadde/aglatan-destek-6833023> adresinden alındı
- Milliyet.* (2022, 11 12). 05 01, 2023 tarihinde Milliyet Web sitesi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/iranli-sporculardan-protestolara-destek-6856146> adresinden alındı
- Sözcü.* (2022, 10 02). 05 01, 2023 tarihinde Sözcü Web sitesi: <https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/kadikoyde-mahsa-amini-eylemi-7395804/> adresinden alındı
- Sözcü.* (2022, 10 05). 05 01, 2023 tarihinde Sözcü Web sitesi: <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/kultur-sanat-haberleri/fransada-unlu-kadinlardan-irandaki-protestolara-destek/> adresinden alındı
- Sözcü.* (2023). 10 8, 2023 tarihinde Sözcü Haber Sitesi: https://www.sozcu.com.tr/sozcu-kunye/?utm_source=anasayfa&utm_medium=free&utm_campaign=footer adresinden alındı
- Timisi, N. (2010, 08 21). *BİANET*. 05 24, 2023 tarihinde BİANET Web sitesi: Medyada Hak Haberciliği: <https://m.bianet.org/bianet/medya/124294-medyada-hak-haberciligi> adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu.* (2020). 1 31, 2023 tarihinde Türk Dil Kurumu Web sitesi: Cinsiyet, Kadın ve Erkek Kavramlarının Açıklaması: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Türkiye Barolar Birliği.* (2023). 05 23, 2023 tarihinde Türkiye Barolar Birliği: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Ek İhtiyari Protokol: https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/kadinlarakarsiher_turluayrimciligin.pdf adresinden alındı
- Yeni Akit.* (2022, 09 27). 05 01, 2023 tarihinde Yeni Akit Web sitesi: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/orta-parmakci-melek-mossadan-yeni-sov-hadi-oradan-edepsiz-1694205.html> adresinden alındı
- Yeni Akit.* (2022, 09 19). 5 1, 2023 tarihinde Yeni Akit Web sitesi: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/amininin-olumunu-bahane-ettiler-iranda-seriat-karsiti-protestolar-suruyor-1691956.html> adresinden alındı
- Yeni Akit.* (2022, 10 04). 5 01, 2023 tarihinde Yeni Akit Web sitesi: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/kadikoyde-cirkin-provokasyon-lgbt-bayragi-acip-carsaf-yaktilar-1696177.html> adresinden alındı
- Yeni Akit.* (2022, 10 22). 05 01, 2023 tarihinde Yeni Akit Web sitesi: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/iranda-ozgurluk-icin-sac-kes-turkiyede-ozgurluk-icin-kilini-kipirdatma-1701368.html> adresinden alındı
- Yeni Akit.* (2023). 10 8, 2023 tarihinde Yeni Akit Web Sitesi: <https://www.yeniakit.com.tr/kurumsal/hakkimizda> adresinden alındı

ÖZ GEÇMİŞ

Giresun Üniversitesi Tirebolu İletişim Fakültesi Gazetecilik bölümünden 2020 yılında okul üçüncüsü ve bölüm birincisi olarak mezun oldu. Lisans eğitimi boyunca fakültenin ‘Gunimedya’ haber ajansında editörlük ve muhabirlik yaptı. 2021 yılında Avrupa Birliği desteği alan Cinsiyet Eşitliğini İzleme Derneği (CEİD) programı kapsamında Samsun Yerel Basın Çalışanlarına ‘Yerel Basın ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği’ eğitimi verdi. 2020 yılından beri de Ondokuz Mayıs Üniversitesi İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Medya ve İletişim Bilimleri yüksek lisans programında eğitim görmektedir.

İletişim Bilgileri

ORCID: 0000-0001-7827-5862

Yayımlar:

Topal, N., & Kaya , S. (2021). Çalışan Kadınların Covid-19 Pandemisi Döneminde Ev İçi Rollerindeki Değişim: Emek Sömürüsü. Uluslararası Kadın ve Aile Sempozyumumu (s. 94-115). Ondokuz Mayıs Üniversitesi.